123

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פּויל

רעדאַקטירט דורך א. ג. פרידנזאָן

שרה שענירער נשמתה עדן

פרייטיק ערב שבת־קודש פ' ויקהל כ"ו אדר א' תרצ"ה פאַר ליכט־צינדן האט נאָך א לענגערער קראַנקייט אויסגיהויכט איר ריינע נשמה אין עלטער פון צוויי און פופציק יאָר די באַשאַפערן און בויערן פון אונדזער באַוועגונג, פרוי **שרה שענירער** זכרונה לברכה!

תנצב"ה

טיף גיבויגן שטייען מיר פאַרן קבר פון דער גרויסער ליכטיקער יידישער פערזענלעכקייט, די באַשאַפערן פון דער הויכער בית־יעקב־אידיי, די מאַמע פון דער בנות־באַוועגונג, די ערשטע מיטגרינדערן און שטענדיקע מיטאַרביטערן פון אונדזער זשורנאַל

פרוי **שרה שענירער** זכרונה לברכה

גרויס איז פאַר אונדז דאָס אומגליק און שטאַרק די ווייטיק. מי יתן לנו תמורתה?

די רעדאַקציע

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים
דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן
רעדאַקטירט דורך א"ג פרידנזאָן

ב"ה לאָדזש־וואַרשע־קראָקע	אדר ב׳ תרצ"ה	נומער 123	צוועלפטער יאָרגאַנג.

אין שווייגנדיקער אבלות...

צו מוראדיק דאָס אומגליק, צו שווער די טראַגעדיע, שוין צו האָבן דאָס פאַסיקע וואָרט פאַר דער גרויסער פאָלקס־אבידה.

דער איינציקער הספד פאַר דער גרויסער נפטרת איז איצט:

האנק דום! שווייגן...

טרערן פון צענער טויזנטער אונדזערע ניטרייסטע יונגע קינדער, מישן זיך צווישן אט די שורות... ניו יינץ און יללות שפאַלטן די העכסטע הימלען..

הארצרייסנדיקע זיפצן מאַכן גליווערן דאָס בלוט אין די אָדערן: „אונדזערע גרויסע, ליכטיקע און האַרציקע מאַמע איז אוועק פון אונדז!"...

„מי יתן לנו תמורתה?" —

ווער קען דען אַ מאַמין פאַרטרעטן?

דאָס ריינע, ערלעכע מאַמע־האַרץ פון שרה שענירער קלאַפּט נישט מער.... דאָס געטרייע שענירערישע מאַמע־ניפיל נישטאָ מער.

צו וועמען וועלן זיך טוליען די געטרייע קינדער, ווען זייער גייסטיקע מאַמע איז נישט מער דאָ ביי זיי?

• • •

מיט פאַרמאַכטע אויגן און דורך טרערן, ווערט לעבעדיק פאַר מיר אַ בילד פון פאַר פופצן יאָרן:

איך בין אַריינגעפירט געוואָרן אין אַ פרימיטיוועד שטוב פון אַ הויז אין קראָקאָווער גאַסע. אַן־אומבאַקאַנטע פרוי האָט געלערנט מיט אַ צוויי צענדליק מיידלעך „ואהבת, און דו זאָלסט ליב האָבן, את ה׳ אלקיך — ג—ט דיין ג—ט, בכל לבבך, מיט דיין גאַנץ האַרץ, ובכל נפשך מיט דיין גאַנצער נשמה, ובכל מאדך, און מיט דיין גאַנץ פאַרמעגן"....

ווער האָט דאָס דעמאָלט געחלומט אַז פון די פאַר צענדליק מיידלעך וועלן במשך פופצן יאָר ווערן אַ פּאָר צענדליק טויזנט, וואָס וועלן טאַקי אַזוי ליב האָבן דעם אייבערשטן מיט זייער גאַנץ האַרץ און נשמה.

יאָ, ווען שרה שענירערס ווערק בליט, וואַקסט און שטייגט — איז זי אַליין, די מחברטע פונים גרויסן ווערק, אוועק אין די הימלען אויף אייביקן

ווי איז צו אונדזער דור, וואָס האָט נישט זוכה געווען לענגער צו דערהאַלטן די אם בישראל!

• • •

„צדיק נתפס בעון הדור" — דער צדיק ווערט אוועקגעכאַפּט צוליב די זינד פונים דור. די גרויסע צדיקת שרה שענירער איז זיכער, צוליב אונדזערע חטאים אוועק אַזוי פרי און יונג פון דער וועלט.

אַזשר האָבן אירע ריינע און ערלעכע אויגן נישט געקענט צוקוקן מער, דאָס באַציען זיך צו איר לעבנס־ווערק „בית יעקב" מצד אַ טייל אָרטאָדאָקסישע ייִדן אַליין? אפשר האָט איר עמפינדלעך מאַמע האַרץ נישט געקענט דערלייַדן די פאַסיווקייט פון אַ סך אונדזערע ייִדן צום חינוך פון זייערע הימען, זייערע טעכטער און עס איז געפּלאַצט?

זי וועלן כאָטש אירע ליכטיקע אויגן וואָס האָבן זיך פאַרמאַכט, עפענען די אויגן פון די לעבעדיקע, זאָלן זיי זיך אַרומקוקן און זייער היים אַרומזען און דערזען דאָס גרויסע אור, דעם אור ה׳ וואָס לייכט פון „בית יעקב"!

א"ג פרידנזאָן.

בשברון לב ובדכאון רוח אנו מבכות את מותה של גבורת־הרוח הכי גדולה אשר בדורנו

מ׳ שרה שנירר ע"ה

האם של התנועה הדתית בין בנות ישראל.

שמה הטוב וזכרה לא ימושו מאתנו עד נצח וכעמוד־אש יאירו לנו את דרך־חיינו אשר בה נעלה בית־אל.

המרכז והאכסקוטיבה של

„בנות אגודת ישראל" בפולין

גדול כים שברנו!

גרויס איז אונדזער צער און ווייטיק, קיין ווערטער קענען אים נישט אויסדריקן. אונדזער מאַמע איז נישטאָ מער. מן השמים האט מען צוגענומען די אם בישראל

שרה שענירער ע"ה

און מיר, אירע קינדער, שטייען געבויגן ביי איר פרישן קבר — אוי לנו, נפלה עטרת ראשנו!

די תלמידות פון „בית־יעקב"־סעמינאַר
אין קראָקע

נרעשנו ונדהמנו מהאסון הנורא שקר הלנו ולכל בית ישראל במותה של מורתנו ומדריכתנו הגדולה

מ׳ שרה שנירר ע"ה

מי ינחם אותנו ומי ירפא את שברנו? רק בעבודתנו להכשיר בנות נאמנות לאלקי ישראל ולארץ ישראל נמצא את נחמתנו.

קבוץ־הכשרה
של מרכז „בנות אגודת ישראל" ע"ש שרה שנירר ז"ל בלודז

עטופי אבל וספוגי צער עמוק אנו עומדים על קברה של אשת־המופת בצדקתה ובמעשיה הכבירים

מ׳ שרה שנירר ע"ה

מחוללת תנועת־החנוך החרדית לבנות ישראל, תנועת „בית יעקב".

זכותה של האשה הגדולה הזאת תעמוד לה לתנועתנו זו ורוחה הטהור לא יסור ממנה עד עולם.

תלמידות בית־הספר „בית יעקב" בלודז
ההנהלה וחבר־המורות

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און ארגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן
רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאן

ב״ה לאדזש־וואַרשע־קראָקע	אדר ב׳ תרצ״ה	נומער 123	צוועלפטער יאָרגאַנג

אין שווייגנדיקער אבלות...

צו מוראדיק דאָס אומגליק, צו שווער די טראַגעדיע, שוין צו האָבן דאָס פאַסיקע ווארט פאַר דער גרויסער פאָלקס־אבידה.

דער איינציקער הספד פאַר דער גרויסער נפטרת איז איצט:

האנק דום! שווייגן...

טרערן פון צענער טויזנטער אונדזערע גיטרייסטע יונגע קינדער, מישן זיך צווישן אט די שורות... גיו ייניך און יללות שפאלטן די העכסטע הימלען..

האַרצרייסנדיקע זיפצן מאַכן גליווערן דאָס בלוט אין די אדערן: „אונדזערע גרויסע, ליכטיקע און האַרציקע מאמע איז אוועק פון אונדז!"...

„מי יתן לנו תמורתה?" —

ווער קען דען א מאמין פאַרטרעטן?

דאָס ריינע, ערלעכע מאמע־האַרץ פון שרה שענירער קלאַפּט נישט מער.... דאָס גיטרייע שענירערישע מאמע־געפיל נישטאָ מער.

צו וועמין וועלן זיך טוליען די גיטרייע קינדער, ווען זייער גייסטיקע מאמע איז נישט מער דאָ ביי זיי?

• • •

מיט פאַרמאַכטע אויגן און דורך טרערן, ווערט לעבידיק פאַר מיר א בילד פון פאַר פופצן יאָרן:

איך בין אריינגעפירט געווארן אין א פרימיטיווער שטוב פון א הויז אין קראָקאווער געטאָ. אַן־אומבאַקאַנטע פרוי האט גילערנט מיט א צוויי צענדליק מיידלעך „ואהבת, און דו זאלסט ליב האָבן, את ה׳ אלקיך — ג—ט דיין ג—ט, בכל לבבך, מיט דיין גאַנץ האַרץ, ובכל נפשך מיט דיין גאַנצער נשמה, ובכל מאדך, און מיט דיין גאַנץ פאַרמעגן"....

ווער האט דאָס דעמלט גיחלומט אז פון די פאַר צענדליק מיידלעך וועלן במשך פופצן יאָר ווערן א פאַר צענדליק טויזנט, וואָס וועלן טאקי אזוי ליב האָבן דעם אייבערשטן מיט זייער גאַנץ האַרץ און נשמה.

יא, ווען שרה שענירערס ווערק בליט, וואַקסט און שטייגט — איז זי אליין, די מחברטע פונים גרויסן ווערק, אוועק אין די הימלען אויף אייביקן

ווי איז צו אונדזער דור, וואָס האט נישט זוכה גיווען לענגער צו דערהאלטן די אם בישראל!

• • •

„צדיק נתפס בעון הדור" — דער צדיק ווערט אוועקגיכאַפּט צוליב די זינד פונים דור. די גרויסע צדיקת שרה שענירער איז זיכער, צוליב אונדזערע חטאים אוועק אזוי פרי און יונג פון דער וועלט.

אשר האָבן אירע ריינע און ערלעכע אויגן נישט גיקענט צוקוקן מער, דאָס באַציען זיך צו איר לעבנס־ווערק „בית יעקב" מצד א טייל ארטאדאקסישע יידן אליין? אפשר האט איר עמפינדלעך מאמע האַרץ נישט גיקענט דערליידן די פאַסיווקייט פון א סך אונדזערע יידן צום חינוך פון זייערע היימען, זייערע טעכטער און עס איז גיפּלאַצט?

צי העלן כאטש אירע ליכטיקע אויגן וואָס האָבן זיך פאַרמאַכט, עפינען די אויגן פון די לעבידיקע, זאלן זיי זיך ארומקוקן און זייער היים ארומזעען און דערזעען דאָס גרויסע אור, דעם אור ה׳ וואָס לייכט פון „בית יעקב"!

א״ג פרידנזאן.

בשברון לב ובדכאון רוח אנו מבכות את מותה של גבורת־הרוח הכי גדולה אשר בדורנו

מ׳ שרה שנירר ע״ה

האם של התנועה הדתית בין בנות ישראל.

שמה הטוב וזכרה לא ימושו מאתנו עד נצח וכעמוד־אש יאירו לנו את דרך־חיינו אשר בה נעלה בית־אל.

המרכז והאכּסקוטיבה של
„בנות אגודת ישראל" בפולין

גדול כים שברנו!

גרויס איז אונדזער צער און ווייטיק, קיין ווערטער קענין אים נישט אויסדריקן. אונדזער מאַמע איז נישטאָ מער. מן השמים האט מען צוגענומען די אם בישראל

שרה שענירער ע״ה

און מיר, אירע קינדער, שטייען גיבויגן ביי איר פרישן קבר — אוי לנו, נפלה עטרת ראשנו!

די תלמידות פון „בית־יעקב"־סעמינאַר
אין קראָקע

נרעשנו ונדהמנו מהאסון הנורא שקר הלנו ולכל בית ישראל במותה של מורתנו ומדריכתנו הגדולה

מ׳ שרה שנירר ע״ה

מי ינחם אותנו ומי ירפא את שברנו? רק בעבודתנו להכשיר בנות נאמנות לאלקי ישראל ולארץ ישראל נמצא את נחמתנו.

קבוץ־הכשרה
של מרכז „בנות אגודת ישראל" ע״ש שרה שנירר ז״ל בלודז

עטופי אבל וספוגי צער עמוק אנו עומדים על קברה של אשת־המופת בצדקתה ובמעשיה הכבירים

מ׳ שרה שנירר ע״ה

מחוללת תנועת־החנוך החרדית לבנות ישראל, תנועת „בית יעקב".

זכותה של האשה הגדולה הזאת תעמוד לה לתנועתנו זו ורוחה הטהור לא יסור ממנה עד עולם.

תלמידות בית־הספר „בית יעקב" בלודז
ההנהלה וחבר־המורות

די מאמע פון קינדער

אסתר גאלדשטאף

די הענט ציטערן. שווער צו קאנצענטרירן זיך, שווער צונויפצונעמען די גידאנקען, שווער אנצושרייבן א פאר ווערטער. ס'דאכט זיך, ס'ווילט זיך נארן, אז דאס איז נאר א שרעקלעכער, א בייזער חלום, נאך וועלכן מע וועט זיך נאך אויפוועקן און באגעגענען א פרייליכן מארגן, א שמייכלדיקע וועלט. אבער... די טרויעריקע ווירקלעכקייט לאזט וועגן דעם נישט טראכטן. די ווירקלעכקייט דעקט אויף דעם טרויעריקן פאקט מיט זיין גאנצן גרויל.

די מוטער פון דער ב"י־באוועגונג איז אוועק, איבערלאזנדיק אירע פאר־יתומטע קינדער, אין אן־ענדלאזן טרויער.

טייערע, גרויסע מאמע!

דער תוכן פון דיין לעבן איז שטענדיק געווען – דיינע קינדער. פאר זיי וואלסטו דיר דעם לעצטן טראפן בלוט גיקאנט לאזן אויסצאפן.

ווער גידענקט דען נישט דיין שטארק שלוכצן דעם לעצטן פרייטיק־צונאכטס, פאר דער אפעראציע, ביים ליכט־צינדן?! אויף דער פראגע פון דיינע קרובים, צי דו שרעקסט זיך אזוי פאר דער אפעראציע, האסטו גיענטפערט, „ס'ווייטיקט מיר מיין הארץ, וואס כ'וועל צום ערשטן מאל נישט קאנען זיין צוזאמען מיט מיינע קינדער ביים שיר השירים".

יא, דו האסט נאר וועגן זיי שטענדיק גיטראכט, שטענדיק גילעבט מיט זייער לעבן, גיאטעמט מיט זייער אטעם. אפילו אין די שווערסטע מינוטן פון דיין לעבן האסטו זיי נישט גיוואלט מצער זיין.

כ'וועל דאכט זיך קיינמאל נישט פארגעסן, ווי דו האסט, גייענדיק אויפן אפעראציע־טיש, אויסגירופן: „זאגט, מיינע קינדער: „עבדו את השם בשמחה!" מיט ג–טס הילף וועט אלץ גוט זיין, זייט זיך גאר נישט מצער!

אויך בשעת דיין קראנקייט האט מען דיך באין אופן נישט גיקאנט דערהאלטן אין בעט. דו האסט כסדר גירעדט: „כ'פיל, אז אין דער סביבה פון מיינע קינדער וועל איך גיזונט ווערן".

ס'האבן נישט גיהאלפן קיין שום רייד. בישטיצט אויפן ארים פון דיינע נאנטסטע ביסטו גיקומען וואקלדיקערהייט אינים סעמינאר אריין צו דיינע ליבלינגען. דא האסטו ערשט פריידיק א זיפץ גיטון: גילויבט השי"ת, וואס כ'בין שוין ביי זיך אין דער היים.

צו דיינע שאלות האט דעמלט קיין עק נישט גינומען. וועגן יעדער איינציקער האסטו גידענקט, פון יעדער איינציקער האסטו גיוואלט עפיס הערן.

מיט א שרעקלעך פארצווייפלטן ווייטיק אין הארץ האבן דיינע קינדער גיקוקט אויף דיין אויסגימאטערט פנים, אויף וועלכן די קראנקייט האט שוין אויסגיקריצט איר שטארקן צייכן.

דו האסט דאך אזוי וואונדערלעך גיקאנט רעדן צו דיינע קינדער. נישט מיט קיין גיקינסטלטער בלומין־שפראך האסטו גירעדט. אלץ, וואס איז נישט גיווען נאטירלעך, האסטו פארמיאוסט. דיינע ווערטער זענען דאך שטענדיק גיווען אזוי פשוט, אזוי תמימותדיק. ס'האט פון דיר שטענדיק גירעדט, דער ריינער אומבארירטער אמת, מיט וועלכן דיין גאנץ וועזן איז גיווען דורכגידרונגען.

בלויז דיין הייליקע מסירת הנפש פאר דיין־אונדזער אידעע האט ארויסגיברענגט ווערטער, שטארקע, פייערדיקע ווערטער. אויף דיר איז עס זיכער גיזאגט גיווארן:

דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. דו ביזט שטענדיק גיווען דאס לעבעדיקע בילד פון דעם, וואס דו האסט גירעדט און פון דעם וואס דו האסט גילערנט.

פון אינערלעכן ווייטיק גיבראכן שטייען מיר גיבויגן איבערן פרישן קבר און בעטן דעם באשעפער: גיב אונדז גינוג כוח און אויסדויער איבערצוטראגן דיינע הייליקע אידעאלן אין די הערצער פון יונגען יידישן דור!

זאל דאס זיין פאר דיר א לעבעדיקע מצבה.

די פערזענלעכקייט פון פרוי שרה שענירער ע"ה

פון הנה גראספעלד

ס'איז שווער צו זאגן, וואספערע כחות ס'האבן זיך צוזאמענגינומען אין דער פערזענלעכקייט, וואס האט גיהייסן שרה שענירער. א מערקווירדיקער צוזאמענשטעל פון טיפן, פשטותדיקן גלויבן מיט אויסערגיוויינטלעכער אקטיוויטעט, וואס גייט אפט נישט גיפארט מיט הארציקייט. ביי איר האט זיך אבער דאס אלץ צונויפגיבילדעט און גיווען אפשר דער הויפט־שטריך פון איר פערזאן.

די זעלביקע מערקווירדיקייט האט אויך גיוויזן איר משיח־גלויבן מיטן חוש פאר ווירקלעכקייט, וואס איז אפט אין סתירה צווישן זיך. זי האט גירעדט און גיטראכט וועגן משיחן, ווי ווי אט וואלט ער מארגן אנגיקומען. דערביי האט זי אבער גיוועקט צום לעבן א באוועגונג מיט א השפעה אויף דורות.

זי, וואס האט אלץ ארויסגישפירט מיטן הארץ, האט דערפילט, ווי גרויס ס'איז דער מאנגל פון וויסן ביי דער יידישער טאכטער. איר גופא האט דאס צום ווינציקסטן גיפעלט. נישט פון זיך האט זי עס דערשפירט, די ליבע צום פאלק האט זי דערצו גיטריבן. דער אומגיהייער שטארקער ווילן צו זען דעם פאלק אירן אין בעסטן מצב האט זי באוויגן צו עפינין דעם וויסנסקוואל פאר דער יידישער טאכטער. א יידישע טאכטער מוז וויסן פארוואס יידן ליידן און פון די ליידן שעפן שמחה, עכט יידישע שמחה און שטאלץ, איבער דעם, וואס זי איז א ייד.

זי האט דערשפירט וואס עס פעלט און דערביי נישט שטיין גיבליבן.

זי האט גיהאט א גיבענשטן התלהבות פון באן־ברעכער. דאס האט נייטיק גיהאט די באוועגונג, וואס זי האט גיברענגט צום לעבן. זי האט ארויסגיפירט די יידישע שטוב־טאכטער אויפן ברייטן שליאך פון איר פאלקס־גישיכטע: פון איין זייט דער פארשווינדנדיקער טיפ פון דער צאינה־וראינה־לייענערין. פון דער אנדערער זייט א דור פון בלויז נאכמאכונג, אסימילאציע, ווערטלאזיקייט און דערביי דורשטיק צו וויסן, צו פרעמדס.

אלע, ווייסן מיר, וואס עס איז פון דער דאזיקער באוועגונג גיווארן – די וואונדערבארסטע סינטעזע: שטאלץ און ענווה. זעלבסט־חשיבות אלס ייד און הכנעה פאר דער תורה מיט אלים. וואס האט צו איר א שייכות.

מיר האבן שטענדיק גיוואוסט, אז ביים גאנצן מוט, וואס האט זיך צו אזא ארויסטריט גיפאדערט, וואס האט באטייט כמעט אן־איבערקערעניש אין יידישן לעבן, איז קיין זאך נישט גיטון גיווארן אן דער הסכמה פון די גדולי הדור.

אונדז, די גיוועזענע שילערנס, שפעטער די מיטארבעטערנס – כאטש שטענדיק גיפילט זיך בבחינת תלמידות – האט צום שטארקסטן צוגיבונדן דער אומפארגלייכלעכער כוח פון אמונה און בטחון.

ספעציפיש איז גיווען די יראה.

מע האט גישפירט און גיזען א ציטער אינים רעדן. אינים אויסדרוק: „דאס טאר מען נישט!" דער פארבאט איז טיילמאל ארויסגיזאגט גיווארן מיט אזא קראפט, אז מיר האבן זיך פשוט דערשראקן. מ'האט דערפילט אינים פארבאט אזא כוח, פאר וועלכן מ'האט גימוזט צוריקטרעטן.

מיט דער זעלביקער קראפט האט זיך אבער אויך אויסגידרוקט איר התלהבות ביי א מצווה, ספעציעל בשעתן דאווינען און ברכות מאכן.

מי־ האבן טיילמאל גיקוקט מיט פארוואונדערונג: ווי קאן פון א יחיד ארויסשפרודלען אזויפיל כוח.

מיר האבן גילערנט עקב, פרשת הי־אה, יראה איז די התחלה און דער סוף פון יעדן וויסן. יראה איז דער שעפערישער כוח פון דער מענטשהייט אלץ, וואס איז דויערהאפטיק, ציט די יניקה פון אט דער קראפט.

– ווייסט איר וואס יראה איז?

די תלמידות שמייכלען און שטראלן אויף. אויף אלימינס ליפן ליגט דער ענטפער:

– פרוי שענירער.

איר בטחון – פאר דעם, וואס האט דאס נישט גיזען, איז עס שווער צו שילדערן. אין די צוואנציק יאר פון איר ארבעט האט די באוועגונג נישט איין שווערן מאמענט דורכגימאכט.

זי איז אבער קיינמאל נישט גיווען פארזארגט. – דער איבערשטער וועט מיר העלפן. ער וועט מיך נישט פארלאזן. ער וועט מיר שוין שיקן וועמען כ'דארף. דאס זענען גיווען אירע רייד. איר אויספילן אומיטום ג–ט, און די זיכערקייט אז זי טוט זיין רצון האט זי באשאנקן מיט איבערמענטשלעכע כוחות.

וואכנלאנג האט זי גיקאנט ארומפארן איבער די פערוואָרפנסטע מקומות פון פוילן, וואו קיינער איז צו מאל נישט גיגאנגען; גישלעפט זיך שעהן־לאנג אויף א וועגעלע. זי איז אבער נישט מיד גיווארן. זי פארט צו אירע קינדער. דאס איז זיכער א מצווה.

אהבת ישראל אין פולסטן זין פון ווארט – אלע זענען גיווען אירע קינדער – און אמונת השם אינים שטארקסטן אויסדרוק האבן זיך ביי איר צוזאמענגיטראפן. פון זיי ביידע איז דער בטחון, די הייטערקייט אנטשטאנען.

כ'בין ביי איר גיווען פאר דער אפעראציע. כ'וועל עס, שיינט מיר, קיינמאל נישט פארגעסן. כ'בין גישטאנען אין קארידאר. אין דעם רופט מיך פרוי ש. ע"ה. – מע קאן דאך נישט וויסן, אן אפעראציע איז דאך סוף כל סוף ערנצט. דא איז דער צעטל פון מיינע פערזענלעכע חובות. נו, גידענקט אין „עבדו את השם בשמחה"! –

דאס איז גיווען איר לעצט ווארט פאר דער אפעראציע.

פאר דער הסתלקות – דערציילט מען – האט זי גיטרייסט די ארומיקע:

– זארגט נישט! איר זעט דאך, איך זארג אויך נישט. ס'איז אלץ פון אויבערשטן. כשם שמברכין על הטובה, כך מברכין על...

זי האט נישט גיוואלט ענדיקן. אין עטלעכע מינוט ארום איז גיווען יציאת נשמה.

א גרויסער ווייטיק און צער איז נאך איר פטירה גיבליבן, אבער נישט קיין יאוש ח"ו. השי"ת זאל העלפן, מע זאל קאנען פארענדיקן, וואס זי ע"ה האט אנגיהויבן.

אסתר הײטנער

די מאַמע שרה

אַ לעקציע שקלים. די קינדער זאָגן: פֿאַרטיאָרן גיהאַט די לעקציע מיט פֿרוי שענירער. ביים דערמאָנען זיך, שטראַלן אויך די פּנימער, אבער באַלד ווערן זיי גיהילט אין אַ טרויעריקן שווייגן. היינט ליגט זי קראַנק, אַזוי קראַנק!

און זי וויל לעבן, רייסט זיך אַזוי שטאַרק צום לעבן, נישט פֿאַר זיך, ניין! נאר פֿאַר אירע קינדער!

די האָט נישט פֿאַרמאָגט קיין לײבלעכע קינדער, אבער מיט איר מאַמע־גיפיל וואלט זי גיקענט איינטיילן אַ וועלט מיט מאַמיס און ס׳וואלט איר נאך שטענדיק גיבליבן, גיבליבן מאַמעדיקייט פֿאַר יעדן — די מאַמע שרה!

די פֿליכטן בין אָדם למקום ובין אָדם לחבירו, האט זי אינגאַנצן, אינגאַנצן אויסגיפילט מיט איר וואַרים גרויס מאַמע־האַרץ.

אירע דעוויזן: שויתי ד׳ לנגדי תמיד

עבדו את ה׳ בשמחה

למנות ימינו כן הודע

— זיי זענען נישט גיווען אַבסטראַקטע ווערטן ווערטן פֿאַר איר.

אויף אַלים צייט, צו אַלים צייט, פֿאַר יעדן צייט.

עבדו את ד׳ בשמחה!

דאָס איז נישט גיווען קיין זאַך וואָס זי האט ערשט גימוזט אויסקעמפן, איינבירגערן ביי זיך. זי איז גיווען אַ שטיק שמחה של מצוה אין איר יעדן נשמה־ווינקעלע. אַ מצווה־טון, דאָס הייסט דערהאַלטן אַ וועלט.

נישט גיקוקט אויף זיך, גיוואָגלט טאָג און נעכט, מיט באַן און אָקס, ווינטער און זומער, איבער שטעט און שטעטלעך פֿאַרשפּרייטן דאָס תּורה־וואָרט, דערהייבן דאָס יידישע היים, דאָס יידישע לעבן. און די שמחה, אַז זי, זי האט זוכה גיווען דערצו, האט איר אָנגיפילט מיט אַזאַ עניוות, ווייל — ווער בין איך דען, אַז דאָס זאָל דורך מיר גישעען?

וואו האט זי נישט אָנגישפּאַרט און וואו האט זי נישט באַזוכט, כדי צו פֿאַרשפּרייטן איר הייליקן ציל — בית־יעקב? און אַלץ פּלוצים. נישט צו מאַכן קיין גירודער, אויסמיידן פּאַראַד, ס׳ערגסטע איז גיווען, אויב קומינדיק אין אַ שטאָט, האט מען אונדז אָפּגיוואָרט און גיטריבן מאָדערנע צערעמאָניעס. פּשוט, כ׳בין גיקומען! גוט מאָרגן און — צו מיינע קינדער. מיט איר חוש האט זי שוין דערזען פֿון עטלעכע הונדערט קינדער, אדער פֿון אַ בנות־פֿאַרזאַמלונג די, אויף וועלכע איר אויג האט זיך אָפּגישטעלט. אַוועק פֿאַרנדיק קומט פֿון איר אַ בריוול צו די דאזיקע.

קינדערלעך! ג־ט האט אייך גיגעבן, כּוח נוצט איר עס אויס פֿאַר אים, גרייט אייך אין וועג אַריין און — היידאַ צו מיר!

אַלץ אין אַ לעבידיקן פֿריילעכן טאָן.

איצט זאָל דיר מאַמע שרה די ערד לייכט זיין, אַזוי ווי דו ביסט איר לייכט גיווען! ס׳האַרץ האט דיר גיווייטיקט אויב האסט גימוזט אויף עמיצן בייז זיין. האסט נישט גיקענט זעען קיינעמס טרערן און גיגלייבט האסטו יעדן, אַפֿילו דעם ערגסטן, אין זיין פּונק, דעם „ניצוץ ישראל״.

און איצט? ווערסטו אונדז פֿעלן און דיין אָרט וועט קיינער נישט פֿאַרנעמען!

צוועלף יאָר האבן מיר צוזאַמען גיאַרבעט און קיינמאָל איז נישט גיווען דער פֿאַל, כ׳זאָל דאַרפֿן זיין פֿאַרביטערט אדער זאָלסט מיך אָפּשטויסן. וואו נעמט מען ווערטער דיך צו באַשרייבן, אָפּשאַצן?

שטייסט מיר פֿאַר די אויגן, פֿון די שעה ביים לייגן דעם גרונט־שטיין צום סעמינאַר־בנין, די מוזיק שפּילט, דער חזן זינגט און דו וויינסט, וויינסט און דיינע טרערן פֿאַלן, אַזוי שווער אינים פֿונדאַמענט. דו שטייסט צווישן די פֿרויען אָן אַ זייט. דו, די בעלת שמחה, און וויינסט שטיל. שטופּסט דיך נישט די ערשטע, זיצסט נישט אויוון־אָן, דאַרט זיצן אַנדערע, דו שטייסט איינגיבויגן און וויינסט, פֿאַר שמחה און פֿאַר מורא. דו זאָגסט אַ תּפֿלה: זאל ג־טס רצון זיין, צו תּחמינין דאָס ווערק פֿון אונדזערע הענט.

גילערנט האסטו אונדז ביזן לעצטן אָטעם־צי. דיין שטים איז שוין גיווען קוים הערבאַר, אבער דיינע אויגן האבן גילויכטן. „דערציי׳ל עפּיס נייעס פֿון בית־יעקב״ האסטו זיך גיבעטן און אויפגישטראַלט הערנדיק עפּיס אַ גוטע ידיעה.

האסט זיך גיבעטן „מאַך האָיך די ברכה, איך וויל נאָכזאָגן אַ פּאָר „ברוך הוא וברוך שמו״ און מיט צוגימאַכטע אויגן ביסטו גילעגן און תּפֿלה־גיטון, דיינע אויסגימאַטערטע הענט האבן זיך באַוואויגן, אויסגיטענית זיך מיטן באַשעפֿער: ווען דיין רצון איז ג־ט...

אַ פּאָר טאָג פֿאַר דיין אַוועקגיין, האסטו גימאַכט אַ חשבון־הנפש, איצט ליגסטו. שוין שטיל. מאָרגן וועט מען דיך ס׳לעצטע מאָל איבערפֿירן דורך די גאַסן, וואָס האסט זיי אַזוי פֿיל מאָל אויסגימאָסטן, כדי גוטס צו טון פֿאַר מענטשן.

וואָס בלייבט אונדז איבער צו טון? די מאַמע שרה האט אַזוי ווייניק גידאַרפֿט ביי איר לעבן, וועלן מיר איר געבן אַ סך נאָך איר שיידן זיך.

ביי אַנדערע מאַכט מען טרויער־אַקאַדעמיעס מע לייגט קרענץ. מיר וועלן אויפֿנעמען דיינע דריי דעוויזן, מיר וועלן דיין שמחה של מצוה ווייטער פֿלאַנצן, מיר וועלן ערשט אָנהייבן אונדזער אַרבעט און דערפֿירן דערצו, דאָס מיר וועלן דיר קענען לייגן אַ קראַנץ פֿון בית־יעקב שולן, לעבידיקע גרוסן, פֿון ניי דערוואַקטע בית־יעקב מחנות.

דער טרויער וועט אונדז נישט צוברעכן, דיין אָפּוועזנקייט וועט נישט אַנטמוטיקן!

דיין גייסט וועט לעבן צווישן אונדז און אַלץ וואָס האסט פֿון אונדז פֿאַרלאַנגט וועלן מיר טון. ויהי נועם ד׳ עלינו — — — — — — — — — — — — —

אַ יידענע פֿרעגט אַ קיבער ציטרינען, גיהילט אין שמאַטעס. זי זעט דעם פֿאַרזאַמלטן עולם, ווער גישטאָרבן? — דער קוֹיבער פֿאַלט איר אַרויס פֿון די הענט, פֿרוי שענירער?!

אַ פּאָר אַפּגיריסענע ווייבער גייען. שוין גיווען די לווי׳? קומט שנעל! די לווי׳ פֿון דער גרויסער צדיקת וועט זיין! אַ יינגע דאַמע אין באַגלייטונג פֿון אַ עלעגאַנטן הער. זיי שטעלן זיך אָפּ. יאָזש יעי ניעמאַ! יאָזש יעי ניעמאַ! שאָקלען זיי מיט די קעפּ. — — — — — — — — — — — — — — — —

זי איז אַוועק און איבערגילאָזט אַ פּאַק מיט חובות, פֿאַר וואָס! זי האט עס פֿאַרנוצט אויף קליידער, עסן? פֿאַר זיך? — חס ושלום!

זי האט יתומים חתונה גימאַכט. אט אַ משל. אַ ייד דאַרף חתונה זיין קינד. זי שטעלט אים אויס וועקסלען אויף טויזנט זלאָטיס. שפּעטער גיט זי אים צו דריי הונדערט זלאָטיס. דער ייד שטייט איצט און דערציילט. אַ גרופּע מענטשן הערן זיך צו, איינער זאָגט: דאָס איז נאר איינס פֿון אירע גרויסע מעשים.

דרך ארץ פֿאַר איר! דרך ארץ פֿאַר איר גרויס צדקות! און מיר שטייען גיבויגן. מע פֿירט זי אַוועק, מיר שטייען גיבויגן און שווייגן. פֿון וואָס זאָלן מיר פֿריער רעדן?

יהודית געלבלום

הײליק איז דײן אָנדענק!

ווידער אַמאָל רופֿט די רעדאַקציע „בית־יעקב״ אונדזער לערערשאַפֿט צו שרייבן. ליידער, איז אבער דאָס מאָל נישט צוליב אַ יום־טוב אין אונדזער ב״י־וועלט, נאר אַ ווייטיק!

אַ ביטער אומגליק, דאָס ביטערסטע פֿון די אומגליקן וואָס האט גיקענט די ב״י משפּחה טרעפֿן, די פּטירה פֿון דער מוטער פֿון אט דער משפּחה, פֿרוי שׂרה שענירער ע״ה!

שרייבן — ווי שווער קומט עס אָן, ס׳איז טאָפּלט און דריי־פֿאַכיק שווער: שרייבן וועגן עמיצן, וואָס איז אַזוי גרויס, ווי פֿרוי שענירער און גלייכצייטיק אַזוי נאָענט צום האַרצן, ווי פֿרוי שענירער ע״ה. און דאָס אינים מאָמענט ווען די גרויסע און נאָענטע איז ערשט אַזוי אומבאַרמהערציק אַוועקגיריסן גיוואָרן.

ווי קען מען האַלטן די פֿעדער אין האַנט, אינים מאָמענט ווען מע פֿאַרלירט דאָס טײַערסטע וואָס מע קען נאר פֿאַרמאָגן, און וואָס מע קען שוין קיינמאָל נישט צוריק באַקומען! ווען עס שטאַרבט אַ מאַמע, און אַלץ וויינט אינים איך, קען מען נישט מער ווי וויינען. אבער מע מוז זיך באַהערשן און שטאַרקן צו טון פֿאַר אונדזער הייליקער זאַך, — האט גילערנט אונדזער גרויסע לערערן ע״ה!

וואו נאָך אַזוי, ווי אין דער ב״י שול, האט זיך גיגעבן אַזוי בולט צו דערקענען די פֿאַרגרעסערטע שמחה צוליב דעם „משנכנס אדר״. ס׳האט אבער גיוואָלט די השגחה פֿאַרקערט: איז גיוואָרן דער הייליקער אדר אָנשטאָט שמחה, טרויער און זיפֿץ, אין טאָג פֿון שווערן יגון ואבל.

און ס׳איז קשה: די סיבה דערצו האט דאָך נישט גיגעבן קיין אַנדערע, ווי די שאַפֿערן פֿון ב״י אַליין. זי, וואָס דאָס פֿילן און איבע־לעבן אַזוי טיף יעדן מאָמענט פֿון פֿרייד אין דער גישיכטע פֿון יידישן פֿאָלק איז גיווען אַזאַ שטאַרקער כאַראַקטער שטריך פֿון איר גרויסער פּערזענלעכקייט. איז טאַקי שווער: ווי אַזוי האט זי עס גיקענט? זי, וואָס איז גיווען אַזוי פֿול מיט אמת־יידישער פֿרייד, זאָל אַזוי טיף פֿאַרצערן אירע קינדער און דווקא אינים חודש פֿון יידישער פֿרייד!?

כ״ח אדר התרצ״ה האט זיך מיט גראַע כמאַרים פֿאַרצויגן דער הימל איבער די קעפּלעך פֿון אונדזער ליבן קליינוואַרג. אַ וואָלקן פֿון טרויער האט זיך צולייגט אויף זייערע זאָרגלאָזע קינדערשע פּנימלעך. פֿאַרשטילט איז גיוואָרן דאָס גיזאַנג פֿון די ב״י קינדער, מ׳הערט נישט דאָס קלינגען פֿון זייער קלאָר גילעכטער. כ״ח אדר וויינט מען אין בית־יעקב אַ ביטער יעמערלעך גיוויין. דאָס וויינען קינדער נאָך זייער מאַמין וואָס זיי האבן פֿאַרלוירן.

ערשט קוים אַ יאָר אַריבער, ווי זיי האבן איר, „אירע ליבע קינדערלעך״ האַרציקע ברכות גישיקט צו איר יובל. נישט גיהאָלפֿן האט דאָס רירנדע תּהלים זאָגן און דאָס הייסע בעטן פֿון די קינדער פֿאַר איר לעבן און גיזונט.

יעצט זיצן „אירע ליבע קינדערלעך״ אין טרויער גיהילט און וויינען, וויינען אינים אומענדלעכן צער. אַפֿילו פֿון די ווענט שרייט אַראָפּ דער פֿאַרגליווערטער צער וואָס זיי האבן אין זיך איינגיזאַפּט. פֿאַרשטאַרטע פֿון ווייטיק קוקן אַראָפּ די אותיות פֿון די באַליבטע 4 פּסוקים פֿון פֿרוי שענירער ע״ה, וואָס אויף דער וואַנט. מיר זיצן אין קלאַס מיט די שילערנס און „בנות״, ווי אַ משפּחה פֿון אבלים. און ס׳שטייט אויף איינע פֿון „אירע ליבע קינדערלעך״ און זאָגט:

„לערערן, מיר וועלן אייביק גידענקען פֿרוי שענירער ע״ה. מיר זאָגן צו, מיר וועלן שטרעבן צו זיין אַזוי ווי פֿרוי שענירער וויל!״

יאָ, האַרציקע צדקותדיקע מאַמע! דיינע קינדערלעך וועלן דיך קיינמאָל נישט פֿאַרגעסן! ווייל — צי קען מען פֿאַרגעסן — אַ מאַמין?

פֿאַרהייליקט וועט זיין דיין זכרון צווישן זיי. אַ זכי׳ איז עס פֿאַר דעם דור, וואָס האט דיך גיקענט. אַזאַ זכרון צו האָבן, און אַ ברכה פֿאַר די קומינדיקע דורות וועט זיין די לעגענדע שענירער, וואָס מ׳וועט אים דערציילן.

גאָר באַזונדער מיר לערערס: וואָס זאָלן מיר טון און וואָס וועלן מיר טון אָן דער גרויסער מנהגת אונדזערע? ווי אַזוי וועלן קענען אַרבעטן דיינע „גייסטיקע טעכטער״ אָן דיין וואַרים האַרץ, אָן דיין דערמונטערונגס־וואָרט און פֿירנדיקער האַנט? וואו זאָלן מיר ייך זוכן צו הערן דיינע האַרציקע, פֿלאַמינדיקע דברים היוצאים מן הלב? אפֿשר געפֿינסטו זיך איצט ערגעץ אין אַ ב״י שול, דערפֿרייענדיק די קינדערלעך מיט דיין באַזוך און שעפּנדיק נחת פֿון זיי? אדער אפֿשר קען מען דיך טרעפֿן אין באַן, אויטא אדער גאָר אויף אַ פֿורל, ערגעץ אויף די וועגן פֿון ... גר פּוילישער מדינה, וואָס פֿירן צו פֿאַרוואָרפֿינע שטעטלעך מיט משונהדיקע נעמען, וואו אַהין גוש ס׳האט דיין גרויס ווערק דערגרייכט?

און אפֿשר אויף איינים פֿון די בערג פֿון ראַבקאַ אדער יאַרעמטשע, וואו האסט מיט אונדז אַזוי האַרציק גישמועסט? צי גאָר דיך, אפֿשר, גיפֿינען אינים אַריגינעלן לאַנגן צימער אויף קאַטאַרזשינאַ 1 פֿון אויבן־אָן ביים שבת־טיש, וואו דו זיצסט מיטן ווייסן טיכל, מיט אונדז, דיינע „גייסטיקע טעכטער״ און פֿון דיינע מילדע, סאַמעטינע, אונדז אַזוי טייערע אויגן שטראַלט אַרויס אַן אור פֿון דיין הייליקער נשמה יתירה?

ניין, בחנם אונדזער זוכן, אין ערגיץ וועלן מיר דיך נישט גיפֿונען! דו ביסט מער נישטאָ אויף אונדזער וועלט. מיר זענען נישט ראוי גיווען דיך צו האָבן צווישן אונדז מער. האסט אונדז פֿאַריתומט!

אבער איין זאַך האט דער מלאך המות אונדז נישט גיקאָנט אַרויסרייסן: דיין גייסט, וואָס וועט שטענדיק צווישן אונדז הערשן! ביי אונדזער שווערער, פֿאַראַנטוואָרטלעכער אַרבעט, וועלן מיר תּמיד האָבן פֿאַר זיך דאָס בילד פֿון דיין ליכטיקער, ליבלעכער, דערהויבענער גישטאַלט! דאָס אַליין וועט אונדז העלפֿן פֿון יעצט אָן ביי דער הייליקער חינוך־אַרבעט פֿון די יידישע קינדער, וואָס דו האסט אין אונדזערע הענט איבערגיגעבן.

זאָל השי״ת העלפֿן, אַז דיין ווערק זאָל בלייבן אַזוי גרויס און ריין, ווי דו אַליין ביסט גיווען!

הייליק איז אונדז דיין אָנדענק!

די מאַמע פון אונדזער דור

איש־לוי

„ויביאה יצחק האהלה שרה אמו" (בראשית כ"ד, ס"ז) ויבאה האהלה והרי היא שרה אמו — כלומר: ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת הי' נר דלוק מע"ש לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, (והיה דלתות פתוחות לרווחה), וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו. וכשבאת רבקה חזרו. (ברש"י והוא בב"ר)

נאָך איז נישט אויסגיטרוקנט די טרער איבער די דערשיטערנדיקע אֲבֵידוֹת, וואָס האט גיטראָפן דעם שווער־גיפּרוּאוּוטן יידישן פאלק, צוליב דעם נֶעדר ווערן, אין די לעצטע צייטן, פון זיינע גיטרייעסטע מורים ומאורים; ערשט אין די שלושים נאָך דער פטירה פון יענים גרויסן ייד, וועלכער האט אַזוי ליבלעך גיוואָרימט זיין לייַדנדיק פאלק מיט אַ פלאַמינדיק־תשוקהדיקן אהבת ישראל, דער בענדינער רב זצ"ל, און שוין שטייען מיר, פאַרזינקן אין טרויער איבער אַ פרישן קבר. יענע לעגענדאַרע פרוי, די צדיקית שרה שענירער ע"ה, וואָס האט ווי אַ גיטרייַע מאַמע אַזויפיל טרייסט און נחת פאַרשאַפן אונזער דור, דורך אירע היסטאָרישע מעשים, איז שוין מער נישטאָ צווישן די לעבעדיקע.

גיווען זענען צייטן און טאַקי ערשט נישט לאַנג, ווען אַלע באַמיאונגען פאַר דער פאַרשטאַרקונג פון די מסורה־גיטרייַע רייען, האבן אויסגיזעען צו זיין, חלילה לריק ולבטלה, ווייל...

גיווען זענען צייטן ווען אין די מויערן פון דער טראַדיציאָנעלער פאַמיליע־שטוב האבן זיך גירישוויט שפאַלטן און ס'האבן דארט גיווילדיוועט בייזע ווינטן, ווייל...

גיווען זענען צייטן, ווען די שונאים פונים תורה־יידנטום האבן מיט שאָדן־פרייד גיפונין אַ באַשטעטיקונג פאַר זייערע פאַלשע נביאותן וועגן דעם אונטערגאַנג פונים לעצטן, ווייל...

...ווייל די יידישע טאָכטער האט צוליב גיוויסע טעמים פאַרלוירן יעדעס גיפיל און פאַרשטענדעניש פאַר דעם אַלטן, גיהייליקטן יידישן רעיון און גיוואָרן פאַרכאַפּט דורך דעם פאַלטש־שימערירנדיקן, גלאַנצנדיק־פאַרפירערישן, הפקרדיקן דרויסן.

איז אָן דער כבודה בת מלך פנימה גיוואָרן אומיטיק אין דער יידישער שטוב, וועלכע איז תמיד אין אַלע שווערע גלות־טעג גיוועזן דאָס אָפּריש־ווינקל נאָך דעם וואַכנדיק־טרויעריקן חוץ.

און אונדזערע אַלע אַרביטן און אויפטואון האבן אויסגיזען ווי קלהדיק־סיזיפיש אָן דעם ברכהדיקן עזר פון דער זכותפולער יידישער פרוי.

אַזוי איז עס גיוועזן אין דער ערשט נאָנטער פאַרגאַנגינהייט. עד שקמה, ביז ס'איז אויפגישטאַנין, פון דער השגחה גישיקט, אַ דרייסטע רעטערן, וואָס האט גיטראָגן די גרויסע בשורה פון והשיב לב בנות על אבותם...

די פאַרשטאָרבינע שרה שענירער ע"ה האט גינומין וועקן די פאַרפרעמדיט פאַרטעמפטע יידישע טאָכטער און באַלד האבן די אַטראָפירטע גלידער אויף אַ מופתדיקן אופן ווידער חיות באַקומין.

אָנגיהויבן האט זי זייער באַשיידן: אַט אַ קליינער קרייז, אין אַ כמעט־פרימיטיוון לאָקאַל אין קראָקע, פאַר וועלכן שרה שענירער האַלט לעקציעס אדער בעסער, שמועסן וועגן יידישקייט, מדות און דינים און „והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד", איז טאַקי פון יענער קליינער צוהערערינס־גרופּע גיך אויסגיוואַקסן די צאַלרייַכע מיט יהדות־באַוואוסטזיין גוט־באַוואָפנטע מחנה „בנות אגודת ישראל" און די פון אַלימין גיבענטשטע, פרוכטבאַר־פאַרשפרייטע „בית־יעקב"־שולן.

ביי דעם ווערק פון דער פאַרשטאָרבינער איז מקוים גיוואָרן דער „ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו", וואָרן אויב אין די ערשטע צייטן פון איר ווירקונג האט זי אָנגיטראָפן אויף אומפאַרשטייען און געגנערשאַפט פון רעכטס און לינקס, האבן אָבער צום סוף, אין פנים פון די אַזוי גוטע פירות, אַלע גימוזט פאָזיטיוו און דאַנקבאַר אָפּשאַצן אירע מעשים.

און מערקווירדיק: די פאַרשטאָרבינע, וואָס האט מיט איר וואָרט און טאָט אַזויפיל פאַרבלאָנדזשעטע קינדער צוריקגיקערט לאביהם שבשמים האט עס באַוויזן לגמרי אָן גיקינצלטער רעטאָריק און פּאָזע־רעקלאַמישע זשעסטן, וואָס אין אונדזערע צייטן גיהער עס צו די זעלטינע דערשיינונגען אין יעדער גיזעלשאַפטלעכקייט.

וואונדערבאַר־פשוט און צאינה־וראינהיש באַהאַרצט זענען גיווען תמיד אירע רייד און אין דעם סגנון האט זי אויך גישריבן, און טאַקי נאָר דער זיווג פון דעם פשוט־מאַמישן, שטיל־צניעותדיקן און האַרצידיק־פאָלקסטימלעכן, וואָס איז גיווען אין דער פּערזענלעכקייט פון שרה שענירער מיט דאָס הייליקע, אמתדיקע און לדורותדיקע, וואָס אין דער אידיי פאַר וועלכע זי האט גילעבט און גיווירקט, נאָר אַזאַ גלענצנדיקער זיווג האט עס גיקענט אַזויפיל ברכה ברענגין במשך פון אַ קורצער צייַט.

שרה שענירער גייט אַריבער אין דער יידישער גישיכטע אין דער ריי פון יענע פאַרדינסטפולע פרויען, וואָס האבן זיך דערהויבן מיט אַ קאָפּ העכער אַפילו פון די מאַנדזבילן פון זייער צייט אַ דאַנק זייער ענערגיש־ווירקנדיקן און טיף־פאַרשטאַנינים שאַפונגס־כוח.

שענירער האט פאַרדינט טיטולירט צו ווערן אַלס אשה חי' רבת פעלים!

מיט איר לעבן האט זי, ווי גיזאָגט, אַרייַנגיבראַכט אַ סך ליכט, פרייד און האַרמאָניע אין דער יידישער משפּחה (אַנאַלאָגיש דער אויבן ציטירטער מדרש וועגן שרה: „שכל זמן ששרה קיימת הי' נר דלוק מע"ש לערב שבת וכו')

ביי איר לעבן און ווירקן איז זי דורך אַלימין אַזוי גיבענטשט גיוואָרן, איז דעריבער יעצט, ווען זי האט פאַרלאָזן דעם עמק הבכא, אַזוי גרויס דער טרויער און עס באַווייַנט איר פּטירה דער גאַנצער כלל ישראל, אַזוי ווי מע באַוויינט דעם טויט פון אַ גיטרייַער מאַמין.

נאָר ברוך המקום, אַט פאַראַנין אַ טרייסט, ווען די צאָלרייַכע תלמידות, וואָס די פאַרשטאָרבינע האט איבערגילאָזן, גייען ווייַטער גיטריי אין די אָנגיצייכנטע וועגן פון זייער גרויסער מדריכה.

ס'לעבט אַ ברייט פאַרצווייַגטע נעץ בית־יעקב שולן און די אָרגאַניזאַציע „בנות אגודת ישראל", וואָס וועט, בעזה"י, פאָרטזעצן אומדערמידלעך דאָס שענירער־ווערק. (אַנאַלאָגיש דער דערמאַנטער מדרש וועגן רבקהן. „ונעשית דוגמת שרה אמו) און זאָל דעריבער די הצלחהדיקע אַנטוויקלונג און פאַרשפרייטונג פון דער בנות־השפעה, אויף דער יידישער זייַן פאַר דער נפטרת אַ דערהויבונג און פאַר אונדז טרויערנדיקע — אַ טרייסט!

פרוי שענירערס לעבן אין די לעצטע פיניף חדשים

רו אין דער אַרביט

ווי תמיד, האט אויך היינטיקן זומער פרוי שענירער פאַרווענדט איר צייט אויף איר פילזייטיקער טעטיקייט. חוץ דעם טעגלעכן אונטערריכט, שעהן לאַנגע שמועסן מיט די תלמידות, די אינטימע קאָרעספּאָנדענץ מיט דער פּראָווינצער לערערשאַפט, האט נאָך פרוי ש. עיסק גיוועזן מיט איר אומפאַרגלייכלעכער ענערגיע אין צדקה און גמילות חסדים.

פרוי ש. האט באמת נישט גיוואוסט פון קיין רו. רו איז פאַר איר גיווען אַרביט. צווישן איין אַרביט און דער אַנדערער האט זי זיך אַרויסגיכאַפּט אויף באַזוכן צווישן די זומער־וואוינונגען זאַמלין צדקה. אַזוי האט זי גיקענט נאָך די לעקציעס אויסמעסטן גאַנצע קילאָמעטערס צוניפצושטעלן אַ ביסל געלט פאַר אַ קראַנקין, פאַר אַ כלה, פאַר אַ סתם באַדערפטיקן.

נאָכן פאַרענדיקן דעם זומער־סעמעסטער כ"ג אלול, ווען אַלע תלמידות און סעמינאַר־לערערנס צופאָרן זיך אויף פעריעס, לאָזט זיך באַלד פרוי ש. אין וועג אַריין צו די פּראָווינצער שולן. גיבליבן נאָך עטלעכע נייע שולן, וואָס זי האט נישט באַזוכט. ביז סאַמע ערב ראש השנה לויפט זי נאָך פון איין שטאָט אין דער אַנדערער. דאָ אַ בליק, דאָרט אַ וואָרט און אַזוי כסדר. באַלד נאָך ראש השנה פאַרשווינדט ווידער פרוי ש. פון קראָקע אויף עטלעכע טעג. זי איז נאָך נישט גיווען אין דער לאָדזשער הכשרה, זי האט נאָך עטלעכע נייטיקע באַזוכן. ביז ערב יום כפור איז איז זי ווידער אין וועג. די לעצטע טעג פאַר די ימים נוראים, די גיציילטע שעהן, וואָס זי איז אין קראָקע שפרייזט זי אַרום גאַנץ קראָקע. וויפל צדקה־פאַרפליכטונגין מוז זי דערפילן. גאַנצע חשבונות פון געלטער, וועקסלין, התחייבויות, — דאָס אַלץ איז אויסגישטעלט אויף די ערנצטע טעג. אַ צעטל פון ערב סוכות אַליין ווייזט די ציפער פון קנאַפּע דריי הונדערט זל. צדקה־צוטיילונג.

פרוי ש. רוט נישט, אדער בעסער גיזאָגט זי רוט אין דער אַרביט. זי האַלט נאָך אָפּ זיצונגין מיט דער ליטונג פון דער שול־צענטראַלע. מע דאַרף נאָך באַשטימין לערערנס אויף פּאָסטנס, מע דאַרף זאָרגן פאַר דער טובה פון יעדער לערערין, פון יעדן קינד, פון יעדן שטעטל, מע מוז אומיטום שטיין אויף דער וואַך, ווי צנ'אמת גיטרייע מאַמע, וואָס קען גאָרנישט אַרויסלאָזן פונים אויג.

דער ערשטער וואַלקן

חול המועד סוכות, אַ לערערין דערקלערט, אַז זי קען נישט צוריקפאָרן אויפן פּאָסטן. זי איז צו שוואַך. די אַרביט איז פאַר איר צו שווער. פרוי ש. שטייט אָן נישט צו לאָזן זי פאָרן. ס'איז נישט איר דרך. מע קוקט זיך איבער, וואָס איז? „כ'גלייב איר. כ'האָב קיינמאָל נישט גיוואוסט, וואָס איז קראַנק זיין. כ'פיל איר מיט". וואָס איז גישעען? פרוי ש'ט פנים איז אַ ביסל אַנדערש, פאַרוואַלקנט, ס'איז עפּיס אַ שינוי. זי פילט זיך נישט גוט זי האט פאַרלוירן דעם אַפּעטיט, קען נישט עסן. אָבער דאָס איז דערווייל נישט וויכטיק פאַר זיך גופא. זי וויל דערמיט אויך יעצט דינין אַנדערע. פאַר זיך גופא האט זי נאָך נישט קיין צייט אויסצונוצן דאָס. פאַרקערט. פון דער לעצטער רייזע איז איר גראָד בעסער גיוואָרן. זי האט זיך אונטערוועגס גוט גיפילט, באַקומין אַפּעטיט און גיאַרביט פלייסיק. אָבער דער ערשטער וואַלקן האט אָנגירוקט. פרוי ש. בלייבט אין שטוב, באַקומט יסורים און דאָקטוירים הייבן זי אָן צו באַזוכן.

שיר השירים

פרייטאָג צו נאַכטס. נאָר וואָס גיצונדן ליכט. אויסגימאַטערט פון יסורים און נישט עסן. עטלעכע מענטשן אַרום איר. פרוי ש. הייבט אָן וויינין. וואָס איז גישען? זענין די יסורים גיוואָרן שטאַרקער? ניין! נישט דאָס ווייטיקט איר. פרוי ש. האט נישט די מעגלעכקייט צו זאָגן יעצט מיט די נייע ווי מיט די אַלטע תלמידות דעם שיר השירים. אירע גליקלעכסטע מ נוטן, ווען זי קאָן איבערגיסן אין די הערצער פון אירע קינדער דעם טעם פונים הייליקן אַנקומנדיקן שבת, די הויכע קדושה, וואָס טראָגט זיך פונים „גיזאַנג איבער אַלע גיזאַנגין" — די מינוטן זענין יעצט פאַר איר די שווערסטע, אָבער ס'דויערט נישט. פרוי ש. דערמאָנט זיך אין בטחון, אין שבת. מע טאָר זיך נישט מצער זיין צוריק די שטימונג.

פאַר דער אָפּעראַציע

פרוי ש. טוט זיך אָן. פריינט און באַקאַנט פולן אָן די שטוב. שטילערהייט, אין ווינקל אַ טרער. אָבער פאַר אַלימין אין אויגן פול בטחון, הייטער און האָפנונגס־פול. אויפן וועג צום אויטאָ בעט זי עמיצן, שעמעוודיקערהייט איבערצוגעבן אַ בריוו דעם ה' ארלעַן. מע קוקט זיך איבער, מע פאַרשטייט שוין וואָס עס איז. זי מאַכט זיך גאָר־נישט דערפון. נישט גירעט מער דערפון. שמחה. דער בריוו. אדער די צוואה איז שוין גישריבן גיוועזן מיט עטלעכע טעג צוריק. דער תוכן — וועגן די התנהגות פון אירע תלמידות און וועגן דער הנהלה פונים סעמינאַר.

די בריוו פון קליניק

פרוי ש. ליגט נאָך אומבאַוועגלעך, אין גאַנצן דער־שעפּט, רעט קוים גיציילטע ווערטער, ליגט גלייך אויף די פּלייצים, אָבער ס'האַלט איר נישט אָפּ פון אַ שמועס טון מיט אירע קינדער, מיטן סעמינאַר. אַ פעדער, אַ העפט, ליגנדיק און שרייבט. שרייבט איין זייטל, צוויי, דריי, מ'האַלט זי אָפּ, אָבער ס'העלפט נישט. אַ בריוו צו די קינדער, אַ דבר־תורה צום טיש, אַ בריוו צו דער לערערשאַפט. צו יעדן איינציק', אַלץ מוז זיין אויף שבת באַרזאָרגט. אַזוי האט זיך איבערגיחזרט יעדן שבת. נישט אַדורכגילאָזט כמעט איינים. ביי יעדע גילעגנהייט אַ בריוו. ס'גייט צו חנוכה. זי פילט זיך דאָס מאָל באַזונדערס שוואַך. זי שרייבט עטלעכע ווערטער:

ב"ה

מיינע טייערע קינדער לאוי"ט!

כ'בין אַפילו מיט מיין קערפּער נישט צווישן אייך, אָבער מיט מיין נשמה פאַרברענג איך דאָרט... זאָל השי"ת העלפן. די נסים פון חנוכה זאָלן אונדז באַשטיין. מיר זאָלן אויך באַלד אַלע צוזאַמין דעם אמתן חנוכת הבית פייערן אין ירושלים ווינטש איך אַנ'עכט לוסטיקן אונטערהאַלט.

אייער ש. ל.

די פאַרבינדונג מיטן הימל

אַ באַזונדער חן האט אָפטמאָל גיהאַט אירס אַ וואָרט, אַ תורה, אַ גידאַנק. פשוט, האַרציק, טרעפלעך און נאָנט צו יעדן איינציקן. אַזוי שרייבט זי ליגנדיק נאָך אין קליניק.

ב"ה ערב ש"ק פ' ויצא תרצ"ה

מיינע טייערע קינדער!

און ווידער מוז איך ליידער דורכן קאַלטן פּאַפּיר זאָגן צו יעדער פון אייך באַזונדער „גוט שבת". אָבער ווען השי"ת הייסט אַזוי, איז עס אודאי „גם זו לטובה".

כ'האָב גיהערט פון אייער פיינער איינריכטונג אין פאַרשידענע ק־ייזן מיט זעלבסט קאָנטראָל ס'פרייט מיך באמת זייער, זייער. השי"ת זאָל העלפן מע זאָל זיך נאָר שטענדיק בעסערן און אויספירן אַלע מצוות מיט אַלע מדות טובות.

אַ צינד, אַזוי ווי כ'האָב נישט דאָ קיין חומש, כ'זאָל עפּיס זיך דערמאָנין אַ תורה פון דער סדרה, ווייל איך דאַך נישט באַנקראָטירן און אייך זאָגן אַ גידאַנק, כאָטש פיל פון אייך איז עס זיכער גוט באַקאַנט.

ס'שטייט אין דער היינטיקער סדרה: „ויחלם והינה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". די לייטער, וואָס אונדזער פאָטער יעקב ע"ה האט דעמאָלט גיזען, ווייזט אונדז, וואָסער פאַרבינדונג דער מענטש פון דער ערד האט מיטן הימל. די לייטער האט גיהאַט זעקס הונדערט און דרייצן שטאַפּלין. דאָס לערנט אונדז, אַז נאָר דורך די זעקס הונדערט און דרייצן שטאַפּלין קאָנין מיר האבן אַ פאַרבינדונג מיטן הימל. נישט איינים פון אונדז דאַכט זיך: ווי שווער איז דאָס מקיים צו זיין אַזוי פיל מצוות?! ווי קאָן מען אַזויפיל זאַכן גידענקין?! ווי וואויל איז די אַנדערע פעלקער, וואָס האבן נאָר זיבן מצוות?!

ווען מיר ווייסן אָבער, אַז נאָר די מצוות בילדן די פאַרבינדונג מיטן הימל, זעען מיר דאָך אַליין, אַז מיט אַ לייטער פון זעקס הונדערט און דרייצן שטאַפּלין איז לייכטער זיך צו פאַרבינדן מיטן הימל, ווי דורך אַ לייטער פון זיבן שטאַפּלין.

וואָסער גרויסע ליבשאַפט האט השם אונדז באַוויזן, געבנדיק אונדז אַ תורה הקדושה מיט זעקס הונדערט און דרייצן מצוות, 248 מצוות עשה און 365 מצוות לא תעשה, גינוי צוגיפּאַסט צו אונדזערע גלידער און אָדערן, כדי מיר זאָלן אים קאָנין דינין מיטן גאַנצן גוף און האבן אַזויאַנאָך שטענדיק די פאַרבינדונג מיטן הימל, בשעת להבדיל אַנדערע פעלקער האבן נאָר זיבן שטאַפּלין. ווי שווער איז דאָס צו קומין אויף אַזאַ הייך מיט זיבן שטאַפּלין! נאָר אומפאַרשטענדלעכע מענטשן דאַכט זיך פאַרקערט רחמנא ליצלן.

פאַר דאָס זעצן מיר לײדער ייִדן, וואָס זיי דאַכט זיך, אַז 613 מצוות, דזרצו נאָך אין גלות, וואָס פיל מצוות קאָן מען נישט לײדער מקיים זיין, איז אַ גאַנצער באַרג, וואָס זיי ווילן נישט אָנהייבן אַריבערשפּרינגען, ווי איר גידענקט מיין משל מיט צוויי מענטשן, וואָס זענען גיגאַנגען אין אַ שטאָט אַריין מיט צוויי וועגן. כ׳שרייב נישט יעצט דעם משל, זאָל עס ווער פון די עלטערע תּלמידות איבערזאָגן.

אַלזא ווידער מיינע אַלטע פּסוקים:

עבדו את השם בשמחה, שויתי השם לנגדי תמיד,
ראשית חכמה יראת השם, למנות ימינו כן הודע.
תורת השם תמימה משיבת נפש.

אַלזא נאָר ווען מ׳האָלט תּ מ י מ ה, גאַנץ, דעמלט משיבת נפש, מאַכט זי אונדז גליקלעך. מיר דאַרפן נישט זוכן גליקן אין אַמעריקע. נאָר דאָס דערפילן אַ ל ע מצוות קאָן אונדז גליקלעך מאַכן, ווי דער סלם, וואָס יעקב האָט גיזען, ווייזט אונדז.

גידענקטס שטענדיק אונדזערע טייערע דעוויזן.

אַ גוטן שבת פאַר אַלע.

אַלע לערערנס, סעמינאַר־קינדער, און פון פאַרברייטונגס קורסן און ב״י־שילערנס.

אַ גוטן שבת
שרה שענירער.

דער לעבידיקער קאַלענדאַר

פרוי ש. איז שוין אינדערהיים, זי גייט שוין איבער דער שטוב, איז זייער הייטער, פרייט זיך מיט יעדן איינציקן, פרעגט זיך אויס אויף יעדער קליינקייט, לייענט אַלץ אַדורך און הערט נישט אויף צו שרייבן. לערנט אַדורך תפלת יחזקיהו. טייטשט זי אָפּ. פאַרוואָס זאָל זי דאָס נישט איבערגעבן אירע קינדער? שרייבט זי עס אויף און שיקט עס גלייך איבער אין ב״י־רעדאַקציע. ווער גידענקט, ווער האָט אויפן קאָפּ אַזעלכע קליינקייטן, ווי „ניטל״ ווען ס׳גיפאַלט? פרוי ש. איז אַ לעבידיקער קאַלענדאַר. זי גידענקט אַלץ רעכטצייטיק און גרייט אַלץ צו. „ס׳איז מאָרגן ניטל״. די קינדער דאַרפן נישט לערנען. דערפאַר האָט זי צוגיגרייט אַ מעשה מיט אַ זייגערל, מע זאָל עס דערציילן פאַר די ס. תּלמידות און איבערגעבן אין ב״י־זשורנאַל, אַ מעשה מיט אַ מוסר־השכל פון ר׳ ישראל סאַלאַנטער זצ״ל.

קשרם על לוח לבך

זי קאָן גוט די פּסיכאָלאָגיע פון שטודירנדיקער יוגנט. זי ווייסט, ווי אָפּגילאָזן אַזעלכע זענען צו גידענקען פּינקטלעך יעדע קליינקייט, יעדן זמן, יעדן יומא דפּגרא, יעדן ר״ח. אָבער פאַר איר איז דאָס אַן עיקר. זי איז אַ לעבידיקער קאַלענדאַר און וויל עס אויך זעען ביי אירע קינדער. דערמאָנט זי זיך טאַקי אין דעם שיינים מנהג פונים סעמינאַר, וואָס דער איבערבלייבנדיקער קורס גיט דעם אַוועקגייענדיקן נאָטיץ־ביכלעך מיט גידענק־שריפטן, פרוי ש. שיקט פאַרן סיום נאָך די יונגערע תּלמידות, זיי זאָלן היינט באַשטעלן אַזעלכע נאָטיץ־ביכלעך מיט קליינע לוח לעך צוזאַמענגיבונדן. זיי וועלן דאָך דאָס האַלטן, זאָלן זיי וויסן ווען ס׳איז ר״ח, ווען ליכט־צינדן. ווען ימים טובים און בעיקר אויך אַ תפלת הדרך. סעמינאַ־ריסטנס ווערן דאָך לערערנס, פאָרן דאָך אין וועג, פאַרוואָס זאָלן זיי נישט זאָגן תפלת הדרך! אַוועקגייענדיק זאָגט זיי: לוחלעך זאָלט איר קויפן, למען השם לוחלעך, און איר וועט מקיים זיין „קשרם על לוח לבך״. אַזוי האָט זי אויסגינוצט יעדע גילעגנהייט פאַר אַ דין, פאַר אַ מנהג, פאַר אַ דבר טוב.

פרוי ש. פאַרגעסט נישט אין מינצטן פּרט. רוקט אונטער די צייט פון אָנהייבן זאָגן טל ומטר שטייט זי שוין אויף דער וואַך און דערמאָנט וועגן דעם יעדער איינציקער. די קראַנקייט איז שוין גיוועזן גאָר ערנצט. נאָר וואָס גיקומען פון ווין, דער מצב ווערט כסדר ערגער. „קינדער, זאָגט זי, ס׳איז היינס פורים קטן, הייסט אין סעמינאַר זינגען שושנת יעקב!״

דער לעצטער באַזוך אין סעמינאַר

פרוי ש. איילט זיך יעדן טאָג ענדלעך אַראָפּצוגיין אין סעמינאַר. די נייע דירה אויף קאַרדעצקעגא געפינט זיך נישט ווייט פונים סעמינאַר־בנין. זי פּרואווט אַרויסגיין, שטעלן טריט, אַראָפּגיין פון די שטיגלעך. ס׳איז זי נישט מעגלעך צוריקצוהאַלטן. דער סיום פון פ׳ שמות רוקט צו. זי וויל נאָך פאַרן סיום מאַכן אַ באַזוך. ס׳איז שוין נאָך מיטאָג. דער גרעסטער טייל תּלמידות זענען אויפן שפּאַציר. אַ שליח אין עס־זאָל: פרוי שענירער קומט. עטלעכע לערערנס זיצן נאָך ביים מיטאָג. ס׳האַרץ הייבט ביי יעדן אָן צו קלאַפּן. דאָס שטיקל וועגס דויערט שטאָט פינף מינוט אפשר אַ האַלבע שעה, פרוי ש. קומט אָן. איינצלנע מיידלעך דערזען זי, בליץ־שנעל טראָגט זיך איבער די ידיעה, אַלץ שטייט שוין אין קאָרידאָר. פרוי ש. זעצט זיך אַוועק אין עס־זאַל, פאַרטער. פאַרגליווערט פון גירירטקייט. ביי יעדן טרערן אין די אויגן. די תּלמידות ציטערן. פרוי ש׳ס גיזיכט זאָגט עדות, אַז די קראַנקייט איז נישט פאַרשווינדן. מ׳פילט, אַז דאָס איז נישט דער מזלדיקער באַזוך פון אומקער צו אַרבעט. ס׳האַרץ פאַרקלעמט ביי יעדן. ס׳זאָל נאָר נישט זיין דער לעצטער באַזוך.

תּלמידות גייען אַריין איינציקווייז קאָנען זיך נישט באַהערשן, שלייכן זיך צוריק אַרויס מיט אָנגיפילטע אויגן פון טרערן. פרוי ש. בעט זיי צו זעצן זיך. איין תּלמידה ווערט גיבעטן צו האַלטן דעם רעפעראַט אירן אויף דער שול־פאַרזאַמלונג, וואָס האָט זיך אויף אַלימין גימאַכט אַ גוטן איידרוק. עטלעכע עלטערע מענטשן בעטן נישט צו רעפערירן, ס׳ווערט פרוי ש. אָנשטרענגען. ס׳איז צו שווער. „רעד, רעד, וועסט מיך מהנה זיין. מיך ווערט עס נישט אָנשטרענגען. ס׳איז מיין פאַרגעניגן״. זי האָט זיך נישט אָפּגיגעבן קיין חשבון. צי גייט עס צום בעסערן, צי איז עס שוין דער אָנהייב פון באַנייטער אַרבעט, אָבער צו איר גליק איז קיין גרעניץ נישט גיוועזן. זי גיפינט זיך צוריק אונטער די ווענט פון איר הייס גיליבטער היים. אַזוי איז זי גיזעסן אַ שעה צייט און צוריק־גייענדיק האָט זי קוים באַוויזן צו צוקומען צו איר הויז און איז אין אָנמאַכט גיפאַלן. פרוי ש. האָט שוין צוריק גימוזט גיין אין בעט. פונדעסטוועגן איז מיט גרויס אַמפּערניש פון אַלע נאָענטע קוים גילונגען זי אָפּצוהאַלטן פון גיין אויפן סיום. ניין, מ׳קאָן זיך עס נישט פאָרשטעלן, וואָסער צער די איידעלע נשמה האָט זי גיהאַט, זייענדיק, ווי צום ערשטן מאָל נאָך קנאַפּע צוויי צענדליק יאָר קאָן זי נישט קומען צו אירע ליבסטע ימים טובים, צו די סיומים פון אַ סעמי־נאַר־קורס.

פרוי ש, לאָזט זיך קוים איבערעדן זי זאָל זיך באַגנו־גענען מיט בריוו צו דער פייערונג און מיט אַרויפבעטן די אַוועקפאָרנדיקע תּלמידות צו זיך נאָכן סיום. ווער ס׳האָט נישט צוגיזען ווי פרוי ש. פלעגט איינ־נעצן יעדן סיום דעם טיש פון טרערן, דערנאָך טאַנצן מיט די קינדער און צום לעצט, גאַנץ פאַר־טרויערלעך מיט זיי זיך אויסשמועסן איבער די הייליקסטע ייִדישע יסודות, דער קאָן זיך גאָר נישט מצייר זיין, וואָס פאַר פרוי ש. האָט באַטייט דער לעצטער סיום. זי האָט גיבעטן אירע שוועסטערן זיי זאָלן כאָטש דעם סיום באַזוכן, אָפּגיפרעגט דערנאָך זיך אויף יעדער קליינקייט, ווי ס׳איז צוגיגאַנגען און דערנאָך עטלעכע שעה מיט די אַבסאָלווענטנס פאַרבראַכט.

ביי דער באַן קיין ווין

זעענדיק, אַז די קראַנקייט ווערט כסדר ערנצטער, האָט די לייטונג פון דער ב״י־צענטראַלע מיט די קרובים באַשלאָסן צו פאָרן מיט איר קיין ווין, וואו ס׳זענען פאַראַנען גרויסע ספּעציאַליסטן און וועלן קאָנען זיין די גוטע שליחים צו ברענגען די רפואה. פרוי ש. איז מסכים צו פאָרן. אדרבה, ווין דערוועקט אין איר גרויסע האָפינונגען. עפּיס האָט זי דאָך פון דאָרט גיברענגט די זריעה פון דער גאַנצער ב״י־באַוועגונג.

פרוי ש. ביי דער באַן. זיצט אין פאַטעל, אַרום איר די קרובים, סעמינאַר־[illegible]אַצענטנס און די לייטנדע מענער פון דער ב״י־צענטראַלע. אַלעמען שטיקט טרערן, מ׳זאָל זיך כאָטש צוריקזען, פרוי ש. שמייכלט און רופט אויס צו יעדן: „גיברענגט פון ווין די גייסטיקע רפואה, פאַר איך יעצט נאָך דער פיזישער רפואה. מן השמים מוז עס זיין. מסתמא האָב איך נאָך אין ווין עפּיס אויפצוטון״. „איר וועט זען, — רופט זי אויס מיט פולן הומאָר — כ׳וועל אַלימען אָפּטון אויף טערקיש און אַוועק אינים ווינער ב״י־סעמינאַר אויף אַ לעקציע״ אַזוי האָט זי איינגישטיגן אין וואַגאָן מיט פול הומאָר און בטחון.

די בריוו פון ווין

די בריוו פון ווין האָבן שוין אויסגידרוקט זייער אָפּט דאָסבּ וואוסט זיין פון דערפילן דעם ערנצטן מצב. אין פיל בריוו האָט זי גיענדיקט מיט די ווערטער: בעטב פאַר מיר! אָבער דאָך האָט דער בטחון, די האָפינונג ב׳שטראַלט יעדן בריוו, גידענקט אין יעדן פּרט, באַזאָרגט מיט אַ דבר תּורה און יעדן איינציקן גיגריסט, צוגישריבן און דערמאָנט אין די באַזונדערע פליכטן, וואָס יעדע האָט אויף זיך גינומען.

ב״ה ווין יום ה׳ יתרו תּרצ״ה.

מיינע טייערע קינדער!

קודם גוט שבת, גוט שבת, צו יעדער באַזונדער. אַט מוז נאָך מיין גוט־שבת־וואונש אַדורכפאָרן אַזויפיל שטעט, ביז ס׳קומט צו מיינע ליבע קינדער. אָבער ווען השם הייסט אַזוי, איז אודאי גם זו לטובה. אונדזער שבת איז דאָך היינט. משה גייט אַרויף אויפן באַרג סיני. פּלוצלינג דערהערט „כה תאמר לבית יעקב״. אין דעם ליגט דער גרונטשטיין פאַר אונדזער גאַנצער עבודת השם, יאָ, צום ב״י, אונדז פרויען ווענדט זיך השם צונערשט, ווייל ער ווייסט, אַז זי די ייִדישע פרוי, וואָס דערציט דאָס ייִדישע קינד, צונערשט אויף איר שויס, איז דאָך די, וואָס קאָן צו מיינסט די ליבע צו השי״ת איינפלעגן אין איר קינד. נו און יעצט, ווען אונדזערע מאַמעס זענען אַזוי שטאַרק.־פאַרזאָרגט מיט די פּרנסה־זאָרגן, זענט דאָך איר, מיינע טייערע קינדער — לערערנס — זייערע שטעל־פאַרטרעטערנס. איר זענט די, וואָס וועט דאַרפן פאַר השם אויפשטעלן אמתע עבדים. באַקלערט אייך, מיינע קינדער, אייער הויכע ראָל אין אונדזער גרויסער גישיכטע. טראַכט אייך ריכטיג דערצו פאַרצובערייטן. יעצט האָט איר דאָך די בעסטע צייט דערצו כאָטש איר ווייסט שוין אַלץ, דערמאָן איך אייך צו באַאַבאַכטן אַלע קליינקייטן. ווייל דער עיקר עבודת השם באַשטייט אין קליינקייטן. אַזוי ווי אין אַ זייגערל. אויב ס׳פעלט איין שפּרינגפעדערל איז עס נישט גאַנץ. אַזוי אויך ביי אונדז, די קלענצטע קליינקייט, וואָס שיינט פאַר אונדז, ווי גאָרנישט, איז אַ שפּרינגפעדערל פון גאַנצקייט. דורך אַ קליי־ניקייט טון מיר אָפּט אונדזער עבודות השם קאַליע מאַכן.

ביי דער גילעגנהייט בעט איך ספּעציעל וועגן מער ייִדיש רעדן אין דער וואכנס, אויסער וואָס מע דאַרף צו וועלטלעכע לעקציעס, באַזונדערס זאָל מען פלעגן בלויז ייִדיש אין שבת.

כה תאמר לבית יעקב, גידענקט אייער גרויסע ראָל אַלע צוזאַמען אַ גוטן שבת, טרינקט מעד, ס׳איז שבת, אויך בעט פאַר מיין גיזונט.

ב״ה ד׳ תרומה תּרצ״ה ווין

מיינע טייערע קינדערלעך!

ווידער אַ וואָך אַ דורך, ווידער זענען מיר נענטער צו דער ישועה גדולה, הי האָב איך אַ סך צייט אַריינ־צוקלערן. כ׳בין זיכער, אַז מיר זענען שוין גאַנץ נאָענט צו דער ישועה. נאַטירלעך ליגט, זי אין אונדזער האַנט. דאָס ווייסט איר שוין ב״ה אַליין. פאַרדאָס באַשטרעבט אייך צו זיין די ערשטע אויף דעם זיך צו פאַרדינען. ווי אַזוי ווייסט איר ב״ה, ווייל איר לערנט עס אַ גאַנצן טאָג.

איר גידענקט דאָך, ווי כ׳האָב אין יאַרדאַנאָוו גיזאָגט, אַז אין האַרץ פון יעדן ייִדן איז אַ מקדש פאַראַן. ממילא איז אויך דאָ אַ מזרח. ס׳ערשטע פייער האָט השם אַראָפּגישיקט. דאָס איז אהבת השם און יראת השם. השם האָט גיהייסן, אַז דער כהן זאָל יעדן טאָג צולייגן צוויי שטיקלעך האָלץ. צי האָט דען נישט דאָס הימלישע פייער אַליין גיקאָנט ברענען? נאָר דאָס לערנט אונדז, אַז מיר מוזן צום הימלישן פייער, וואָס השם האָט אַריינגילייגט אין אונדזער האַרץ, צולייגן יעדן טאָג צוויי שטיקלעך האָלץ, דאָס זענען מצוות און מעשים טובים.

גינוג פאַר היינט, אַ גוטן שבת, ליבע קינדער פאַר יעדן באַזונדער, בעטס שטענדיק פאַר שרה בת רויזע אַ רפואה שלמה ווייל קרוב השם לכל קוראיו.

סעמינאַר אין מיניאַטור

די ליבשאַפט און צוגיבונדנקייט צום סעמינאַר איז ביי איר גיוועזן אין לשער. תּלמידות כאַפּן זיך אַרויף צו איר פרייטאָגס צונאַכטס באַלד נאָך ליכט־צינדן. פרוי ש. נוצט אויס די גילעגנהייט. „לאָמיר זאָגן צוזאַמען שיר השירים, לאָמיך דאַכטן, כ׳בין אין סעמינאַר״. אַזוי האָט זי במשך דער גאַנצער קראַנ־קייט, ליגנדיק אויפן בעט, אויסגינוצט יעדע רגע צו שרייבן, צו לערנען, צו דערמאָנען, צו וועקן, צו וואָס זי האָט נאָר גיקאָנט.

אַ קדושה

ווי באַוואוסט האָט פרוי ש. שטענדיק, ווען זי האָט נאָר גיקאָנט, גידאַוונט בצבור. ווייניק איז פאַר איר גיוועזן דאָס דאַווינען גופא, אַ קדושה, אַ ברכו איז פאַר איר גיוועזן פשוט אַ גליק. אין שכנות פון איר וואוינונג האָט זיך גיפונען אַ וואָגנט, וואו מ׳האָט גיקאָנט הערן תּפלה בצבור. פרוי ש. רוט נישט און אין דער שווערער קראַנקייט זיך אַראָפּגישלעפּט צו הערן אַ קדושה. ווען זי האָט שוין דאָס אויך נישט גיקאָנט, פלעגט זי זאָגן צו די תּלמידות: גייט אין שול אַריין און ביים זאָגן קדושה האָט מיך אין זין.

דער כּוח פון צדקה

וויפיל פרוי ש. האָט זיך אויסגיצייכנט, אַלס טוערן פאַר ב״י, אַלס לערערן און דערציערן, אַלס אמתע יראת השם, איז גאָר נישט מצייר צו זיין דעם כּוח פון איר צדקה. וויפיל מע ווייסט, איז עס אַלץ נישט קיין צענט חלק פון דעם, וואָס זי האָט גיטון בהסתּר. ממש גיוועזן די מאַמע פון אַלע באַדערפטיקע. ס׳איז דעריבער גיוועזן זייער טרעפלעך מצד דער ב״י־צענטראַלע צו קאָנען מהנה זיין פרוי ש. אין דער לעצטער מיט אַן אויפטו פאַר צדקה לטובת אירע אָרימע און קראַנקע. וואָס זי האָט פאַרזאָרגט. ס׳איז גאָר נישט איבערצוגעבן די שמחה, וואָס זי האָט גיהאַט, אַז מ׳וועט געבן אין דעם יום־תּפלה פאַר איר גיזונט, אַכצן גר. צדקה. איר גיזונט, איז נישט גיוועזן פאַר איר, דער עיקר צדקה, וועט מען געבן. וואָסער גרויסער זכות איז דאָך פאַר די נותנים?! „קינדער איר זאָלט נאָר נ שט פאַר נאַכלעסיקן צדקה. דער כּוח פון צדקה איז זייער גרויס״.

איר גליק

די תּלמידות זענען גיוועזן אויפן ציון פון רמ״א, מתפּלל צו זיין פאַר איר גיזונט. דאָס איז נישט דער עיקר. „איר האָט גיזאָגט תּהילים, גילויבט השי״ת, וואָס מיינע קינדער קאָנען תּהילים־זאָגן״. פון אַלע גרויסע דערגרייכונגען, פון אַלע דערפאָלגן אין למודים און חינוך, האָט זי נישט פאַרגעסן אָפּצושאַצן דעם ווערט פון אַ מיידלס פשוט תּהילים־זאָגן — איר גרעסט גליק. דאָס איז פרוי ש. — ווילן צו גרעסטער שטייגע־רונג און צופרידנקייט פון איינפאַכער פּשטות.

תּורה מאַכט נישט מיד

די לעצטע צוויי וואכן. שבת. פרוי ש. מערקט אויף די באַזוכנדיקע תּלמידות גרויס אומיט.

— זאָגט תּורות, וועט איר מיך מהנה זיין!

די פרוי ש. איז דאָך אָבער זייער מיד?

נאַרישע קינדער, פון תּורות קאָן מען קיינמאָל נישט מיד ווערן.

דער קול תּורה

פרוי ש. קאָן נישט אַנטשלאָפן ווערן, בעט זי די תּלמידות: זאָגט נאָך תּורות, כ׳וועל אינים קלאַנג פון תּורה קאָנען איינשלאָפן. זי הייסט זיך אַלץ איבערזאָגן, יעדן גיהאַלטינים רעפעראַט דורך די תּלמידות אינים סעמינאַר, יעדן דבר־תּורה, וואָס איז ביים טיש גיזאָגט ווערן. דערביי פאַרגעסט זי נישט אין אַ יאָר־צייט. כ׳וועל אייך עפּיס פון איר איבער־דערציילן.

נישטאָ קיין צייט!

פרוי ש. האָט במשך דער קראַנקייט כמעט נישט גיקרעכצט, נישט מצער גיוועזן קיינים, נישט גרויס־גיוויזן די מינצטע צורודערונג, אַלץ רואיק, צופרידן, האָפינונגס פול — דאָס איז גיוועזן די גימיט־שטימונג פון דער גאַנצער פינף חדשימדיקער קראַנקייט. אָבער אָפּט פלעגט זי זיך אַרויסכאַפּן: כ׳האָב נישט קיין צייט. ס׳איז יאָך דאָ אַזויפיל אויפצוטון, מע דאַרף די חברה „טהרת בנות ישראל״ מחזק זיין, מע דאַרף אַ חברה בקור חולים גרינדן, מע דאַרף דאָס און יענץ, אוי כ׳האָב נישט קיין צייט. גיפילט און גיוואוסט איר מצב, אָבער דאָס באַוועגט נאָר צו מעשים, צו נאָך מער מעשים, צו דרינגלעכקייט פון טון, אָבער נישט חלילה פאַר אַ שעור פון פאַר־צווייפלונג אדער אָפּהענדיקייט.

ב״י־זשורנאַל און קינדער־גאָרטן

ווער ס׳האָט זי נאָר פון דער לערערשאַפט לעצטענס באַזוכט, האָט זי ס׳ערשטע גיפרעגט וועגן דעם ב״י־זשורנאַל און וועגן קינדער גאָרטן. מיט וואָסער צער זי האָט דאָס דעם רעדאַקטאָר פרידנזאָן דערציילט וועגן דעם מאַנגל פון אַ ב״י־זשורנאַל אין ווין. זי האָט אַרומגישיקט אומיטום און נישט גיקאָנט באַקומען אַ זשורנאַל. אַזוי האָט זי גאַנץ ד רעקט, כמעט ווי מצווה גיוועזן צוויי טעג פאַר דער פּטירה די קראָקעווער לערערן פרוי הייטנער שתּחי׳ און אַלע אַנדערע: זעטס די קינדער זאָלן לייענען „קינדער־גאָרטן״, מע זאָל פאַרשפּרייטן דעם ב״י־זשורנאַל א. א. וו. זי האָט גיפילט, וואָסער אינסטרומענט דאָס איז פאַרן ב״י־רעיון. זי גייט אַוועק פון דער וועלט, די מינדלעכע פּראָפּאַגאַנדע ווערט אפשר עפּיס ליידן, זאָל כאָטש פאַרשטאַרקט ווערן דורך איר לעבידיק וואָרט, דורך איר לעצטן רצון־אויסדרוק, די שריפט־לעכע פּראָפּאַגאַנדע.

נאָר נישט אָפּלאָזן

פרוי ש. איז נאַטירלעך גיוועזן אַ לערערן אינים גאַנצן וועזן. אָבער צו דעם איז זי אויך גיוועזן דערציערן. אַ לערערן מוז נאָר האָבן פולע, קלאַסן, אַן־אָרגאַני־זאַטאָרן מוז האָבן גרויסע מאַסן, — אַ דערציערן, אַ מאַמע האָט גינוג איין קינד. האָט זי טאַקי גיקאָנט זיך אַוועקזעצן האָבן אַ לעקציע מיט דריי, מיט צוויי, מיט איינע, וויפיל ס׳איז נאָר גיוועזן.

פרעגט זי אין די לעצטע טעג אַ תּלמידה, פאַרוואָס ביי זיי איז נישטאָ קיין בנות? די תּלמידה פאַרענט־פערט דערמיט, וואָס בסך הכל איז פאַראַן אַזאַ קליינע צאָל, אַז ס׳איז נישטאָ מיט וועמען צו גרינדן אַ בנות. דערויף רעאַגירט זי מיט דער גאַנצער ענערגיע: זאָלן זיין עטלעכע בנותקעס, נאָר נישט אָפּלאָזן! אַזוי איז זי גיוועזן כל ימי חיי׳. זי האָט נישט אָפּגילאָזט. מיט איין וואָרט: אַ מאַמע!

גידענקען דינים

וואו נאָר אַ גילעגנהייט, פלעגט זי שטענדיק קאָנטראָ־לירן, צו מע גידענקט דעם דין. דער דין האָט גימוזט זיין איינגיהעמערט אין יעדער איינציקער. ס׳איז דער לעצטער מיטוואָך. אַ תּלמידה גיסט אָפּ אירע הענט. „גידענקסט דעם דין, דו ווייסט ווי אַזוי? דריי מאָל יעדע האַנט באַזונדער״. גאָר נישט געשעמט זיך. זאָל זיין אַ דערוואַקסענע, אַ גיענדיקטע, אָבער פרעגן דערמאָנען דאַרף מען שטענדיק.

ס־זענען מיינע קינדער

די קרובים, האָבן זיך באַמיט צו לינדערן איר די יסורים, פלעגן אַכטונג געבן נישט אַריינצולאָזן אָפּט יעדן איינציקן. פלעגט זי דערויף כסדר רעאַגירן: לאָזט זיי אַלע אַריין, ס׳זענען מיינע קינדער.

די לעצטע מינוטן

האַלב דריי איז גיוועזן ביי איר אַ לערערן פונים פונים סעמינאַר, פריינטלעך מיט איר גירעט, זי גאָר נישט אויפמערקזאַם גימאַכט אויפן מצב פון גיזונט, גיהייסן זיך צוגרייטן צום שבת מיט אַ שעה שפּעטער האָט זי גיגעבן אַ פרעג: נישטאָ ווער פון מיינע מענטשן... און מיט די ווערטער: „טאַטעשי העלף!״ אויסגיהויכט די הייליקע נשמה.

תּנצב״ה

פאר דאס זעען מיר לײדער ײדן, וואס זײ דאכט זיך, אז 613 מצוות, דצרצו נאך אין גלות, וואס פיל מצוות קאן מין נישט לײדער מקײם זײן, איז א גאנצער בארג, וואס זײ ווילן נישט אנהײבן אריבערשפרינגין, ווי איר גידענקט מײן משל מיט צוויי מענטשן, וואס זענין גיגאנגין אין א שטאט ארײן מיט צוויי וועגן. כ׳שרייב נישט יעצט דעם משל, זאל עס ווער פון די עלטערע תלמידות איבערזאגן.

אלזא ווידער מײנע אלטע פסוקים:

עבדו את השם בשמחה, שויתי השם לנגדי תמיד,

ראשית חכמה יראת השם, למנות ימינו כן הודע.

תורת השם חמימה משיבת נפש.

אלזא נאר ווען מ׳האלט תמימה, גאנץ, דעמלט משיבת נפש, מאכט זי אונדז גליקלעך. מיר דארפן נישט זוכן גליקן אין אמעריקע. נאר דאס דערפילן אלע מצוות קאן אונדז גליקלעך מאכן, ווי דער סלם, וואס יעקב האט גיזען, ווײזט אונדז.

גידענקטס שטענדיק אונדזערע טײערע דעוויזן.

א גוטן שבת פאר אלע.

אלע לערערנס, סעמינאר־קינדער, און פון פארברייטונגס קורסן און ב״י־שילערנס.

א גוטן שבת

שרה שענירער.

דער לעבעדיקער קאלענדאר

פרוי ש. איז שוין אינדערהיים, זי גייט שוין איבער דער שטוב, איז זייער הייטער, פרייט זיך מיט יעדן איינציקן, פרעגט זיך אויס אויף יעדער קלייניקייט, לייענט אלץ אדורך און הערט נישט אויף צו שרייבן. לערנט אדורך תפלת יחזקיהו. טייטשט זי אפ. פארוואס זאל זי דאס נישט איבערגעבן אירע קינדער? שרייבט זי עס אויף און שיקט עס גלייך איבער אין ב״י־רעדאקציע. ווער גידענקט, ווער האט אויפן קאפ אזעלכע קלייניקייטן, ווי „ניטל״ ווען ס׳גיפאלט? פרוי ש. איז א לעבעדיקער קאלענדאר. זי גידענקט אלץ רעכטצייטיק און גרייט אלץ צו. „ס׳איז מארגן ניטל״. די קינדער דארפן נישט לערנין. דערפאר האט זי צוגיגרייט א מעשה מיט א זייגערל, מע זאל עס דערציילן פאר די ס. תלמידות און איבערגעבן אין ב״י־זשורנאל, א מעשה מיט א מוסר־השכל פון ר׳ ישראל סאלאנטער זצ״ל.

קשרם על לוח לבך

זי קאן גוט די פסיכאלאגיע פון שטודירנדיקער יוגנט. זי ווייסט, ווי אפגילאזן אזעלכע זענין צו גידענקין פינקטלעך יעדע קלייניקייט, יעדן זמן, יעדן יומא דפגרא, יעדן ר״ח. אבער פאר איר איז דאס אן־עיקר. זי איז א לעבעדיקער קאלענדאר און וויל עס אויך זעען ביי אירע קינדער. דערמאנט זי זיך טאקי אין דעם שיינים מנהג פונים סעמינאר, וואס דער איבערבלייבנדיקער קורס גיט דעם אוועקגייענדיקן נאטיץ־ביכלעך מיט גידענק־שריפטן, פרוי ש. שיקט פארן סיום נאך די יונגערע תלמידות, זיי זאלן היינט באשטעלן אזעלכע נאטיץ־ביכעלעך מיט קליינע לוח לעך צוזאמינגיבונדן. זיי ווען דאך דאס האלטן, זאלן זיי וויסן ווען ס׳איז ר״ח, ווען ליכט־צינדן. ווען ימים טובים און בעיקר אויך א תפלת הדרך. סעמינא־ריסטנס ווערן דאך לערערנס, פארן דאך אין וועג, פארוואס זאלן זיי נישט זאגן תפלת הדרך! אוועקגייענדיק זאגט זיי: לוחלעך זאלט איר קויפן, למען השם לוחלעך, און איר וועט מקיים זיין „קשרם על לוח לבך״. אזוי האט זי אויסגינוצט יעדע גילעגנ־הייט פאר א דין, פאר א מנהג, פאר א דבר טוב.

פרוי ש. פארגעסט נישט אין מינצטן פרט. רוקט אונטער די צייט פון אנהייבן זאגן טל ומטר שטייט זי שוין אויף דער וואך און דערמאנט וועגן דעם יעדער איינציקער. די קראנקייט איז שוין גיוועזן גאר ערנצט. נאר וואס גיקומין פון ווין, דער מצב ווערט כסדר ערגער. „קינדער, זאגט זי, ס׳איז היינס פורים קטן, הייסט אין סעמינאר זינגין שושנת יעקב!״

דער לעצטער באזוך אין סעמינאר

פרוי ש. איילט זיך יעדן טאג ענדלעך אראפצוגיין אין סעמינאר. די נייע דירה אויף קארדעצקעגא גיפינט זיך נישט ווייט פונים סעמינאר־בנין. זי פרואוט ארויסגיין, שטעלן טריט, אראפגיין פון די שטיגלעך. ס׳איז זי נישט מעגלעך צוריקצוהאלטן. דער סיום פון פ׳ שמות רוקט צו. זי וויל נאך פארן סיום מאכן א באזוך. ס׳איז שוין נאך מיטאג. דער גרעסטער טייל תלמידות זענין אויפן שפאציר. א שליח אין עס־זאל: פרוי שענירער קומט. עטלעכע לערערנס זיצן נאך ביים מיטאג. ס׳הארץ הייבט ביי יעדן אן צו קלאפן. דאס שטיקל וועגס דויערט שטאט פיניף מינוט אפשר א האלבע שעה, פרוי ש. קומט אן. איינצלנע מיידלעך דערזען זי, בליץ־שנעל טראגט זיך איבער די ידיעה, אלץ שטייט שוין אין קארידאר. פרוי ש. זעצט זיך אוועק אין עס־זאל, פארטער. פארגליווערט פון גירירטקייט. ביי יעדן טרערן אין די אויגן. די תלמידות ציטערן. פרוי ש׳ס גיזיכט זאגט עדות, אז די קראנ־קייט איז נישט פארשווינדן. מ׳פילט, אז דאס איז נישט דער מזלדיקער באזוך פון אומקער צו ארבעט. ס׳הארץ פארקלעמט ביי יעדן. ס׳זאל נאר נישט זיין דער לעצטער באזוך.

תלמידות גייען אריין איינציקווייז קאנין זיך נישט באהערשן, שלייכן זיך צוריק ארויס מיט אנגיפילטע אויגן פון טרערן. פרוי ש. בעט זיי צו זעצן זיך. איין תלמידה ווערט גיבעטן צו האלטן דעם רעפעראט אירן אויף דער שול־פארזאמלונג, וואס האט זויף אלימין גימאכט א גוטן איידרוק. עטלערע עלטערע מענטשן בעטן נישט צו רעפערירן, ס׳וועט פרוי ש. אנשטרענגין. ס׳איז צו שווער. „רעד, רעד, וועסט מיך מהנה זיין. מיך וועט עס נישט אנשטרענגין. ס׳איז מיין פארגניגן״. זי האט זיך נישט אפגיגעבן קיין חשבון. צי גייט עס צום בעסערן, צי איז עס שוין דער אנהייב פון באנייטער ארבעט, אבער צו איר גליק איז קיין גרעניץ נישט גיוועזן. זי גיפינט זיך צוריק אונטער די ווענט פון איר הייס גיליבטער היים. אזוי איז זי גיזעסן א שעה צייט און צוריק־גייענדיק האט זי קוים באוויזן צו צוקומין צו איר הויז און איז אין אנמאכט גיפאלן. פרוי ש. האט שוין צוריק גימוזט גיין אין בעט. פונדעסטוועגן איז מיט גרויס אמפערניש פון אלע נאנטע קוים גילונגין זי אפצוהאלטן פון גיין אויפן סיום. ניין, מ׳קאן זיך עס נישט פארשטעלן, וואסער צער די איידעלע נשמה האט זי גיהאט, זייענדיק, ווי צום ערשטן מאל נאך קנאפע צוויי צענדליק יאר קאן זי נישט קומין צו אירע ליבסטע ימים טובים, צו די סיומים פון א סעמי־נאר־קורס.

פרוי ש, לאזט זיך קוים איבערעדן זי זאל זיך באגנו־גענין מיט בריוו צו דער פייערונג און מיט ארויפבעטן די אוועקפארנדיקע תלמידות צו זיך נאכן סיום. ווער ס׳האט נישט צוגיזען ווי פרוי ש. פלעגט איינ־נעצן ועדן סיום דעם טיש פון טרערן, דערנאך טאנצן מיט די קינדער און צום לעצט, גאנץ פאר־טרוילעך מיט זיי זיך אויסשמועסן איבער די הייליקסטע יידישע יסודות, דער קאן זיך גאר נישט מצייר זיין, וואס פאר פרוי ש. האט באטייט דער לעצטער סיום. זי האט גיבעטן אירע שוועסטרן זיי זאלן כאטש דעם סיום באזוכן, אפגיפרעגט דערנאך זיך אויף יעדער קלייניקייט, ווי ס׳איז צוגיגאנגין און דערנאך עטלעכע שעה מיט די אבסאלוועטנס פארברענגט.

ביי דער באן קיין ווין

זעענדיק, אז די קראנקייט ווערט כסדר ערנצטער, האט די לייטונג פון דער ב״י־צענטראלע מיט די קרובים באשלאסן צו פארן מוט איר קיין ווין, וואו ס׳זענין פאראנין גרויסע ספעציאליסטן און וועלן קאנין זיין די גוטע שליחים צו ברענגין די רפואה. פרוי ש. איז מסכים צו פארן. אדרבה, ווין דערוועקט אין איר גרויסע האפינונגין. עפיס האט זי דאך פון דארט גיברענגט די זריעה פון דער גאנצער ב״י־באוועגונג.

פרוי ש. ביי דער באן. זיצט אין פאטעל, ארום איר די קרובים, סעמינאר־אצענטנס און די לייטנדע מענער פון דער ב״י־צענטראלע. אלעמין שטיקט טרערן, מ׳זאל זיך כאטש צוריקזעען, פרוי ש. שמייכלט און רופט אויס צו יעדן: „גיברענגט פון ווין די גייסטיקע רפואה, פאר איך יעצט נאך דער פיזישער רפואה. מן השמים מוז עס זיין. מסתמא האב איך נאך אין ווין עפיס אויפצוטון״. „איר וועט זעען, — רופט זי אויס מיט פולן הומאר — כ׳וועל אלימין אפטון אויף טערקיש און אוועק אינים ווינער ב״י־סעמינאר איף א לעקציע״ אזוי האט זי איינגישטיגן אין וואגאן מיט פול הומאר און בטחון.

די בריוו פון ווין

די בריוו פון ווין האבן שוין אויסגידרוקט זייער אפט דאסב וואוסט זיין פון דערפילן דעם ערנצטן מצב. אין פיל בריוו האט זי גיענדיקט מיט די ווערטער: בעטס פאר מיר! אבער דאך האט דער בטחון, די האפינויג באשטראלט יעדן בריוו, גידענקט אין יעדן פרט, באזאגט מיט א דבר תורה און יעדן איינציקן גיגריסט, צוגישריבן און דערמאנט אין די באזונדערע פליכטן, וואס יעדע האט אויף זיך גינומין.

ב״ה ווין יום ה׳ יתרו תרצ״ה.

מײנע טײערע קינדער!

קודם גוט שבת, גוט שבת, צו יעדער באזונדער. אט מוז נאך מיין גוט־שבת־וואונש אדורכפארן אזויפיל שטעט, ביז ס׳קומט צו מיינע ליבע קינדער. אבער ווען השם הייסט אזוי, איז אודאי גם זו לטובה. אונדער שבת איז דאך היינט. משה גייט ארויף אויפן בארג סיני. פלוצלינג דערהערט „כה תאמר לבית יעקב״. אין דעם ליגט דער גרונטשטיין פאר אונדזער גאנצער עבודת השם, יא, צום ב״י, אונדז פרויען ווענדט זיך השם צונערשט, ווייל ער ווייסט, אז זי די יידישע פרוי, וואס דערציט דאס יידישע קינד, צונערשט אויף איר שויס, איז דאך די, וואס קאן צו מיינסט די ליבע צו השי״ת איינפלעגן אין איר קינד. נו און יעצט, ווען אונדזערע מאמעס זענין אזוי שטארק פאריאגט מיט די פרנסה־זארגן, זענט דאך איר, מײנע טײערע קינדער — לערערנס — זײערע שטעל־פארטרעטערנס. איר זענט די, וואס וועט דארפן פאר השם אויפשטעלן אמתע עבדים. באקלערט אייך, מײנע קינדער, אייער הויכע ראל אין אונדזער גרויסער גישיכטע. טראכט אייך ריכטיג דערצו פארצובריייטן. יעצט האט איר דאך די בעסטע צייט דערצו כאטש איר ווייסט שוין אלץ, דערמאן איך אייך צו באאבאכטן אלע קלייניקייטן. ווייל דער עיקר עבודת השם באשטייט אין קלייניקייטן. אזוי ווי אין א זייגערל. אויב ס׳פעלט איין שפרינגפעדערל איז עס נישט גאנץ. אזוי אויך ביי אונדז, די קלענצטע קלייניקייט, וואס שיינט פאר אונדז, ווי גארנישט, איז א שפרינגפעדערל פון גאנצקייט. דורך א קליי־ניקייט טון מיר אפט אונדזער עבודת השם קאליע מאכן.

ביי דער גילעגנהייט בעט איך ספעציעל וועגן מער יידיש רערן אין דער וואכנס, אויסער וואס מע דארף צו וועלטלעכע לעקציעס, באזונדערס זאל מין פלעגן בלויז יידיש אין שבת.

כה תאמר לבית יעקב, גידענקט אייער גרויסע ראל אלע צוזאמין א גוטן שבת, טרינקט מעד, ס׳איז שבת, איך בעט פאר מיין גיזונט.

ב״ה ד׳ תרומה תרצ״ה ווין

מײנע טײערע קינדערלעך!

ווידער א וואך א דורך, ווידער זענין מיר נענטער צו דער ישועה גדולה, הי האב איך א סך צייט אריינ־צוקלערן. כ׳בין זיכער, אז מיר זענין שוין גאנץ נאנט צו דער ישועה. נאטירלעך ליגט, זי אין אונדזער האנט. דאס ווייסט איר שוין ב״ה אליין. פארדאס באשטרעבט אייך צו זיין די ערשטע אויף דעם זיך צו פארדינין. ווי אזוי ווייסט איר ב״ה, ווייל איר לערנט עס א גאנצן טאג.

איר גידענקט דאך, ווי כ׳האב אין יארדאנאוו גיזאגט, אז אין הארץ פון יעדן יידן איז א מקדש מעט. ממילא איז אויך דא א מזרח. ס׳ערשטע פייער האט השם אראפגישיקט. דאס איז אהבת השם און יראת השם. השם האט גיהייסן, אז דער כהן זאל יעדן טאג צולייגן צוויי שטיקלעך האלץ. צי האט דען נישט דאס הימלישע פייער אליין גיקאנט ברענין? נאר דאס לערנט אונדז, אז מיר מוזן צום הימלישן פייער, וואס השם האט אריינגילייגט אין אונדזער הארץ, צולייגן יעדן טאג צוויי שטיקלעך האלץ, דאס זענין מצוות און מעשים טובים.

גינוג פאר היינט, א גוטן שבת, ליבע קינדער פאר יעדן באזונדער, בעטס שטענדיק פאר שרה בת רויזע א רפואה שלמה ווייל קרוב השם לכל קוראיו.

סעמינאר אין מיניאטור

די ליבשאפט און צוגיבונדנקייט צום סעמינאר איז ביי איר גיוועזן אין לשער. תלמידות כאפן זיך ארויף צו איר פרייטאגס צונאכטס באלד נאך ליכט־צינדן. פרוי ש. נוצט אויס די גילעגנהייט. „לאמיר זאגן צוזאמין שיר השירים, לאמיך דאכטן, כ׳בין אין סעמינאר״. אזוי האט זי במשך דער גאנצער קראנ־קייט, ליגנדיק אויפן בעט, אויסגינוצט יעדע רגע צו שרייבן, צו לערנין, צו דערמאנין, צו וועקן, צו וואס זי האט נאר גיקאנט.

א קדושה

ווי באוואוסט האט פרוי ש. שטענדיק, ווען זי האט נאר גיקאנט, גידאוונט בצבור. ווייניק איז פאר איר גיוועזן דאס דאווינין גופא, א קדושה, א ברכו איז פאר איר גיוועזן פשוט א גליק. אין שכנות פון איר וואוינונג האט זיך גיפונין א וואנט, וואו מ׳האט גיקאנט הערן תפלה בצבור. פרוי ש. רוט נישט און אין דער שווערער קראנקייט זיך אראפגישלעפט צו הערן א קדושה. ווען זי האט שוין דאס אויך נישט גיקאנט, פלעגט זי זאגן צו די תלמידות: גייט אין שול אריין און ביים זאגן קדושה האט מיך אין זין.

דער כוח פון צדקה

וויפיל פרוי ש. האט זיך אויסגיצייכנט, אלס טוערן פאר ב״י, אלס לערערן און דערציערן, אלס אמתע יראת השם, איז גאר נישט מצייר צו זיין דעם כוח פון איר צדקה. וויפיל מע ווייסט, איז עס אלץ נישט קיין צענט חלק פון דעם, וואס זי האט גיטון בהסתר. ממש גיוועזן די מאמע פון אלע באדערפטיקע. ס׳איז דעריבער גיוועזן זייער טרעפלעך מצד דער ב״י־צענטראלע צו קאנין מהנה זיין פרוי ש. אין דער דער לעצטער מיט אן־אויפטו פאר צדקה לטובת אירע ארימע און קראנקע. וואס זי האט פארזארגט. ס׳איז גאר נישט איבערצוגעבן די שמחה, וואס זי האט גיהאט, אז מ׳וועט געבן אין דעם יום־תפלה פאר איר גיזונט, אכצן גר. צדקה. איר גיזונט, איז נישט גיוועזן פאר איר, דער עיקר צדקה, וועט מין געבן. וואסער גרויסער זכות איז דאר פאר די נותנים?! „קינדער איר זאלט נאר נשט פאר נאכלעסיקן צדקה. דער כוח פון צדקה איז זייער גרויס״.

איר גליק

די תלמידות זענין גיוועזן אויפן ציון פון רמ״א, מתפלל צו זיין פאר איר גיזונט. דאס איז נישט דער עיקר. „איר האט גיזאגט תהילים, גילויבט השי״ת, וואס מײנע קינדער קאנין תהילים־זאגן״. פון אלע גרויסע דערגרייכונגין, פון אלע דערפאלגן אין למודים און חינוך, האט זי נישט פארגעסן אפצושאצן דעם ווערט פון א מיידלס פשוט תהילים־זאגן — איר גרעסט גליק. דאס איז פרוי ש. — ווילן צו גרעסטער שטייגע־רונג און צופרידנקייט פון איינפאכער פשטות.

תורה מאכט נישט מיד

די לעצטע צוויי וואכן. שבת. פרוי ש. מערקט אויף די באזוכנדיקע תלמידות גרויס אומיט.

— זאגט תורות, וועט איר מיך מהנה זיין!

די פרוי ש. איז דאך אבער זייער מיד?

נארישע קינדער, פון תורות קאן מין קיינמאל נישט מיד ווערן.

דער קול תורה

פרוי ש. קאן נישט אנטשלאפן ווערן, בעט זי די תלמידות: זאגט נאך תורות, כ׳וועל אינים קלאנג פון תורה קאנין איינשלאפן. זי הייסט זיך אלץ איבערזאגן, יעדן גיהאלטינים רעפעראט דורך די תלמידות אינים סעמינאר, יעדן דבר־תורה, וואס איז ביים טיש גיזאגט ווערן. דערביי פארגעסט זי נישט אין א יאר־צייט. כ׳וועל אייך עפיס פון איר איבער־דערציילן.

נישטא קיין צייט!

פרוי ש. האט במשך דער קראנקייט כמעט נישט גיקרעכצט, נישט מצער גיוועזן קיינים, נישט ארויס־גיוויזן די מינצטע צורודערונג, אלץ רואיק, צופרידן, האפינונגס פול — דאס איז גיוועזן די גימיט־שטימונג פון דער גאנצער פיניף חדשימדיקער קראנקייט. אבער אפט פלעגט זי זיך ארויסכאפן: כ׳האב נישט קיין צייט. ס׳איז יאך דא אזויפיל אויפצוטון, מע דארף די חברה „טהרת בנות ישראל״ מחזק זיין, מע דארף א חברה בקור חולים גרינדן, מע דארף דאס און יענץ, און כ׳האב נישט קיין צייט. גיפילט און גיוואוסט איר מצב, אבער דאס באוועגט נאר צו מעשים, צו נאך מער מעשים, צו דרינגלעכקייט פון טון, אבער נישט חלילה פאר א שפור פון פאר־צווייפלונג אדער אפהענגיקייט.

ב״י־זשורנאל און קינדער־גארטן

ווער ס׳האט זי נאר פון דער לערערשאפט לעצטענס באזוכט, האט זי ס׳ערשטע גיפרעגט וועגן דעם ב״י־זשורנאל און וועגן קינדער גארטן. מיט וואסער צער זי האט דאס דעם רעדאקטאר פרידנזאן דערציילט וועגן דעם מאנגל פון א ב״י־זשורנאל אין ווין. זי האט ארומגישיקט אומיטום און נישט גיקאנט באקומין א זשורנאל. אזוי האט זי גאנץ ד רעקט, כמעט ווי מצווה גיוועזן צוויי טעג פאר דער פטירה די קראקעווער לערערן פרוי הייטנער שתחי׳ און אלע אנדערע: זעטס די קינדער זאלן לייענין „קינדער־גארטן״, מע זאל פארשפרייטן דעם ב״י־זשורנאל א. א. וו. זי האט גיפילט, וואסער אינסטרומענט דאס איז פארן ב״י־רעיון. זי גייט אוועק פון דער וועלט, די מינדלעכע פראפאגאנדע וועט אפשר עפיס לײדן, זאל כאטש פארשטארקט ווערן דורך איר לעבידיק ווארט, דורך איר לעצטן רצון־אויסדרוק, די שריפט־לעכע פראפאגאנדע.

נאר נישט אפלאזן

פרוי ש. איז נאטירלעך גיוועזן א לערערן אינים גאנצן ווערט. אבער צו דעם איז זי אויך גיוועזן דערציערן. א לערערן מוז נאר האבן פולע, קלאסן, אן־ארגאני־זאטארן מוז האבן גרויסע מאסן, — א דערציערן, א מאמע האט גינוג איין קינד. האט זי טאקי גיקאנט זיך אוועקזעצן האבן א לעקציע מיט דריי, מיט צוויי, מיט איינע, וויפיל ס׳איז נאר גיוועזן.

פרעגט זי אין די לעצטע טעג א תלמידה, פארוואס ביי זיי איז נישטא קיין בנות? די תלמידה פארענט־פערט דערמיט, וואס בסך הכל איז פאראן אזא קליינע צאל, אז ס׳איז נישטא מיט וועמין צו גרינדן א בנות. דערויף רעאגירט זי מיט דער גאנצער ענערגיע: זאלן זיין עטלעכע בנותקעס, נאר נישט אפלאזן! אזוי איז זי גיוועזן כל ימי חיי׳. זי האט נישט אפגילאזט.

מיט איין ווארט: א מאמע!

גידענקין דינים

וואו נאר א גילעגנהייט, פלעגט זי שטענדיק קאנטרא לירן, צו מע גידעקט דעם דין. דער דין האט גימוזט זיין איינגיהעמערט אין יעדער איינציקער. ס׳איז דער לעצטער מיטוואך. א תלמידה גיסט אפ אירע הענט. „גידענקסט דעם דין, דו ווייסט ווי אזוי? דריי מאל יעדע האנט באזונדער״. גאר נישט געשעמט זיך. זאל זיין א דעוואקסענע, א גיענדיקטע, אבער פרעגן דערמאנין דארף מין שטענדיק.

ס-זענין מײנע קינדער

די קרובים, האבן זיך באמיט צו לינדערן איר די יסורים, פלעגן אכטונג געבן וישט אריינצולאזן אפט יעדן איינציקן. פלעגט זי דערויף כסדר רעאגירן: לאזט זיי אלע אריין, ס׳זענין מײנע קינדער.

די לעצטע מינוטן

האלב דריי איז גיוועזן ביי איר א לערערן פונים סעמינאר, פריינטלעך מיט איר גירעט, זי גאר נישט אויפמערקזאם גימאכט אויפן מצב פון גיזונט, גיהייסן זיך צוגרייטן צום שבת מיט א שעה שפעטער האט זי גיגעבן א פרעג: נישטא ווער פון מײנע מענטשן... און מיט די ווערטער: „טאטעשי העלף!״ אויסגיהויכט די הייליקע נשמה.

תנצב״ה

צו אייביקער רו...

אויף דער לוי' פון פרוי שענירער ע"ה

(פון אונזער ספעציעלן שליח)

דער ערשטער טעלעפאן

שבת-צו-נאכטס, 9 אווגט אין לאקאל פון אונדזער רעדאקציע. מיר קומין זיך צונויף אויף א רעדאקציע - בארא‌טונג וועגן נאענטן נומער פון ב"י-זשורנאל. מיר ווארטן אויפן רעדאקטאר פרידנזאן, וועלכער איז גראד אויף אן־אסיפה אין דער אגודה, פלוצים צוקלינגט זיך דער טעלעפאן:

טר...ר... טר... טר..

עפיס אזא מאדנער, היזעריקער טאן — א טאן וואס זאגט אן אומהיימלעכס. ...האללא. האללא, ווזיווא קראקוב"! — שרייט ארייין די טעלעפאניסטקע.

— ווער רעט?

— א טרויעריקע ידיעה...

— וואס איז געשען?

— מארגן, 12 בייטאג די לוי' — רופט זיך אן א געשטיקטע שטים. אונדזער פרוי שענירער...

— ברוך דיין האמת! ווען, ווי אזויז ס-ציטערט די האנט, די טעלעפאן-מושל פאלט ארויס. מיר כאפן איר צוריק א שלאכצן הערט זיך פון דערל, אפגי-האקטע ווערטער:

...יא. נאך נעכטן, צו קבלת־שבת. ליכט-צינדן... גיהייסן דערלאנגין ליכט...

— אוי ווייו!

— מארגן, לוי'...

און דאס געשפרעך איז איבערגעריסן גי-ווארן.

און אויך אונדזער רעדאקציע-בארא‌טונג איז שוין נישט צושטאנד גיקומען.

לאדזש גיט אפ כבוד

א טרויערונג-שליחות באקומין פון קראקע. מודיע זיין לאדזש וועגן דעם אומגליק. און קודם־כל טאקי אין דער אגודה. און די ב"י-לערערינס — די תלמידות פון דער גרויסער נפטרת.

פארפאלן. מע מוז. נישטא קיין עצה.— ה' פרידנזאן טיילט מיט דער אסיפה וועגן דער פטירה. איינצלנע ווערטער— ארויסגעשפריצטע פון א פארוויטיקט הארץ. גיבראכינע, נישט דערזאגטע ווערטער — און פארט אלץ גיזאגט. טרערן שטיקן.

...,נאר וואס באקומין א ידיעה פון קראקע... פרוי שענירער — — —

אינסטינקטיוו געבן זיך אלע א שטעל-אויף. א פאר צענדליק אגודה-עסקנים. — — האט נעכטן פארנאכט אויסגי-הויכט איר נשמה.

...גיהערט, גוטע יידן גיזאגט אויף איר — — — זינט דורות נישט גיווען אזא צדיקית. גיארבעט עבודת הקודש, פאר תורה, יהדות, יידישקייט. יפערציק טוי-זנט קינדער לערנין היינט...

און אלס צייכן פון טרויער איז די זי-צונג איבערגעריסן גיווארן. דאס ערשטע מאל — לכבודן זכר פון א פרוי — פאר פרוי שענירער...

אמאל און יעצט

זאלבעצווייט גייען מיר צום באן. ס-וואיעט א שטארקער ווינד, ווילד שמייסט ער אצינד אין פנים ברעקלעך שניי גימישט מיט רעגן. פינצטער. שטאק-פינצטער ארום. און אויך אין באן-קופע זענען מיר אליין.

אליין — יעדער מיט זיינע מחשבות. וועגן זעלבן ענין: פרוי שענירער. בית-יעקב. „בנות". קראקעווער סעמינאר און — אונדזערע אמאליקע נסיעות קיין קראקע און די יעצטיקע.

פון מאל צו מאל שניידט א טיפער זיפץ אדורך דאס שטילקייט פון דער שווארצער נאכט. און דאס קלאפן פון די רע-דער, פון די רעלסן — א שטייגער אלץ זיפצט מיט. אבער פלוצים, אין מיטן דערינען:

— א, ווי לאנג איז דען, ווען כ־בין ס-ערשטע מאל קיין קראקע גיפארן, כדי אנצוקוקן די ניי-געשאפינע שולע פון פרוי שענירער? א נייעס דאך דעמלט גיווען ביי אונדז, אן-אויפטו פון אן-אומבאקאנטער פרוי. איז מען גיפארן אויף חידושים.

און שפעטער —

— יא, וויפל באראטונגין האבן מיר במשך דער צייט צוזאמין אפגיהאלטן, און וויפל מאל האבן מיר אדורכגימאכט די טראסע לאדזש — קראקא — לאדזש. אבער ווי אנדערש זענין אונדזערע רעיונות דעמלט גיווען און ווי אנדערש— יעצט...

א גאנצע נאכט. א שווערע, פינצטערע נאכט. פארשווינדן דער שלאף. ס-עג-בערן זכרונות פון אמאל, אמאל... רעיונות יאגן זיך, מחשבות אויף מחשבות. און אזוי פארשידנארטיק. א שטיק גי-שיכטע. און אפשר — נישט בלויז קיין שטיק. נאר טאקי די געשיכטע פון פופצן יאר ארבעט פאר יידישע טעכטער, פאר יידישקייט. פארן באנייען ס־יידישקייט ביי אונדזערע שוועסטער. פארן דערנענ־טערן זיי צום מקור היהדות.

— ביי יעדער נסיעה קיין קראקע האבן מיר גיהאט א נייעם אויפטו צו פארצייכינין. זענין מיר גיפארן פול מיט האפ-נונגין אויף נייע דערגרייכנונגין. נייע ערוווארטונגין — אונטער דער הויפט-מיטווירקונג פון דער באשאפערן פון דער באוועגונג, פון פרוי שענירער. און יעצט פארן מיר צו איר—לוי' — — — צי קענין מיר שוין יעצט אפשאצן די גרויס פון דער אבידה?

לעת-עתה ווייסן מיר בלויז דעם אונטער-שיד פון אונדזערע אמאליקע נסיעות קיין קראקע אין פארגלייך מיט דער יעצטיקער — — —

אין אזעלכע מחשבות דערגענטערן מיר זיך קיין קראקא.

ס-טאגט. און פרי-מארגן-טריבקייט ווייזן זיך שוין די קאנטורן פון דער היסטא-רישער קראקע. און מיר פארן צו דער לוי' פון א היסטאריש־גיווארינער פער-זענלעכקייט — — —

און אלץ איז אזוי טריב, טריב ביז גאר...

קראקע

מיר שלאגן זיך אדורך א וועג צווישן די פיל אנגיקומינע פאסאזשירן. אראפ די טרעפ, ארויף צוריק דורכן טונעל און מיר זענין אויפן פלאץ פאר דער באן. אבער אויך דא. אויפן רחבותדיקן פלאץ ביים קראקעווער וואקזאל איז נישט יעצט אזוי ווי אלע מאל. וויל מיר איילן זיך - איז ווי צו להכעיס נישטא נישט קיין „עלעקטריש" און נישט קיין „פיא-קער".

באין-ברירה גייען מיר צופוסנס. פאר-ביי די פלאריאנסקא, רינעק-גלובני און שוין אויף דער גראדזקא איז אנזעעוו-דיק דער טרויער פון קראקע צוליבן טויט פון פרוי שענירער ע'ה.

ס־איז נאך פרי. יידן גייען צום דאווינין מיט די טלית-זעקלעך אונטערן ארים. גימאסטיגע טריט, נוסח קראקע. אבער דער שטענדיקער שמייכל אויפן פנים איז פארשוואונדן. פארזינקן אין מחשבות. די אויגן צו דער ערד אראפגילאזט.

ס־שמעקט מיט איכה־שטימונג...

דא און דארט זאמלין זיך צונויף קופ-קעלעך מענטשן ביי די מויערן און פאר-שטעלן דעם דורכגאנג. מ־לייענט פון דער וואנט אראפ. מיר דערנענטערן זיך צו זיי, שטופן זיך אדורך און דערזעען די גרויסע טרויער-מעלדונגין מיט שווארצע רעמין.

קלעפסידררים. כהרף עין ווערט זייער צאל גרעסער. קלעפסידרים מיט קלעפסידרים, פון מרכז „בית יעקב". פון „בנות אגודת ישראל", פון דער ארטס-אגודה, און פון אגודיסטישן פרויען-פארבאנד. אלע זע-נין מודיע וועגן אומגליק און פאדערן אפצוגעבן דער גרויסער נפטרת דעם לעצטן כבוד.

אבער צי האט מען ערשט גידארפט דערמאנין דערוועגן?

יעדער איינציקער האט עס דאך סיי ווי פאר א הייליקן חוב גיהאלטן — -- —

וואס ווייטער אריין אין די יידישע גאסן אלץ גרעסערע מענטשן-גרופן, יונג און אלט, מענער און פרויען. פרומע און פרייע, פראסטער המון-עם מיטן פאר-דייטשטן יידיש און קראקעווער אינטע-ליגענטן מיטן פיינים פויליש. אלע שמועסן וועגן דער גרויסער אבידה, און יעדער אויף זיין שטייגער, יעדער ווייסט עפיס אנדערש צו דערציילן, אן־אינטערעסאנטן עפיזאד, זכרונות וועגן א שמועס מיט דער נפטרת, בלימלעך פון איר רייכער טעטיקייט. איינדרוקן פון איהרן א רעפע-ראט. און איר השפעה, און אירע טובות, אירע גמילות חסדים, הכנסת כלה, אר-ביטן פאר נצרכים און איר גיגאנט-ווערק! נישט יעצט אבער דאס ארט וועגן דעם אלימין צו שרייבן. און שליסלעך. צדי גיוואויר צו ווערן וואס פרוי שענירער איז גיווען — נישט וועגן דעם האבן מיר גידארפן ערשט נאך קראקע קומין. דאס ווייסט מען דאך אין פארווארפנסטן ווינקל אויפן כדור הארץ!

מיר זענין דאך יעצט צו איר לוי' גי-קומין...

גיין מיר צום ארט, וואו שרה שענירער האט מרביץ גיווען יידישקייט צום „בית יעקב"-סעמינאר.

דאס פאריתומטע הויז

און ווידער אמאל: דער זעלבער ענין, וואס פריער — אבער פארט עפיס אזא חשכות ווייעט פון דרויסנדיקע מויערן. דער שניי מיטן רעגן האבן דאס הויז אפגעצוואגן מיט זייערע גי-מישטע טראפנס. און דאכט זיך גאר — עס וויינין די מויערן און טרערן ריזלין פון פינף־שטאקיקן בנין, שלענגלין זיך איבער די ווענט — — — —

אלץ וויינט. אפילו דער בנין. פאר-יתומטער בנין — — —

באלד אין טויער, אויפן הויז-טרעפ,

אויף די שטאקן, אויף די שטיגן, איבער די לאנגע קארידארן, אין די ווינקעלעך פון די אונצייליקע צימערן — אומיטום זעט זיך אין דרייען גיבויגן עפיס א גישטאלט וואס העשיט. ס-הערט זיך פון איבעראל א שלוכצן אין דער שטיל, אויסגימישט מיט אן־ארויסגיריסינים זיפץ, קענטיק, מע וויל זיך באהערשן:

„...א, די מאמע — — —"

„מ...א...מ...ע..."

א שוידער כאפט ארום. אן־איינציק, אפ-גיהאקט ווארט — און וויפל טראגיק ליגט דערין פארקערפערט — — —

שווער זיך צו באהערשן. מענטשן, הערצער, וואס פילן — אונמעגלעך צו פארבלייבן אין אזא מאמענט א בלויזער באאבאכטער.

פארביי, טיפער אין די סעמינאר-שטובן, טויט-שטילקייט. דא און דארט הערט זיך אלץ א שלוכצן אין דער שטיל. און פלוצים דערגרייכט צו מיין אויער אן־אפקלאנג פון א גיפליסטער:

„...שא, שא...ט קינדערלעך. נישט גע-הייסן האט די מאמע וויינין. די מאמע פלעגט דאך שטענדיק האבן אויף די ליפן די הייליקע ווערטער:

„עבדו את ד' בשמחה. בשמחה...

„און אויב נישט קיין שמחה אין אנבליק פון טויט — ש...א...ט...

„ש...א...ט..."

דער שטילער זיפץ פון פאריתומטע תלמידות. —

דאס גיזעגינין...

דאס וואוין־הויז פון פרוי שענירער ע"ה. קארדעצקיעגא 8, בשכנות פון סעמי-נאר. ערשט בעת דער קרענק האט זי זיך דא אהער איבערגיצויגן. שווער איר געווען דאס גיין. האט זי גיוואלט זיין נאענט פון אירע קינדער. לוידער נישט באשערט גיווען.

פראנט, ערשטער שטאק. אבער שווער צוצוקומין. נישט מעגלעך. אויסגישטעלט זענין אין לאנגע רייען די קראקעווער בית-יעקב-קינדער, סעמינאר-תלמידות, בנות-חברות. זאלבעצווייט גייען זיי אריין אין דער וואוינונג, אין דער שטוב, וואו די נפטרת ליגט.

די לערערינס, די דאצענטינס, די פירע-רינס ביי דער זייט — מיט קעפ צו דער ערד גיבויגן, מיט איינגיהאלטינע זיפצן. אלע פארביי דער גרויסער נ‍ִ‍ ‍רת. א בליק אויף דער שווארצער מכסה, וואס פארדעקט דעם ערדישן, אבער הייליקן גוף פון פרוי שענירער. א רגעדיקער אפשטעל. ווייטער. א בליק, אן-אפשטעל, א זיפץ, מחילה-בעטן — ווייטער.

שווער, זייער שווער איז דאס צו שיל-דערן. אזא גיזעגינין — אזא כבוד-אפ-געבן — אזא מחילה-בעטן — אזא מין פארביי-דעפילירן. —

צו ארים איז אונדזער פעדער. איינג-ארטיק, אן גלייכן איז דאס אלץ גיווען.

בית-יעקבים. בנותיש.

נאר די טריט-ביי-טריט-נאכגייענדיקע אין די וועגן פון דער נפטרת זענין צו אזעלכיס ראוי — — —

ערב דער לוי'

צוריק אין סעמינאר. ס-קומין זיך צונויף די קראקעווער חשובים און נכבדים. ס-פארזאמלין זיך די בית-יעקב-עסקנים, וועלכע האבן יארן-לאנג גיארבעט פאר דער אידייע פון דער נפטרת. זינטן טאג, ווען פרוי שענירער האט געשאפן איר ערשטער שול, ביזן לעצטן טאג.

א פיינלעכע שטימונג. און די סעמינאר-פירער, די עסקנים — פון אלימינס פנימער זעט זיך אראפ דער שטארקער, שטאלינער רצון נישט אפצושטיין איז דער ארבעט. פארטזעצן די עבודת-הקודש פון דער גרויסער פרוי: צו דער-פירן צו תכלית השלימות איר אידיי: — אלימינס שטרעבן.

מ-זעט: ר' אשר שפירא, ר' מאטל לוק-סענבורג, ר' משה דייטשער, דירעקטאר ארלעאן, ר' אלתר קורצמאן, ר' מאיר צייטנער, ר' חיים פרעליך — און נאך און נאך.

האלב צוועלף. ס-ווערט פעסטגישטעלט דער מארשרוט פון דער לוי', דער סדר פון די מספידים. דאס אלץ שוין. און צוזאמין גייען אלע צו דער לוי' — באגלייטן פרוי שענירער ע"ה צו איר אייביקער רו.

צו דער אייביקער רו באגלייטן איר — די גרויסע יידישע פרוי, וואס האט ביים לעבן פון קיין רו נישט גיוואלט וויסן. נאך מיין: האט גישטורמט קענן באגניגן זיך מיט א רויקן זיפץ און זיצן מיט פארלייגטע הענט, גארנישט טועודיק. דינאמישן כח האט איר דער-שיינין אומיטום דאך אריינגיבריגנגט און אפילו, טאקי צווישן זיי, די עסקנים-יחידים, נאענטסטע מיטארבעטער: יעצטי-קע באגלייטער צו אייביקן רו. צום ארט, וואס דארט —

תנוח בשלום על משכבה ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים בין קדושים וטהורים שמסרו נפשם על קידוש השם.

ערן־שפאליער

ווידער זענין מיר ביי דער קארדעצקיע-גא-גאס. נאך שווערער זיך אדורכצו-שלאגן, ווי פריער. די גאס איז אפילו נישט קיין גרויסע — דער פארזאמל-טער המון מלוים איז שוין דערפאר גאר גרויס.

א ים מיט קעפ. שווארץ פון מענטשן. ארום און ארום. קעפ מיט קעפ. נייע־ט קעפ. אלץ באלאגערט: נישט בלויז אויפן גאס, פענצטער, דעכער, באלקא-נין, פארקאניס אין דער סביבה — איין מענטשן-מאסע. וואוהין ס-אויג דערגרייכט נאר — קעפ.

מיט מי גילונגט אונז זיך ארויפצודראפין אויף א גלייכער וואגט, נאענט פון הויז נומער 8. ביים טויער באמערקן מיר אויסגישטעלט אין רייעס די ב"י-קינדער, סעמינאריסטנס, בנותקיס —

דער ערן-שפאליער גיט אפ דעם לעצטן כבוד.

דער זייגער פון ראטהויז הויבט זיך אן צו צוקלינגין. ס-דערהערט זיך דאס באקאנטע סיגנאל-שאלן פון ווייכמייסטער אויפן שטאט-טורם. עפיס אזוי מאדנע אונהיימלעך יעצט דאס שאלן!..

א משונהדיקן פחד יאגט עס אן — פונקט צוועלף —

אין טויער באוויזט זיך די מיטה מיט איר. דאס שווארץ-טוך פון דער „חברה קדישא" פארדעקט אפילו די גאנצע מיטה און פון דעסט וועגן דאכט זיך:

פון אונטערן שווארצן צודעק קוקן אפיר די מילדע אויגן פון דער מאמין. פריינטלעך איז דער בליק אויפן פאר-זאמלטן המון. אויף די קינדער, אויף אירע קינדער אין דער ערשטער ריי. ווי זי וואלט אויף א טריבונע גישטא-נין און פלאם-פייערדיקע אויפמונטע-רונגס-ווערטער פון זיך ארויסגישליי-דערט —

אן-אויסברוך פון א ספאזמאטישן גיוויין דערמאנין אונדז אין דער טרויעריקער ווירקלעכקייט — -- — —

דאס האבן די קינדער אויפן אנבליק פון דער מיטה זיך אזוי צוכליפיט. אבער באלד זיך צוריק באהערשט. דאס אריין האמערן אין זיי 15 יאר דורך די נפטרת דעם לייט-מאטיוו פון איר עבודה „עבדו את ד' בשמחה" — איז אין דער רגע שטארק קענטיק גיווען.

די מיטה ווערט אוועקגישטעלט אויף דער ערד פארן טויער. יעדער דערשטיקט אין זיך דעם זיפץ מיט דער טרער. דאס ענגשאפט וואקסט פון רגע צו רגע. ס-הערט זיך דאס שטילע שלוכצן און —

„...ויהיו חיי שרה — — —"

דאס הויבט הרב וועקסלער אן זיין הספד.

ס-ווערט שטיל. פחדימדיק. א ציטער כאפט ארום.

„...ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. מהיכן בא' — מהר המורי'! — זאגט דער מדרש.

„...אט-א-די מרת שרה, עלי' השלום. אויף זי איז ־־-מהורי'דיק גיווען.

זי איז גרייט גיווען אויסצושטרעקן איר האלדז און זיך מקריב זיין אויף דער עקידה — — — ●

...מרת שרה איז נישט גישטארבן זי לעבט ווייטער — אירע מעשים טובים זענין לעבידיקע עדות, עדות, וואס וועלן שטענדיק לעבן צווישן אונדז!! —

די מיטה רירט..

ווידער שוועבט איבער אלימין דער אנ-בליק פון דער הארטער ווירקלעכקייט. די מיטה ווערט אויפגיהויבן אין דער הויך.

די מיטה באוועגט זיך. דאס ווערט זי אפירגיטראגן פארנט. דער ערן-שפא-לער בלייבט שטיין אויפן ארט. די מיטה ווערט אלץ ווייטער אוועק גירירט פון קארדעצקיעגא 8. פרויען בלייבן שטיין אויף זייערע ערטער. אפילו די תלמידות.

אין פענצטער אויפן ערשטן שטאק, אין איר וואוינונג, שטייט אן-אלטע פרוי און ווישט זיך די אויגן, א טרער נאך א טרער, קוקט ארויס אין גאס און טרוקנט די טרערן —

דאס איז איר מאמע. די אלטע מאמע. די מוטער פון פרוי שרה שענירער ע"ה. פון פענצטער איז זי מלוה די טאכטער. אן-אלטע תקנה פון סראקעווער גדולים: פרויען גייען נישט צו קיין לוי'. אפילו גאר נאענטע. שטייט די מאמע ביים פענצטער, די קינדער אויפן גאס און אזוי ארום באגלייטן זיי די מאמין. די טאכטער —

„אוי, רבונו של עולם, אזוי יונג!" — און מע כאפט דעם לעצטן בליק אויפן שווארצן צודעק, אונטער וועלכן ס-איז באהאלטן — שרה שענירער...

און וויפל זאגט אט דער לעצטער בליק!! דארט וואו ס-האט זיך אנגיהויבן...

די מיטה ווערט כסדר גיטראגן. פאר-קירעוויט אין דער דיעטעלס-גאס, קרא-קאווסקא און ביי עק קאטאזשינא-גאס שטעלן זיך די נושא המיטה אויף א וויילע אפ. אין פלוג א חידוש, אבער באלד דערמאנין מיר זיך:

טאקי דא, אט אין די פענצטער איז דאך דער פונדאמענט גילייגט גי-ווארן!

אין יענע אט-א-פענצטער, אינים שמאלן קאטאזשינא־געסל נומער 6, אויפן צווייטן שטאק, — דארט האט עס זיך דאך אנגיהויבן: דא האט דאך פרוי שענירער ע"ה די ערשטע פאר קינדער צונויפגי-נומין און מיט זיי אליין גילערנט „אלף-בית" און „מודה אני" און „קריאת שמע". ...מכאן יצאה הוראה לבנות ישראל — שטעלן זיך אלע אפ א וויילע. שטיל.

רואיק. קיין טראמוויי-קלאנג. קיין אויטא-פייף — כבוד פון שטילקייט, פון שווייגן, פאר די פענצטער פון וואנען ס-איז ארויס דער אומרו פון דער גרויסער פרוי —

און אויך מיר דערמאנען זיך אין אונדזער באזוך אט דארט, אין יענער ערשטער שול אויפן צווייטן שטאק. —

די מיטה ווערט ווייטער געטראגן איבער די שמאלע, ענגע געסלעך פון אלטן יידישן געטא אין קראקע, אויפן קאזימארק, פארביי די אלטע בנינים — צו דער אלטער שול. אויך א קראקעווער מנהג. און וואס האבן שוין אלץ די דאזיקע מויערן גיזען! שוין אן-ערך טויזנט יאר איז די אלטע שול אלט. וויפל פאלקס-גישיכטע איז אין איר איינגיזאפט! און יעצט ווייזט די מיטה דער אלטער שול נאך עפיס:

— ווייס, בלייב אן-עדות און דערצייל די קומינדיקע דורות, די היטערין פון יידישן קראקע, אז אין דיינע מויערן האט גילעבט א גרויסע יידישע פרוי, די שרה בת טובים פון זיבעטן יאר-הונדערט אין אלף הששי, — און זאל איר ליכטיקער נאמין זיין איינגיקריצט אין דיין זכרון, אויף דיינע הייליקע ווענט, וואס ווייסן אזוי פיל צו דערציילן וועגן גרויסע און הייליקע יידישע גישטאלטן!

די מלוים וויינען און די אלטע ווענט פון דער שול זאפן אין זיך איין די טרערן...

אין אלע פענצטער, אין אלע באלקענער, אלע פארקאנעס און נידעריקע דעכלעך זענען פול מיט מענטשן.

„שכונת שרה שענירער" אויפן בית-החיים

דאס פאדגורזשער בית-עלמין אין קראקע. די קרקע פאר דער גרויסער נפטרת — א נייע שכונה ווערט מיט איר קבר אויפן בית-החיים גיעפנט. „שכונות שרה שענירער".

א נייע שכונה אויפן אלטן בית-החיים — פאר דער פרוי-באנייערן פון אלטן יידישקייט —

פאר דער קבורה איז מספיד הרב פאנצער — פון די ערשטע מ׳טבויער פון דער בית-יעקב-באוועגונג.

זכרונות פון אנהייב...

...אליין האט זי גישריבן העפטן פאר די קינדער, ווען ס-זענען נאך קיין שולביכער נישט גיוועזן וואס זאלן זיין ראוי פאר בית-יעקב. אלץ אליין, אלץ זי — „...אשת חיל" א פרוי, וואס האט אויסגישטעלט אזא ״יידיש חיל״, אזא יידישלעך מיליטער, ווי ס-זענען די 50 טויזנט קינדער אין „בית יעקב" און נאך צענדליק-טויזנטער אין „בנות". אזא „חיל ד׳" — מי ימצא?

מי י...מ...צ...א?...

און ס-איז מספיד רעדאקטאר פרידנזאן: „צו-נאנט פון אומגליק, מיר זאלן קענען אפשאצן, וואס און ווער ס-איז פון אונדז יעצט אוועק...

און ווידער עפיזאדן —

...די נפטרת איז דאך גיוועזן די גרויסע יידישע פרוי, דער מוסטער-טיפ, וועגן וועלכער שלמה המלך האט נאך גירעדט. „שקר החן והבל היופי" — פרוי שענירער איז גיוועזן די איינציקע פרוי אין אונדזער דור, וועלכע האט ארויפגיריסן אן שום פנויות, פונים שקר דעם „חן" און פון הבל דעם „יופי", ווייל „אשה יראת ד׳" — זי האט דאס אלץ גיטון, בלויז צוליב יראת השם, לשם שמים. און דעריבער — „היא תתהלל! — — —"

נאך א שליוכץ. נאך א ווארט — און דער גוף ווערט אין קבר אראפגילאזט. ס-פאלט דער ערשטער שופל-ערד. א צווייטער. א דריטער. א צענטער.

„יתגדל ויתקדש...

אל מלא רחמים...

* *

...און ווען ס-וועט אמאל, אמאל אין דער ווייטער צוקונפט, אין פיל יארן ארום, קומין אימיצער באזוכן דעם פאדגורזשער בית עלמין, וואס איז אין קראקע, וועט אים דעם קברות מאן ווייזן:

אונטער אט-א-דעם שטיין ליגן די עצמות קדושות פון מרת שרה שענירער — — זכרונה לברכה!

ק. ג

פון דער רעדאקציע

מיר האבן באקומין צענדליקער ארטיקלען פון לערערנס און בנות-טוערנס, אין וועלכע עס ווערט באוויינט און באקלאגט די פטירה פון דער מאמע פון דער באוועגונג שרה שענירער ע״ה.

ביי אונדזער בעסטן ווילן און מיטפילן אליין דעם שרעקלעכן צער, זענען מיר אבער בשום אופן נישט בכוח צו דרוקן אלע הספדים. מיר האבן גיגעבן די ערשט-דערהאלטינע ארטיקלען, און אין קומינדיקן שלשים-העפט וועלן מיר נאך א טייל פארעפנטלעכן.

מיר בעטן צו שרייבן דער עיקר עפיזאדן, פאקטן און איבערלעבונגין, וואס זיי ווייסן צו דערציילן. מיר בעטן אויך די קארעספאנדענציעס פון די טרויער-אוונטן צו שרייבן גאנץ בקצור. די שפעטדערהאלטינע נעקראלאגן וועלן מיר אויך געבן אינים שלושים-העפט.

נרעשות ונדהמות אנו עומדות על קברה של מחוללת ה„בית יעקב"

אמנו ומורתנו

שרה שנירר ע״ה

הוי ! המקום ינחמנו !

קרקה — בנות אגודת ישראל

גיהילט אין טיפן טרויער צוליב די גרויסע אבידה, וואס דאס רעליגיעזע יידנטום האט גיליטן דורך די פטירה פון די שעפערן פון „בית יעקב"

פרוי שרה שענירער ע״ה

דריקן מיר אויס אונזער שטארקן צער־גיפיל.

לאמיר א טרייסט גיפונין אין די פארטזעצונג פון איר הייליקער אידיי פאר וועלכן זי האט דאס לעבן מקריב גיוועזן.

ווארשע — בנות אגודת ישראל

יחד עם כל בית ישראל אנחנו מבכות את פטירתה של אם בנות ישראל מחוללת „בית יעקב"

מרת **שרה שנירר** ע״ה

בהמשכת עבודתנו בעד רעיונינו הקדוש נמצא נחומים.

לודז — בנות אגודת ישראל

אונדזער גרויסער צער צוליב די פטירה פון די מאמע **שרה שענירער** ע״ה, איז נישט מעגליך אויסצודריקן. נאר דורך מעשים לאמיר באווייזן, אז ס׳לעבט צווישן אונדז איר גייסט און אויף אייביק פארבלייבט זי אונדזער וועג־ווייזערן

גרודעק יאג.

בנות אגודת ישראל

לערערן ש. זינגער

אלע קורסן בית יעקב

חבל על דאבדין ולא משתכחין !

טיף ערשיטערט באוויינין מיר די פטירה פון אונדזער אומפארגעסליכע גייסטיקע פירערן **פרוי שרה שענירער** ע״ח המקום ינחמנו !

פשעמישל — בית יעקב שול

בנות אגודת ישראל

לערערן ח. א. הארנשטיין

ווי א דונער האט אונדז גיטראפן די ידיעה וועגן די פטירה פון אונדזער מנהיגה און מאמע **שרה שענירער** ע״ה אין די ווייטערדיקע ארבייט פאר איר אידיי זאלן מיר זיך טרייסטן !

פולטוסק — לערערן ר. ארלעאן

בנות אגודת ישראל

בית־יעקב יהודית פארבאנד

אונדזערע שטארקסטע מיטגיפיל אויסדריקן צוליב די פטירה פון אונדזער מאמע **שרה שענירער** ע״ה

לאמיר אין ארבייט פאר איר רעיון, זיך טרייסטן !

סקערניעוויץ — לערערן באטשאן

ועד בית-יעקב

און שילערנס בנות

כ ס תנחומין ! להמתאבלים על פטירתה של האשה הגדולה והצדקת המפורסמת במעשי׳ הטובים **שרה שנירר** נ״ע ולמשפחתה המקום ינחמנו

ועד ב״י — סנוק

טיף פארצערטע שטייען מיר ביים קבר פון אונדזער מאמע **פרוי שרה שענירער** ע״ה ת. נ. צ. ב. ה.!

לוטאוויסק. — בנות און בתי׳

מיט גיבויגינע קעפ שטייען מיר ביים פרישן קבר פון אונדזער באליבטע לערערן און גרינדערן

פרוי שרה שענירער ע״ה

הוי נפלה עטרת ראשנו !

קיעלץ — בית יעקב שולן

לערערן צבי׳ מארטנפעלד

כ׳פאראייניק מיך מיטן גרויסן צער. כבוד דיר אונדזער גרויסע לערערן!

מיר וועלן טריי זיין דיין ציל.

לאדזש—קיעלץ — צבי׳ מארטנפעלד

טיף דערשיטערט זענין מיר פון דער גרויסער אבידה שאינה חוזרת אונדזער גייסטיקע מאמע **פרוי שרה שענירער** ע״ה לעבט נישט מער, מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל איר משפחה און אלע וואס טרויערן. המקום ינחמנו!

קיעלץ — בנות אגודת ישראל

נשי אגודת ישראל

לערערן צבי׳ מארטנפעלד

גיבויגן פון טיפן צער פאראייניקן מיר זיך מיטן צער פון כלל ישראל צו די פטירה פון **פרוי שרה שענירער** ע״ה אין דער ארבייט פאר אונדזער אידעאל ובתשועת ישראל נמצא נוחם.

ברושעזשין — לערערן ט. יערוזאלעם

בנות אגודת ישראל

צוזאמינגיבראכן שטייען מיר ביים פרישן קבר פון דער שעפערן פון „בית יעקב" **פרוי שרה שענירער** ע״ה. זאל השי״ת טרייסטן די אין טרויער פארבליבינע

סטאשעוו — בנות אגודת ישראל

המורה פרל. ח. טייט בוים

גרויסע צילן און קליינע וועגן ● פון יהודה לייב ארלעאן

וועג באשטייט פון גריבער און בערגער, פון שטיינער און דערנער, פון זוכינישן און ספקות. וועג באטייט שווערער קאמף, פינצטערער תהום. וועג נאגט אויס דעם מארך פון די ביינער און קילט אפ דאס פייער פון הארץ. וועג פארמאטערט דעם גוף און לעשט אויס די נשמה.

ציל איז דער היפוך פון וועג. ציל באטייט גלעטנדיקע טרייסט, שטראלנדיקע האפינונג, ליכטיקע זון. ציל דערמונטערט, קרעפטיקט און באנייט. ציל ברענגט קלארקייט אינים גאנג און זיכערקייט אינים נצחון.

וועג און ציל זענין בכן די זיילן פונים לעבן. וואס שווערער דער קאמף, אלץ זיכערער מוז זיין דער אידעאל. וואס ווייטער דער וועג, אלץ גרעסער מוז זיין דער ציל. איז עס נישט אזוי, מוז דאס לעבן פארסמט ווערן מיטן גיפט פון רעזיגנאציע.

דאס איז דער גורל פון דער מענטשהייט. אזוי האבן יחידים גישפרייזט אינים לעבן און אזוי האבן פעלקער מארשירט אין דער גישיכטע. יעדער שריט פאראויס איז גיווארן פון פיין און יסורים באגלייט. די ערד איז פון בלוט און טרערן גיווארן צואווייקט. מיליאנין זענין גיפאלן. די איבערגיבליבינע זענין ווייטער גיגאנגין.

וואסער כוח האט זיי באוואויגן? איינצלנע טראפנס פונים גרויסן ציל זענין גינוג גיוועזן אויף צו פארזיסן גאנצע עמערס פון צרות און לייד. אונטער די פענער פון צוקונפט-אידעאלן איז מין גיגאנגין אין פייער און וואסער. מיט לידער איבערן זוניקן מארגן האט מין אפילו אייזערנע מויערן גיבראכן.

דער וועג מעג זיין קליין, מעג זיין כ[illegible]ארט, מעג אנטרעפן אויף א וואנט — דערווייל גייט מין. ווי לאנג מע קאן שטעלן א טריט, רוקט מין זיך קודם פאראויס. נאר נישט בלייבן אויף דער פריערדיקער פאזיציע, נאר זיין באוועגלעך. דער וועג וועט זיך שוין אויסבאנין. ווי אזוי, איז יעצט נישט קיין נפקא מינה. קיין אויסרעכינונגין זענין יעצט נישט נייטיק. קוים איז דער גלייבן אינים אידעאל שטארק, וועט זיך שוין דער וועג אפגיפינין, וועט מין שוין אלץ דורכברעכן.

נישט שטענדיק גילט אבער דער אידעאל פאר אייביקן אמת. נישט שטענדיק האלט מין זיין פארווירקלעכונג פאר זיכער. ס-פעלט אויס גלייבן. קליינער וועג, שוואכע אויסזיכט, מעגלעכע שטערונג, האלט אין דעם פאל אפ, ציט צוריק, האמיוועט די ענערגיע, מאכט אפהענדיק.

אזא גלייבן-פארמינערונג אין ציל צווינגט צו פארגרעסערן דעם וועג, אויסצורעכינין דעם גאנצן מארשרוט, צו דערפירן דעם פלאן ביזן סוף. יעדער טריט מוז פריער ווערן גימאסטן, פאראויסגיזעען אינים חשבון. אלץ, פון דער התחלה ביז צו דער פולער רעאליזירונג, מוז זיין קלאר, דורכזיכטיק און אייסגיהאלטן. מיט קליינע, פארשפארטע, איבערגיריסינע וועגן, וואס דערפירן נישט צום סאמע תכלית, קען מין נישט אנהייבן, כדי צו דערהאלטן די טאטקראפט, מוזן פארקלענערטע צילן אנקומין צו גרויסע וועגן. די אויספירלעכקייט פונים פלאן דארף דערזעצן די ווירקונג פונים אידעאל. אויב דאס צוקונפט-בילד גופא באוועגט נישט צו מעשים, מוז די פארווירקלעכונג-פארים ווערן די מאטארישע קראפט.

דער מאנגל אין גלייבן לאזט זיך באזונדער פילן אין אונדזער דור. פארלירנדיק די אמונה אינים גישיכטלעכן פלאן פונים באשעפער, האט מין אויך באקומין א סקעפטישע באציאונג צום צוקונפט-אידעאל פון דער מענטשהייט. „דאס ראד פון דער גישיכטע דרייט זיך צוריק. מע פאלט פון איין זומפ אין דער אנדערער". צי קען מין — הייבט מין די אקסלין צווייפלנדיק — האלטן זיך מיט דער האפינונג אויף דער גאולה פון דער גיפאלינער מענטשהייט? דערווייל לייגט דער ספק די הענט, טייט אפ די ענערגיע, ווארפט מענטשן אריין אין מורא דיקער אפאטיע. מענטש בלייבט אבער פארט מענטש. נישט אזוי גישווינט רעזיגנירט ער. אויב דער אידעאל האט אויפגיהערט צו באפליגלין די פיאנערן, מוז דערפאר ווערן דער וועג זיכערער. שוין אינים גידאנק, אינים פלאן, מוזן אפגירייניקט ווערן די שטיינער, צוגינומין ווערן די צוימין און אויסגיגליכן ווערן דער גאנצער וועג.

גרויסע וועגן, אויספירלעכע פלענער, גינויע אויסרעכינונגין, זענין דעריבער גיווארן די רוקנהאלטערס פון די מארשירנדיקע לעבנס פיאנערן.

אמאל האט דאס גימאלטע בילד פונים צוקונפט-אידעאל גיברענגט דעם מענטש אין טראנס אריין. היינט איז דאס רעכן-מאשינדל גיווארן די טרייבקראפט פונים לעבן. די טרוקינע ציפער פארטרעט דאס פאעטישע ווארט. די סטאטיסטישע טאבעלע ווירקט שטאט דעם פרייהייט-ליד. דער וויסנשאפטלער פארנעמט דאס ארט פונים דיכטער. דאס הארץ, וואס פילט דעם אטעם פונים ווייטן מארגן, וואס טראגט אין זיך דעם קערן פון דער קינפטיקער פרוכט, איז גיווארן פארשטומט. דאס ווארט האט היינט די ציפער. וואס די דיקטירט, איז אומבאשטרייטבארער אמת. פון איר איז אלץ אפהענגיק. זי באשטימט דעם ווערט פונים אידעאל. ווער ס-באווייזט אויפצושטעלן א מער אויסגירעכנטן פלאן, אויסצובאנין א לענגערן וועג, האט מער שאנסן אויף דערפאלג, ווערט גיכער באטראכט פארן גואל פון דער מענטשהייט. וואס דורכפירנדיקער דער וועג, אלץ ווערטפולער דער אידעאל.

דער אנלען אין דער וועג-אויסמעסטונג, דער גלייבן אין דער ציפער, די פארגעטערונג פאר דער סטאטיסטיק איז א דירעקטער רעזולטאט פון דער וויסנשאפט-אנטוויקלונג. וואס מער דערפאלג, אלץ שטארקערער צוטרוי. וואס מער נצחון, אלץ גרעסערער מוט. וואס מערערע ידיעות, אלץ ברייטערע מעגלעכקייט. פאר וואס זאל-זשע די וויסנשאפט פארנעמין זיך בלויז מיטן טונקעלן עבר, אדער מיטן טומלדיקן הוה? פאר וואס זאל זי אויך נישט אריינדרינגען מיט אירע גלאטיקע חשבונות אינים סאמע „אחרית הימים"? פאר וואס זאל מין נישט אירע אויספירונגין באטראכטן פאר אייזערנע הנחות? איר וועג איז דאך דורכגיטראכט, קלאר און פעסט. זי גיט דאך דעם פולן פלאן.

ווארן וואסער ווערט האט דער אידעאל אן א פלאן. פלאנלאזע אידעאלן רופן וויסנשאפטלער אן: אוטאפיעס. אמאל האט דאס גינוגט פארן לעבן. היינט איז מין אבער אומגלייביק, אדער בעסער גיזאגט: פראקטיש. היינט וויל מין בעיקר דעם פלאן. דערפון מאכט מין אלץ אפהענגיק. מע וויל זעען דעם שאסיי וואס פירט צום ווייטן ברעג. מע וויל נישט לכתחילה האבן פאר זיך אן-איבערגיריסינים וועג. נאר פאנטאזיארן קענין זיך נעמין צו רעאליזירן אידעען אן פלענער, פראקטישע מענטשן קענין אבער נישט איינפעדימין, כל-זמן כ-ליגט נישט פאר די אויגן דער גאנצער פלאן. פרואווט ווער אנצוהייבן מיט א שטיקל וועג, ווערט ער באטראכט פאר א נאאיוון.

באמת שטעקט אבער אינים צוטרוי צו דער וויסנשאפטלעכער מסקנא מער נאאיוויטעט, ווי אין דער אמונה צום אידעאל. די אויפגישטעלטע ציפערן-פיראמידע מאכט דעם איינדרוק פון א גיזונטן בוי, וואס האלט זיך אויף פעסטע יסודות. אין פלוג איז עס טאקי אזוי. די ציפערן זענין פעסטע. די אויסמעסטונגין — גינויע. די סומירונג שטימט. קיין טעות אין חשבון איז נישטא. פון דעסט וועגן שליסט דאס נישט אויס וואקלדיקייט פונים בנין, ספקות אין דער מסקנא. ווי גינוי מע זאל נישט זיין, האט אבער די חקירה פארט נישט גיקענט ארומנעמין אלץ. עפיס האט גיקאנט אדורכגילאזט ווערן, דער דאזיקער „עפיס" קאן גראד זיין פאר דער מסקנא פון וויכטיקסטן באטייט.

דער וויסנשאפטלער גופא ווייסט דאס. ער פארלאזט זיך נישט דעריבער אויף דער אויסגיהאלטנקייט פון דער טעאריע. ער מוז זי עקספערימענטירן, אויספרואוון אין דער פראקטיק. פונקציאנירט דער קאנסטרואירטער מעכאניזם גינוי, באשטעטיקט ער דערמיט די גרינטלעכע שיטה פון זיין מייסטער. דאס גינוגט. קיינער קען זי שוין מער נישט באצווייפלין. ווי נאר די מאטעריע האט זיך פארן וויסנשאפטלער גיבויגן, גילאזט זיך פארמיווין, קאן מין שוין באצייכינין דעם ווייטערדיקן גאנג, אייסארביטן מיט איר א פלאן.

ווי נאר מ-נעמט אבער אינים פלאן אריין דעם מענטש, מוז די גינויאיקייט אנהייבן אונטערצוהינקין. די גיזונטסטע מסקנא מוז באטראכט ווערן פאר אומזיכער, פאר עווענטואליטעט. ס-גינוגט דורכצולאזן איין נשמה-צאפל, וואס זאל קאנין גורם זיין א לגמרי פארקערטן מהלך. עקספערימענט, פראקטיק, קלעקט דא נישט. יעדער מענטש קאן יעדע מינוט מגלה זיין אין זיך לגמרי נייע כוחות. באשטימין עפיס פאראויס בנוגע דעם מענטש, אויפן גרונט פון אויסגימאסטינים עבר, אדער פונים דורכגיזופטן הוה, וואלט מין באדארפט אנרופן: פרואוון טרעפן. אבסאלוטע זיכערקייט איז אין דעם פיל מער ווי נאאיוויטעט.

כדי צו אילוסטרירן בולט, ווי ווייט די וויסנשאפט ליידט פונים מאנגל אין אבסאלוטער זיכערקייט, וועלן מיר ברענגין איינים פון אומצעליקע פאקטן.

אין דער גאַנצער וועלט איז זייער פּאָפּולער יידישע נערוועזיטעט. ס-איז שוין גיוואָרן אַ טערמין. ווער ווייסט דען דאָס נישט, אַז יידן זענען גיכער גינייגט צו גייסט-קראַנקהייטן, ווי נישט ייִדן? די גרעסטע גילערנטע האָבן שוין דאָס באַוויזן אויפן יסוד פון „גינויע" סטאַטיסטיקעס. ווער קאָן דעריבער וואָגן דערין צו צווייפלען? איז אָבער גיקומען דער באַרימטער פּסיכיאַטער פּראָפ. שנייאורסאָן און צו נישט גימאַכט די גאַנצע מסקנא. אין אַ גישפּרעך מיטן קאָרעספּאָנדענט פון דער לאָנדאָנער „פּאָסט" האָט דער דאָזיקער גילערנטער אונטערגישטראָכן צווישן אַנדערן:

„שטיצנדיק זיך אויף אַן־אומגיהויער מאַטעריאַל, האָב איך סטאַטיסטיש פעסטגישטעלט, אַז ביי יידן, ספּעציעל אין די גרויסע צענטערס, איז די צאָל גייסטיק-קראַנקע פיל קלענער, ווי ביי נישט יידן. די גינויע פאָרשונגען, וואָס כ'האָב גימאַכט אין די שולן פון פּוילן, ליטא און לעטלאַנד, האָבן מיר אויך גיבּרענגט די מסקנא, אַז די צאָל אומנאָרמאַלע קינדער איז ביי יידן פיל קלענער, ווי ביי נישט יידן. אויך די צאָל באַגאַבטע קינדער איז ביי יידן פיל גרעסער, ווי ביי נישט־יידן. דאָס שטעלט זיך אַרויס פון אַלע פאָרשונגען אין פאַר מ'חמהדיקן רוסלאַנד און נאָך מלחמהדיקן אַמעריקא. כ'בין גיקומען צו דער מסקנא, אַז וואו יידן לעבן אין גרויסע מאַסן, האָבן אַן־אייגינים לעבנשטייגער און שאַפן אַן־אייגינע קולטור, דאָרט איז טאַקע די צאָל פון גייסטיק-קראַנקע ווייניקער. אָבער גראָד אין מערב-אייראָפּא, וואו יידן זענען אַ קליינער מיעוט און האָבן נישט אין ערגיץ קיין קאָמפּאַקטע מאַסע, גראָד דאָרט איז די צאָל פון נערוועז־קראַנקע יידן גרעסער, ווי ביי נישט-יידן. דערפון נעמט זיך דער טעות פון די פרעמדע פאָרשער, וואָס האָבן באַזירט זייערע יידישע אויספירונגען וועגן יידישער נערוועזקייט אויסשליסלעך אויף די לערך קליינע יידישע ישובים אין די מערב־לענדער. אַפילו אין מערב־אייראָפּא גופא איז צו צו זען אַ חילוק אין דער צאָל גייסטיק־קראַנקע, וואָס קומען פון די קלענערע קהלות אָדער פון די גרעסערע. די צאָל פון בערלין און פראַנקפורט איז קלענער, ווי די פון אַנדערע קהלות. אין דעם גילט דער פּרינציפּ פון „גרויסע צענטערס".

דאַכט זיך, אַ קלייניקייט. פאַרזען דעם אופן פון פאַרטיילן די גינומינע ציפערן. די זעלביקע סטאַטיסטיק, נאָר אַנדערש צוזאַמענגעשטעלט: קליינע קיבוצים און קאָמפּאַקטע מאַסן. דאָס אַליין האָט גיקענט אַ קטיגור פאַרוואַנדלען אין אַ סניגור. וואָרן מיט דער „יידישער נערוועזיטעט" האָט מען כּלאחר יד גיצילט אינים יידישן לעבן-שטייגער. מיט שנייאורסאָנס אַנטדעקונג האָט אונדזער „באַזונדערקייט" באַקומען דעם שטאַרקסטן אַרגומענט. אָבער נישט דאָס צו באַווייזן זענען מיר אויסן. נישט מיט וויסנשאַפטלעכע אַרגומענטן וועלן מיר אונטערהאַלטן יידישע השקפות. אונדז גייט דערמיט צו אילוסטרירן די וואַקלדיקייט פון יעדער וויסנשאַפטלעכער מסקנא. אין דער וויסנשאַפט גופא גיהער דאָס צו די מעשים בכל יום. פאַר די גילערנטע איז עס נישט קיין נייעס.

די מורא פאַר פעלערן מוז דעריבער זיין אַ שטענדיקע. דער טעות דאַרף נישט באַטראַכט ווערן פאַר קיין צופאַל. מע מוז זיך תּמיד האַלטן אין רעזערוו, נישט האַלטן דעם גרויסן וועג פאַרן זיכערסטן.

אויב דאָס דאַרף גילטן לגבי דער גיפאָרשטער מאַטעריע, וואָס מע האָט פאַר די אויגן, ווי נישט זיכער דאַרף מען זיך באַציען צום ווייט פּלאַנירטן עתיד, צו די פאַרבאָרגנסטע נשמה-כּוחות?

ווער קען דען, נאָך אַלערליי פּסיכאָלאָגישע חקירות, דעם וועג פון דער מענטשלעכער נשמה? ווער ווייסט דען אַלע אירע זיגזאַגן און פּלאָנטערנישן? ווער האָט דען דערגרונטיווט אירע טיפסטע טיפענישן?

די נשמה ציט דאָך איר יניקה פון דער אומענדלעכקייט. פאַרוואָס זאָל איר מעגלעכקייט נישט זיין אַזוי אומענדלעך, ווי זי אַליין? פאַרוואָס זאָל מען וואָגן זי איינצוזעמען אין ציפערדיקע טאַבעלקיס? פאַרוואָס זאָל מען האָבן דעם מוט אָנצוצייכענען פאַר איר אַ ליניע, באַשטימען פאַר איר אַ פאַרים? איין רודער, איין צאַפּל אין דער נשמה פון אַ יחיד איז דאָך בכוח אַ וועלט איבערצוקערן צו פירן זי אויף אַ נייען, אומאויסגיטרעטינים וועג.

פאַרלייקענען לגמרי דעם ווערט פון דער וויסנשאַפט, וואָלט גיווען אַן-אַבסורד. פאַרן פּראַקטישן לעבן, פאַר דער טעכנישער קאָנסטרואירונג, פאַרן קליינים וועג, איז זי אַן־אומבאַדינגטע נויטווענדיקייט. אָבער מער נישט. אין דער איידען־וועלט טאָר זי נישט אַריינדרינגען. מיט נביאות איבער „אחרית הימים" דאַרף זי זיך נישט פאַרנעמען. זאָל זי נישט מיסברויכן מיט איר אויטאָריטעט. זאָל זי נישט צווינגען צו גלייבן דאָס, וואָס זי אַליין באַצווייפלט. זאָל זי נישט מיט ציפערן בלענדן די אויגן פון די אמת-זוכער. זאָל זי איבערלאָזן רוים און מעגלעכקייט פאַר די איבּיקייט-כּוחות. זאָל זי נישט שטאָט וועגן געבן אומוועגן, וואָס מוזן ענדלעך ברענגען צו רעזיגנאַציע.

די וויסנשאַפט, די וועג־אויסמעסטונג איז אָבער נישט בלויז אַ ווערקצייג אין די הענט פון די אַקטיווע כּוחות, וואָס שאַפן טעאָריעס פאַר די פּאַרטייען מיט גאולה־מיסיעס. אויך די שוואַרצזעער באַדינען זיך מיט דער ציפערן־אַרגומענטאַציע, צו באַגרינדן זייער פּאַסיוויטעט אין לעבן.

פאַר זיי עקזיסטירט בכלל נישט קיין וועג, קיין פּלאַן, קיין קליינע אויסרעכענונג. וואו אַן־אַנרעגונג צו מעשים, וואו אַ פּרואוו צו מאַכן טריט, דאָרט אַ צוּשטערנדיקע טעאָריע, וואָס איז גיבויט אויף חשבונות. ווי מלאכי־חבלה פּינטלען שטענדיק אין זייערע אויגן די ציפערן. ביי דער מינצטער מעגלעכקייט פון שאַפונג, פון טעטיקייט, קייטלט זיך באַלד צו, וויף אַ ציפער מיט אַ ציפער און ס'אַנטשטייט אַ וואַנט. נישטאָ מער קיין וועג.

פאַר זיי עקזיסטירט בכלל נישט קיין קלייניקייט, קיין פּרואוו, קיין דערהייבּליקן אַ־הייב. אַלץ בינט זיך און קניפּט זיך מיט טאַבעלעס, מיט סטאַטיסטיקעס, מיט אויסרעכענונגען. פון איינס ווערן מיליאָנען און פון די מינצטע שוועריקייטן — פּראָבּלעמען. צו וואָס מע רירט זיך נאָר צו, צו וואָס מע נעמט זיך נאָר, באַלד וואַקסט אויס אַ פּראָבּלעם. נישטאָ קיין קליינע וועגן, נאָר גרויסע פּראָבּלעמען — קרענקלעכע פּראָבּלעמאַטיק.

די קרענקלעכע פּראָבּלעמאַטיק גיהער אָבער נישט בלויז באַרוף־פּעסימיסטן. יעדער צווייטער יוגנטלעכער וועבט דאָס היינט אַריין אין זיין טעגלעכער לעבן־פילאָזאָפיע. ס'לאָזט זיך אַפילו אָפט שוין באַמערקן אין די רייען פון דער יידישער יוגנט. אויך אינים יידישן כּלל, וואָס האָט שטענדיק אַרויסגיוויזן אַ גיזונטן חוש פאַר לעבנס־פּראַקטיק, וואַקסט די צאָל קרבנות פון דער קרענקלעכער פּראָבּלעמאַטיק.

א. אַ יונגער מענטש, אַנגילייענט פון מאַרקס און ענגעלס, פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע און אַלגימיינער סאָציאָלאָגיע, באַציט זיך צו זיינע עלטערן, טיכטיקע מענטשן און ערלעכע סוחרים, מיט גרויס בטול. פאַר אים איז שוין מסחר אַן־אָפּגילעבטע פאָרים. די קאַפּיטאַליסטישע אָרדנונג מוז אונטערגיין. די עקאָנאָמישע סטרוקטור מוז זיך איבערשטעלן, פּריוואַט-האַנדל מוז ליקווידירט ווערן. קאַפּיטאַל מוז ווערן כּלל־אייגנטום. אַלץ באַווייזט זיך מיט ציפערן, דער פּראָצעס איז אומפאַרמיידלעך. דערווייל אָבער? דערווייל קען ער זיך צו קיין אַרבּעט נישט נעמען. ער פילט נישט אין זיך גינוג סיגול דערצו. איבעריקנס, ער באַווייזט אויך מיט סטאַטיסטישע ציפערן די איבערפּראָדוקציע אין יעדן גיביט, די וואַקסנדיקע צאָל אַרבעטסלאָזע. דער קריזיס איז נישט בלויז קיין ווירטשאַפטלעכער. די גאַנצע איצטיקע קולטור שטייט פאַרן אונטערגאַנג. צו קיין מסחר וועט ער אַוודאי זיך נישט נעמען. ער וועט זיך דאָך נישט נאָכפּלאָנטערן די עלטערן, וואָס לעבן נאָך מיט די רעשטלעך פון דער אונטערגייענדיקער וועלט. בלייבט ער טאַקע זיצן מיט פאַרלייגטע הענט און לעבט אויף קעסט ביי די אונטערגייענדיקע סוחרים. אַנדערע עפּינין דערווייל גישעפטן, גרינדן פאַבריקן, פאַרלייגן וואַרשטאַטן, לעבן אויס די יאָרן, און דער יונגער „עקאָנאָמיסט" הענגט אין די לופטן מיט זיינע חשבונות.

ב. נישט ווייניקער גיקליגלטקייט און אויסגירעכנטקייט ווייזן אַ טייל אַרויס לגבי דער גרינדונג פון אַ פאַמיליען־נעסט. מ'וויל נישט חתונה האָבן. שווערע צייטן. די פּרנסה־יסודות וואַקלען זיך. די פאַמיליע מוז כּסדר גרעסער ווערן און די אויסהאַלטונג-מעגלעכקייט — קלענער. די עקאָנאָמישע באַדינגונגען האָבן זיך לגמרי גיענדערט. אַמאָל האָט דער ראש־המשפּחה גיקענט פאַרדינען פאַר אַלע גלידער. היינט קלעקט דער פאַרדינסט קוים פאַר איינעם אָדער צוויי. די פאַמיליע מוז זיך מערן און די הכנסה מוז איינשרומפּן, מיט אַ פעדער אין האַנט רעכנט ער כּסדר די ציפער-פּאַראַלעלן אויף צענדליקער יאָרן און קומט צום אויספיר, אַז חתונה האָבן איז אוממעגלעך. אַנדערע לייגן די חשבונות אין אַ זייט, גרינדן אַ פאַמיליע-הוים, ברענגען אַ צווייט דור, אַ דריט דור, שטופּן זיך דורך, לייכטער אָדער שווערער, און גייען ענדליך אַרויס מיט נצחון פונים עקזיסטענץ-גיראַנגל. מ'אָפּערירט נישט מיט גרויסע ציפערן, מע רעכנט נישט אויס אויף צענדליקער יאָרן. מ'האָט פאַר די אויגן דעם קליינים וועג, דעם ערשטן טריט און מע גייט אומדערשראָקן אַריין אינים לעבן.

(המשך קומט)

ד״ר נ. ר. שערמאַן

אסתר

די הויפּט־העלדין פון דער היסטאָרישער מגילה, וואָס יידן לייענען יאָר־יערלעך מיט אַזאַ היילין גיפיל אינים יום־טוב פּורים, איז אַ פאַריתומט שוואַך יידיש מיידל, וועמען די השגחה האָט אויסגיקליבן צונישט צו מאַכן די גרויסע סכּנה, וואָס האָט גיהאַנגען איבער קאָפּ פון יידישן פאָלק אין יענע צייטן.

זייענדיק דערצויגן דורך איר פעטער מרדכי, האָט זיך אסתּר נישט פאַרזאַמלט צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע יונגע פרויען פון דער פּערסישער מלוכה, פון וועלכע דער קיניג אחשורוש האָט זיך גיוואָלט אויסקלייבן זיין באַשערטע. זי האָט עס אַזוי גיטון הגם זי האָט גיוואוינט אין דער רעזידענץ פון דער פּערסישער מלוכה און זי האָט אַ וודאי גימוזט אויף זיך ציען אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט. אסתּר איז מיט גיוואַלט גינומען גיוואָרן אין קיניגלעכן פּאַלאַץ, אויף וואָס ס'ווייזט באַזונדערס דער אויסדרוק „ותלקח אסתּר אל בית המלך". צו פאַרגלייכן מיט ותקח האשה בית פרעה (בראשית י״ב), וואָס איז אויך גיווען גיפאַנגען; אויב פאַר אַלע אַנדערע נישט יידישע מיידלעך איז עס גיווען דער גרעסטער כּבוד צו ווערן די מיטהערשערן פון דער פּערסישער וועלט־מלוכה פאַר זיך האָט דאָגעגן אסתּר די טיפּיש יידישע טאָכטער אַנטשידן זיך אָפּגיזאָגט פונים דאָזיקן כּבוד. און הגם דער דאָזיקער ווידערשטאַנד מצד אסתּרן אויסגיוועלט צו ווערן אַלס דעם קיניגס פרוי, וואָלט אויך אַפילו גיקאָנט וועקן אין אַ גרויסער מאָס דעם חשד אויף דער פאַמיליע און פאָלק, פון וועלכע זי האָט אָפּגישטאַמט דערפאַר, ווייל דער קיניג וואָלט עס באַטראַכט פאַר אַן־ערנצטע באַליידיקונג לגבי אים — טראָץ דעם האָט אָבער אסתּר פאַרט נישט גיוואָלט, אין הסכּם מיט די תּורה גיזעצן, גוטוויליק איינגיין צו ווערן אחשורושס פרוי.

כּדי אָבער צו באַגרעניצן די גיפערלעכע פאָלגן פון אַזאַ חשד אויף אסתּרס פּערזאָן אויסשליסלעך, האָט איר מרדכי פאַרווערט אויסצוזאָגן פון וועלכן פאָלק און פאַמיליע זי שטאַמט אָפּ. די גיטרייע אָפּהיטונג פון מרדכיס דאָזיקן באַפעל מצד אסתּרן האָט אַלזא אויף איר אַליין קאָנצענטרירט דעם גאַנצן קיניגס כּעס און זי גישטעלט אין אַ גרויסער סכּנה. דעריבער איז טאַקי מרדכי יעדן טאָג גיגאַנגען אין אחשורושס פרויען־הויז זיך צו דערוויסן וואָס ס'גישעט מיט אסתּרן און וואָס מע טוט מיט איר.

אויב די פריערדיקע מלכּה האָט פאַרלוירן איר קרוין דערפאַר, ווייל זי האָט איר מאַן נישט באַוויליקט אַנטקייגן צו קומען אין זיינע פּאָליטישע פּלענער, ווען ער האָט גיוואָלט דורך איר זיך דערווערבן די פולשטענדיקע אָנערקענונג ביי זיינע שרים — וואָס האָט אַלזא גיקאָנט דערוואַרטן אַזאַ איינע, וואָס וואַרפט באַלד מחתחילה אָפּ דעם דאָזיקן כּבוד פון צו באַנוצן די פּערסישע קרוין. טראָץ דעם אַלים האָט אָבער אסתּר פאַרט נישט גיוואָלט גוטוויליק זיך אונטערוואַרפן דעם גורל פון צו ווערן די מלכּה פון דער גרויסער וועלט־מלוכה, אויף וואָס ס'זאָגט עדות צום צווייטן מאָל דער „ותלקח אסתּר אל המלך", וואָס באַטייט, אַז מיט גיוואַלט איז זי גיבּרענגט גיוואָרן אין קיניגס פּאַלאַץ.

נישט קוקנדיק אויף דעם, האָט אָבער פאַרט דער קיניג אסתּרן אויסגיוועלט פון אַלע פרויען און ער האָט זי גימאַכט אַלס מלכּה אויף ושתּיס אָרט. און ווען דער קיניג אָרדנט איין לכבוד אסתּרן אַ גרויסע סעודה פאַר זיינע שרים און אַלס צייכן פון שמחה דערקלערט ער אין זיין מדינה אַ שטייער־הנחה, דעמאָלט איז שוין מרדכי אַ בן־בית אין קיניגלעכן הויף („ומרדכי יושב בשער המלך"). און האָט שוין נישט קיין מורא פאַרן קיניגס כּעס אויף אים צוליב ווידערווילן אַנטקייגן אים. אָבער אויך דעמאָלט זאָגט אונדז דער פּסוק, „את מאמר מרדכי אסתּר עושה כּאשר היתה באמנה אתּו". אסתּר זאָגט ווייטער נישט אויס איר אָפּשטאַמונג און זי האָרכט מרדכיס באַפעל אַזוי ווי זי פלעג עס טון בשעת ער האָט זי דערצויגן.

די ווערטער „ווי בשעת ער פלעג זי דערציען" קאָנען דאַכט זיך אָגב דערקלערן דעם פאַקט, ווי אַזוי ס'איז איבערהויפּט מעגלעך גיווען אסתּרן צו פאַרהוילן פאַרן קיניג איר אָפּשטאַמונג, בעת אַ גינויער נאָכפאָרשונג פון וואַנען זי איז גיבּרענגט גיוואָרן צום קיניג, וואָלט אַ וודאי לייכט גיקאָנט זיך דערוויסן אַז זי איז גינומען גיוואָרן פון מרדכיס הויז. אסתּר האָט טאַקי לפי זה דאָס גימוזט מודה זיין; נישט מער זי האָט צוגיגעבן, אַז זי איז אין מרדכיס הויז גיווען בלויז אויף דערציאונג, פאַרהוילנדיק דערביי איר אמתע קרובהשאַפט מיט איר דערציער. נעמענדיק אין אַכט אַז אַזאַ מיטטיילונג האָט גיקאָנט ציען דעם קיניגס כּעס, צוליב אסתּרס ווידערשטאַנד אויך אויף מרדכין, וואָס האָט זי עס איינגעלעך דערצויגן — שווימט ממילא אויף דער צוזאַמענהאַנג פון דער פאַרשווערונג אויפן קיניגס לעבן, וואָס מרדכי האָט עס צו נישט גימאַכט. ס'איז דעריבער טאַקי באַזונדערס פאַרשטענדלעך דער פאַקט וואָס אסתּר האָט אַנטפּלעקנדיק דעם קיניג די גיפּלאַנטע פאַרשוועֶרונג, דאָס גיטון אויסדריקלעך אין מרדכיס נאָמען.

אסתּר, די גרויסע בעלת מעלות טובות וואָס זי האָט אָגב גיהאַט צו פאַרדאַנקען איר דערציער מרדכין — האָט נישט ווייניק זיך מצער גיווען ביים גידאַנק, אַז דעם קיניגס חשד צוליב איר ווידערווילן לגבי אים, וועט קאָנען פאַלן אויף מרדכין און דעריבער האָט זי טאַקי מיט אַ טאָפּלטער שמחה אויסגינוצט די גילעגנהייט צו דערווייזן דעם קיניג מרדכיס איידלקייט און גיטריישאַפט פאַר אים, אויף וואָס ס'האָט אַמבּאָלטסטן עדות גיזאָגט דער פאַקט פון ראַטעווען אים דאָס לעבן.

דאָס שטאַרקסטע מיטל אָבער, וואָס האָט מעגלעך גימאַכט אַז אסתּרס אָפּשטאַמונג זאָל בלייבן פאַרבאָרגן דאַרף מען אַ וודאי זוכן אין איר אייגינער פערזענלעכקייט. צו די ווערטער „אסתּר האָט גיפינין חן אין די אויגן פון אַלע, וואָס האָבן זי גיזען — באַמערקן אונדזערע חכמים, אַז „יעדן פאָלק האָט זיך גידאַכט, אַז אסתּר גיהער צו אים". (מגילה י״ג).

נאָר דרך אגב ווערט דאָ אָנגיוויזן אויף דעם דאָזיקן וויכטיקן שטריך, ביי אַ מיידל וואָס איז פּלוצלינג דערהויבן גיוואָרן אַלס מלכּה פון הונדערט זיבן און צוואַנציק מדינות, צו קאָנען רעפּרעזענטירן די מלוכה אַזוי גישיקט פאַר אַלע פאַרשטייער פון די דאָזיקע מדינות, אַזוי, אַז יעדן זאָל זיך עס וועלן מיינען אַז גראָד פון זיין פאָלק שטאַמט עס אָפּ די דאָזיקע מלכּה. צוליב דעם אָבער, וואָס יעדעס פאָלק פון די הונדערט זיבן און צוואַנציק מדינות האָט גימיינט אַז זי שטאַמט אָפּ פון אים, איז ממילא מעגלעך גיווען צו דערהאַלטן דעם סוד פון איר אמתער אָפּשטאַמונג. די השערה, אַז אסתּר גיהערט גראָד צו יענעם הונדערט אַכט און צוואַנציקסטן פאָלק, צו יענעם „פאָלק און לאַנד", ווי ס'האָט עס המן גישילדערט (מגילה י״ג ע״ב), וואָס ציילט טאַקי צוליב דעם אויסער דער ריי פון אַלע פעלקער, אַזאַ בלויזע השערה וואָלט באַטראַכט גיוואָרן אַלס לעכערלעכע המצאה, אויב נישט גלייכצייטיק אַלס פאַרעטערישע. די פון קיניג און אַלע שרים גישעצטע מלכּה זאָל עס זיין אַ טאָכטער, פון דעם פאַרהאַסטן יידישן פאָלק! ניין, דאָס וואָלט גיווען אוממעגליך, ממש אומדערטרעגלעך.

אַמווייניקסטן וואָלט זיך עס אחשורוש אַליין גיקאָנט פאָרשטעלן אַז זיין פרוי, וועלכע ער האָט אָוועקגישענקט די הערשאַפט פון אַ האַלבער מלוכה, אַז זי זאָל עס זיין אַ קינד פון דעם פאָלק, וואָס ס'האָט אים זיין מיניסטער המן גישילדערט אַלס דאָס ערגסטע און צוגלייך גיפערלעכסטע אין זיין קיניגרייך.

ווען אָבער אסתּר, וואָס האָט זיך שוין דורך דער צייט דערוואָרבן די טיפסטע אָנערקענונג פונים קיניג, אַ דאַנק אירע אומגיהויערע מעלות טובות און אומגיוויינטלעכע איידלקייט, האָט פּלוצלינג זיך אויסגיגעבן אַלץ יידיש קינד, דעמאָלט איז ממילא גענצלעך צוריסן גיוואָרן דאָס שקרים־גיוועב וואָס המן האָט גיהאַט פאַרשפּינין אויפן יידישן פאָלק, דער קיניג האָט זיך דעמאָלט גימוזט טראַכטן אַז אַזעלכע עלטערן, דערציער און פאָלק, וואָס האָבן עס אַזאַ אסתּר גיבוירן און דערצויגן דאַרפן שוין נישט שום אַנדערע באַווייזן אויף זייער זיטלעכן אַדעל און גייסטיקער הויך. — דאָס פאָלק, פאַר וועלכן אַזאַ אסתּר איז צוגיבינדן מיט די שטאַרקסטע בענדער פון ליבע און גיטריישאַפט, אַזוי אַז די רופט אויס „נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי" — אַזאַ פאָלק קען בשום אופן נישט אַזוי שלעכט זיין ווי ס'האָבן אים גישילדערט די ליגנערישע רכילותניקעס. אסתּר האָט דאָך, ביי איר גיוואַלטיקן איינפלוס אויף איר מאַן און זיין צוגיבינדנקייט צו איר כּלל נישט גיהאַט זיך עפּיס וואָס צו שרעקן פאַר אייגינער פערזאָן, ווען אַפילו די גיפּלאַנטע גזירה וואָלט ח״ו אויסגיפירט גיוואָרן. ווען זי האָט אָבער די בקשה צו דערהאַלטן איר אייגן לעבן, טא הייסט עס, אַז אויב אַפילו איר הויכע שטעלונג שיצט זי אַפּיציעל פונים אומגליק, אומדירעקט אויך איר אייגינער אונטערגאַנג, ווייל זיי וועט אַזעלכעס כּלל נישט קאָנען איבערלעבן. און אַזוי מאָטיווירט זי טאַקי איר בקשה מיט די ווערטער: „כּי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי" — (ווייל ווי אַזוי וועל איך דען קענען קומען צו זען דאָס אומגליק, וואָס וועט טרעפן מיין פאָלק).

אויף אַזאַ אופן האָט אסתּר גיווינען פאַר איר פאָלק דאָס הארץ פונים מלך, און באַזונדערע און דירעקטע ליבּ־רייד אויף זיין חשבון. יעצט האָט זי שוין ממילא

גיפונין פאַר נייטיק אויפצוקלערן דעם קיניגלעכן הויף איבער איר פעטער אין דער פערזאָן פונים ייד מרדכי. זי דערציילט דעם מלך וואָס מרדכי גיהער איר אין אמתן אָן. „מה הוא לה" און אַלץ פועל־יוצא דערפון האט נאך מרדכי דעם זעלבן טאָג גיקריגן אַן־אוידיענץ ביים מלך און איז דורך אים באַשטימט גיוואָרן
אַלס ערשטער מיניסטער אין דער מלוכה פרס ומדי.

די מסורה האט דעריבער דאַנקבאַר גיפלאָכטן אַ קראַנץ פון פאַרהערלעכונג פון פאַר דער דאזיקער רעטערן פון איר פאלק, אויסקלויבנדיק די ליכטיקסטע
פאַרבן צו מאָלן מיט זיי איר בילד פאַר די שפּעטערדיקע דורות.

די מסורה פאַרגלייכט אויך אַזאַ אופן־אסתּרן מיט דער הערלעכקייט פון דער זון־אויפשיין (יומא כ"ט), מיט די שטראַלנדיקע שטערן אויפן בלאָען הימל (מגילה י"ג), מיט דער מירטע, אַלס סימבאל פון אַלע בראַווע גבורים, וואָס

פאַרלירן נישט דעם באַדן אונטער די פיס אפילו אין שטאַרקסטן ווירוואַר (דארט). די יידישע טראַדיציע באַטראַכט זי אויך אַלס אויפריכטערן פון ישראלס הויז (מדרש משלי), וועלכער דער אייבערשטער האט באַשאַנקען מיט אַזעלכע מעלות פון עלטערער רייפקייט, און באַזונדערן חן פון יונגשאַפט (דארט) אַלס איינינקל פון דער ערשטער יידישער פרוי שרה, וואָס האט אַלס הונדערט זיבן און צוואַנציק יעריקע פרוי זיך גיצירט מיט פרישער שיינקייט, פון אַ קינד און שולדלאָזיקייט
פון דער יוגנט (מדרש רבה בראשית נח).

דאָס איז אסתּר; די דאזיקע גרויסע גישטאַלט פירט די' מגילת אסתּר אַדורך יעדיס יאָר פאַרן פאלק ישראל און באַגייסטערט עס אין אַלע צייטן אינים באַוואוסטזיין, אַז צווישן זיינע גיטרייע און גרויסע אמהות גיפינט זיך אויך אַזאַ
איינע ווי אסתּר.

דערשיטערט און צובראָכן באַוויינען מיר די פטירה פון אונדזער טייערע גייסטיקע מאַמע

שרה שענירער ע"ה.

מי יתן לנו תמורתה! מיר זענען דיר מבטיח ווייטער צו האַלטן און צו אַרבעטן פאַר דיין הייליקן ציל.

ווילנע **מ. צעדערבוים**
בנות־אגודת־ישראל, בתי׳

מיט גיבויגיגע קעפ פאַרן קבר פון אונדזער גייסטיקער מוטער

שרה שענירער ע"ה

דריקן מיר אויס דעם טיפסטן מיטגיפיל זאָלן מיר גיטרייסט ווערן בתושאצו"י.

אדאמאוו **בנות־אגודת־ישראל**
ג. ל. פ ווראזשניק
בתי׳

מיט צובראָכינע הערצער שטייען מיר פאַרן קבר פון אונדזער גייסטיקער מאַמע

פרוי שרה שענירער ע"ה

כענטשין **לערערן ד. שעראַדזקא**
בנות־אגודת־ישראל
ב"י שילערנס

צוזאַמען מיטן כלל־ישראל באַוויינען מיר די פטירה פון אמנו הצדיקת

שרה ש־נירער ע"ה.

זאָלן אירע מעשים טובים מגין זיין אויף אונדז און זי זאל זיין אַ מליצה ישרה.

שידלאָוויעץ **בית־יעקב**
בנות־אגודת־ישראל
לער. רבקה ראָזענבערג־האָרוויץ

דאָס גרויסע שלשים־העפט
לכבוד שרה שענירער ע"ה
אָנהייב חודש ניסן דערשיינט אַ פילפאַך פאַרגרעסערט
שלשים־העפט פון בית־יעקב־זשורנאַל נומער 124

אין דעם העפט וועט זיך גיפונין:

א) מאמרים און אָפּשאַצונגען פון אויטאָריטעטע יידישע פערזענלעכקייטן וועגן דער גרויסער נפטרת, די מאַמע פון רעליגיעזן פרויען דור
ב) די ערשטע תלמידות פון דער נפטרת, יעצט בית־יעקב־לערערנס און בנות־פירערנס, וועלן איבערגעבן זייערע זכרונות, איבערלעבונגען, פאַרשידינע עפיזאָדן און פאַקטן פון פרוי שענירערס לעבן.
ג) אַ גינויע ביאָגראַפיע פונים לעבן און שאַפן פון פרוי שרה שענירער, אין אויספירלעכע פרטים.
ד) אַ ריי מאמרים און בריוו, נאָך נישט גידרוקטע, וואָס גיפונין זיך אין רשות פון אונדזער רעדאַקציע.
ה) באַריכטן פון די טרויער־אָוונטן וואָס זענען פאָרגיקומען אין אַלע שטעט און שטעטלעך און פון אַלע יידישע קיבוצים פון דער וועלט.

עס ווערן פונאַנדערגישיקט סך־גיעלע אַבאָנענטן־קופאָניס צו זאַמלען אַבאָנענטן אויף דעם שלשים־העפט און די אַלע וואָס ווילן אָפּגעבן דעם אמתן כבוד דער גרויסער נפטרת דאַרפן זיך ווענדן נאָך זאַמל־ביכלעך.

נעקראָלאָגן ביז 20 ווערטער 2 גילדן, פאַר יעדן ווייטערן וואָרט צו 10 גר. נעקראָלאָגן מוזן ווערן אויפגישריבן אויף אַ פּאָסט־טשעק.

אייביקייט (פון אַ בריוו צו אַ ב"י־תלמידה)

I

איך זע דיך. ס׳איז גיווען אין אַ זומער־נאַכמיטיק, נאָנט צו זון־אונטערגאַנג. פורפיר און פיאָלעט האבן אָנגיפולט דעם חלל. מילד, ווי סטרונעס באַרירט דורכן מארגן־ווינט, האט די לופט גיציטערט. די וועלט האט זיך גיגרייט צו דער נאַכט־שטילקייט, און דו ביסט גיזעסן מיט ווייט־גיעפנטע אויגן — דו האסט
זיך פאַרטראַכט:

אַדורכגילערנט מתן־תורה. אַן־אַנטפּלעקונג פון אין־סוף צו אַ פאלק, צו אַ מיליאָנען־מאַסע, צו קנעכט פון פרעהן, צו קנעכט, וואָס האבן אפילו מורא גיהאַט צו קלערן וועגן פרייהייט; צו קנעכט מיט גיבויגינע נאַקנס, וואָס האבן שטענדיק איבער זיך גיהאַט די בייטש פונים אויפזעער. פלוצלינג עפנען זיך פאַר די אויכגימאַטערטע נשמות הימלען פול ליכט, וואָס פאַרבלענדיט זיי שיער
נישט. ס׳איז זיי שווער צו פאַרטראָגן און בעטן:

„דבר אתה עמנו ונשמע, ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות". (שמות כ׳, ט"ז).
רעד דו מיט אונדז, און מיר וועלן קאָנען הערן און זאל מיט אונדז נישט רעדן
ג–ט, טאמער וועלן מיר שטאַרבן.

איין מאָ" ליכט דערזעען — אבער ס׳גינוגט. דער איינמאָליקער צוזאַמענטרעף ביטן הערכסטן לאָזט איבער אינים האַרץ פון פאלק אַ פינטל, וואָס קאָן שוין קיינמאָל נישט אינגאַנצן פאַרלוירן גיין. פונים קנעכט איז אַ נייע בריאה גיוואָרן, אַ נייע בריאה ממש. ער האט דעם עיקר דערזעען, דאָס ווענטלעכסטע, דעם אמת פון דער וועלט. ער וועט אים אפשר אַמאָל נישט קאָנען דערהאַלטן. ער וועט אים אפשר קאָנען אַמאָל פאַרלירן – און אויך זוכן. ער וועט פאַרלירן, זוכן, גיפינין, צוריק פאַרלירן און ווידער גיפינין. אַזוי וועט גיין זיין וועג. אַזוי וועט זיין דער גורל זיינער. ער וועט אבער וויסן, וואָס ער זוכט. נייע האָריזאָנטן האבן זיך פאַר אים אין דעם אויגנבליק גיעפנט. אַ התדבקות מיט דער אייביקייט
איז דער טאָג פאַר אים גיוואָרן. — — —

דיינע ווייט־גיעפנטע אויגן האבן אָנגיהויבן צו שטראַלן. דיין פנים איז גיוואָרן צוגליט. אַ שטראָם פון פרייד און גליק איז אַדורך דיין קערפער. דו האסט גיפילט אַז אין דעם ווירוואַר פון לאָזונגען, וואו דו האסט זיך קיין אָרט נישט גיקאָנט גיפינין, נישט גיוואוסט ווי אַריין, און ווי אַרויס, טיילמאָל שיער נישט פאַרצווייפלט גיקלערט זיך: אפשר וועט דאָס גאַנצע לעבן אַוועק מיט זוכיניש, — האסטו גיפינין אַן־אָנהאַלט־פונקט, וואָס איז זיכער, כאטש דער וועג איז אַזוי שמאָל און שווער. די עלאַסטישקייט צווישן גוטס און שלעכטס איז פאַרשוואונדן. דו האסט דערזעען, אַז עס איז דאָ אַ באַגריף וועגן גוטס און שלעכטס אין אַבסאָלוטן זין, וואָס ענדערט זיך נישט אין צייטן און דורות. דו האסט נישט גיקאָנט איינזיצן פאַר פרייד. ענדלעך האסטו גיפינין דעם וועג אינים לעבן. ס׳האט זיך דיר פאַרגלוסט אַרומצונעמען די וועלט מיט דיינע אָרעמס. דו ביסט אַ קינד פונים ד זיקן פאלק. דו ביסט דאָס קינד פון דער־אייביקייט. לייכט איז דיר גיוואָרן אויפן האַרץ. דו האסט זיך שטיל אויפגיהויבן, לאַנגזאַם זיך אָנגיבויגן צו באַוועגן וואָס אַמאָל שטאַרקער, אַריינגילייגט דיין נשמה אין דעם טאַנץ, אין דעם ליד. דו האסט עס איבערגיחזרט אַזוי לאַנג, ביז דו האסט פון גרויס גירירטקייט נישט
גיקאָנט מער רעדן. — — —

„ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי
עולם נטע בתוכנו" —
דאָס זענען גיווען די ווערטער פון דיין ליד.

II

אַ יאָר שפּעטער, כ׳זע דיך ווידער אין אַ זומער־נאַכט. ביסט מיטן יאָר גישטיגן. ביסט רייפער גיוואָרן. דיין פרייד איז ערנצטער און שטילער. דו האסט זיך ווידער
פאַרטראַכט. דאָס מאָל איבער דער גישיכטע פון בלעם:

ער וויל דאָס פאלק פאַרניכטן. ער גרייפט אָן פון אַלע זייטן. ער זוכט דעם שוואַכן פונקט, פון וואַנין ס׳קאָן גיטראָפן ווערן. ער קאָן אים נישט גיפינין — — — דו זוכסט אויך. דו זוכסט עפּיס אַנדערש. דו זוכסט דעם סוד פון קיום. ס׳דערמאָנט זיך דיר די תפלה פון שבתדיקער מנחה: „אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"? ס׳ווערט דיר קלאָר: ווער ס׳וויל דאָס פאלק באַזיגן,
מוז פריער ג–ט, כביכול, וואָס איז אין אים, באַזיגן.
דו שטראַלסט ווידער אויף:

„קודשא ברוך הוא ואורייתא וישראל חד הוא". ג–ט, תורה און ישראל איז איינס.

III

דו דרינגסט אַריין וואָס אַמאָל טיפער אין וואָמש. דו זעסט, ווי דאָס פאלק פאַרלירט זיך. די זאַטקייט האט זיי טעמפּ גימאַכט. מיט הוילער גאווה פאַרלאָזן זיי דעם קוואַל פון זייער לעבן. אין דער טיפעניש פון זייער גיפאַלנקייט לאָזט זיך הערן
דאָס גילעכטער פון אַ באַשכורטן.

דו פרעגסט זיך: אמת, ווייל ג–ט איז מיט אים, וועט אים דער פיינט נישט באַזיגן. צי וועט אבער דאָס פאלק אַליין זיין ג–ט פון זיך נישט דערווייטערן? צי וועט דאָס פאלק נישט פאַרטריקנט ווערן, און אָפּשטאַרבן, ווי אַ בוים, וואָס רוקט זיך אָפּ פון זיין לעבנס־געבנדיקן וואַסער? צי קאָן דאָס פאלק נישט אַליין
זיך אַמאָל פאַרלירן?

דו הערסט דעם ענטפער:

„ואני זאת בריתי אותם, אמר ד׳, רוחי אשר עליך, ודברי אשר שמתי בפיך, לא ימושו מפיך, מפי זרעך, ומפי זרע זרעך, אמר ד׳ מעתה ועד עולם".

און איך, — דאָס איז מיין בונד מיט זיי, — האט ג–ט גיזאָגט, מיין גייסט, וואָס איבער דיר, און מיינע רייד, וואָס כ׳האָב אַריינגילייגט אין דיין מויל, וועלן זיך נישט אָפּרוקן פון דיין מויל, און פון דיינע קינדערס מויל, און פון דיינע קינדס־
קינדערס מויל, האט ג–ט גיזאָגט, פון יעצט ביז אייביק.

דאָס פאלק וועט זיך קיינמאָל נישט אָפּרוקן פון ג–ט אינגאַנצן. נישט מענטשלעכע כוחות דערהאַלטן עס. „ואני, זאת בריתי אותם". ג–טס כוח. איבערמענטשלעכע
כוחות גאַראַנטירן דעם קיום פונים פאלק.

יעצט ביסטו גיטרייסט. יעצט ווייסטו, אַז עס וועט אים גאָר נישט גישעען. אַ חלק אלוקי מוז זיך דערהאַלטן. ס׳קאָן אויפשטיין טיטוס און אויפשרייבן: „יודעאַ קאַפּטאַ". אבער באַווייזן וועט ער נישט. לויט מענטשלעכע חשבונות וואָלט עס גידאַרפט אַזוי זיין. אבער דו ווייסט שוין, וואָס עס האַלט דעם פאלק. דער
האַמער צושפּאַלט און דער גישלאָגינער בלייבט שטיין גאַנץ.
אַזוי מוז זיין.

IV

נאָך אַ צוויי יעריקער פויזע... דורך דער צייט גיווען אין סאַמע צענטער פונים איירראָפּעאישן לעבן. אין דער האַנט איז אַריינגיפאַלן אַ ביכל פון אַן־איירראָפּעאישן
שרייבער.

מענטשן זענען גיוואָרן ליליפּוטן. אפילו דאָס רשעות האט נישט היינט די אייגינע מאָס, וואָס אַמאָל אַ נייער טיטוס, אַ טיטוס אין מיניאַטור. ער קעמפט נישט. ער זעצט זיך אַוועק ביי זיין שרייב־טישל, מיט אַ בליי אין דער האַנט, און רעכנט דיר גינוי אויס — אין זיין קליין־קאָפּלדיקייט זעט ער נישט מער, ווי ציפערן —
דעם אונטערגאַנג (ח"ו) פונים אייביקן פאלק. אַ נייע גזר פון „יודעאַ קאַפּטאַ".

דו? כ׳האָב שוין כמעט גיזעען דיין איראָנישן שמייכל איבער דער קורצזיכטיקייט פון אַ מענטש, וואָס וויל דערגיין וועלט־סודות מיט בליי אין ציפערן. דעם שמייכל האָב איך דערזאַ ט, אבער אומזיסט, נישט גיקומען. שוין דעם האט זיך דיין פנים פאַרנעפּלט. דו האסט אַראָפּגילאָזט דעם קאָפּ. ס׳איז דיר אַ מחשבה דורכגילאָפן: ווער ווייסט, אפשר איז ער טאַקי גירעכט? מע זעט דאָך קלאָר. טייל באַמערקונגען שטימען דאָך, לאָזן זיך זאָגן. ער איז דאָך אַ ווויסנשאַפטלער
געגן „וויסנשאַפטלעכע אויסרעכנונגען" איז דאָך שווער צו קעמפן.

ווייזט אויס, אַז דער ביטול צו מענטשלעכע חכמות איז צו קליין ביי דיר. וואָרן, אויב נישט, ווי האסטו גיקענט, נאָכן דע־שפּירן דעם טעם פון אייביקייט, נאָכן דערפילן אין זיך דאָס בלוט פון אט דעם פאלק, ווי האסטו נאָך דעם גיקענט
נתפעל ווערן פון ציפערן. באַאיינפלוסט ווערן פון אויסרעכנונגען?

דו האסט דאָך דערשפּירט, אַז עס זענען פאַראַן זאַכן, וואָס מע קאָן נישט תופס זיין מיט טרוקינים שכל. די גרעסטע רעטענישן, לעבן און טויט, אַנטשטייאונג און
אונטערגאַנג, קאָן מען דאָך נישט באַגרייפן מיט דער טיפסטער לאָגיק.

דו האסט עס גיוואוסט. ווי קאָן לאָגישער שכל גינוגנין דאָרט, ווי לויט אויסרעכנונג וואָלט שוין דאָס פאלק לאַנג נישט גידאַרפט עקזיסטירן. אומפאַרשטענדלעך איז די אַנטשטייאונג פונים דאזיקן פאלק און אומפאַרשטענדלעך איז אויך זיין קיום. דאָס האסטו אַמאָל דערשפּירט. אַזעלכע איבערלעבונגען קאָנען נישט גיין לאיבוד. ס׳איז נאָר גימאָלט אַ צייטווייליקע פאַרטעמפונג. ווענד זיך ווידער צום אויסרוף:
זכור יום אשר עמדת לפני ד׳ אלוקיך בחורב! — אין ד י י ן שטיין ביים חורב
דערמאָן זיך!

נ–ד

ערשטער בנות־צוזאמענפאר אין לעמבערג

דאס נחיצות פון רופן א קאנפערענץ אין **מזרח־גאליציען** כדי צו שאפן א **הארמא־נישע צוזאמענארבעט** פון אלע דארטיקע **בנות־גרופן** מיט דער צענטראלע האט **זיך** שוין לאנג גיפילט און ערשט א דאנק **דער** איניציאטיוו פון צ. ס. אין לאדזש **איז** צונויפגירופן גיווארן די ערשטע **קאנפערענץ** פון „בנות" אין מזרח־**גאליציע** זונטיק פ׳ תצוה. אנצופירן **מיט** די קאנפערענץ־פארבערייטונגען איז **דעלעגירט** גיווארן מצד דעם צ. ס. פרל. רבקה הארוויץ (קראקא).

די עפינונגס־זיצונג איז גיווען זונטיק **פ׳** תצוה 4 **א** זייגער נאכמיטאג אינים **לעמבערגער** קהלה־זאל, וואס איז גיווען הערליך דעקארירט מיט פאסיקע אויפ־שריפטן.

אין דער קאנפערענץ האבן זיך באטיי־**ליקט** א גרויסע צאל דעלעגאטינס און **ב"י** לערערנס. מצד דעם צ. ס. איז ספעציעל גיקומען רעד. א"ג פרידענזאן.

פרל. ק. הירשפרונג (לעמבערג) עפנט די קאנפערענץ, באגריסנדיק אין א לענגערע רעדע די אנטיילנעמערנס און דעם פארשטייער פון צ. ס. ס׳ווערט דאן גיוויילט א פרעזידיום פון די חברות: סאראטשקין (לוצק); לויא (קאלאמיי); הירשפרונג (לעמבערג); הארנשטיין (פשעמישל); **הארוויץ** (קראקא); פריד־פערטיק (סטאניסלאוו); הארוויץ (טאר־נאפאל); ראזנעבלאט (סקאלאט). **דאן** באגריסט אין נאמען פון דעם אר"י סעקרעטאריאט פאר גאליציע ה׳ י. ש. **צוקער** וועלכער גיט אפ א באריכט פון **דער** אנטוויקלונג פון הכשרה־קיבוץ פון „בנות" אין קאלאמיי.

דאן באגריסט א. נ. פון צ. ס. אין לאדזש **א. ג.** פרידענזאן, וועלכער גיט אפ א **לעבידיקן** גרוס פון דער **אנטוויקלונג** **פון** דער בנות־באוועגונג אין קאנגרעס פוילן. ער ווינטש, אז די קאנפערענץ זאל ווערן א ווענדע־פונקט אין דער גישיכטע פון דער בנות־ארביט אין **גאליציע**. דער רעדנער שילדערט אויך די אבידה מיטן הסתלקות פון בעלזינער רב זצ"ל. די רעדע וועלכער רירט **אלימין** ווערט אויסגיהערט שטייענדי־קערהייט. דאן באגריסט א. נ. פון דער לעמבערגער „בנות" פרל. שאפירא.

ד״ם פארזיץ נעמט איבער פרל. סארא־טשקין (לוצק), וועלכע גיט דאס ווארט **דער** פרל. רבקה הארוויץ צו איר רעפע־**ראט**. די רעפערענטין שטעלט זיך באזונ־**דערס** אפ אויפן לעצטן סערטיפיקאטן־**פסיכאז**, וואס ווירקט שלעכט אויף דער **גינסטיק־**קולטורעלער ארביט פון „בנות", **דערביי** רעט זי ברייטער ארום די אויפגאבן **פון** „בנות" **פאר** זעלבסט־ד׳רציאונג, מידות און מצוות־מעשיות. זי דערמאנט דערביי דעם ערשט־דערשינענעם קולטור־**פראגראם** פון ה׳ ארלעאן דורכן צ. ס. וואס **דארף** קומען צום אויסדרוק דורך מעשים.

די רעדנערין דערמאנט די פארדינסטן פון „יידישן טאגבלאט" פאר דער בנות־באוועגונג און פאדערט אויף די חברות צו **פארשפרייטן** די איינציקע ארט. טאג־צייטונג צווישן די יידישע פרויען־מאסן. די **פרעלעגענטן** שטעלט זיך אויך אפ אויף די פרוקטבארע טעטיקייט, וואס עס פירט דער צ. ס.

דאן הייבט זיך אן די דיסקוסיע אין וועלכע ס׳באטייליקן זיך: פרל. הארנ־שטיין (פשעמישל); פרל. שידלאווסקא (יאריטשאוו); פרל. אייכנבוים, פרל. הארוויץ (טארנאפאל); פרל. פרידפערטיג (סטאניסלאוו); פרל. ערנרייך (סאקאל); פרל. שפערבער (ראווא־רוסקא); פרל. ש׳טראך (סאנאק) א. א.

די דיסקוסיע האט גיטראגן א זייער זאכלעכן כאראקטער און ס׳זענען באריר**ט** גיווארן די וויכטיקסטע אקטועלסטע פרא־בלעמען פון „בנות". נאך דעם ווי ס׳ענט־פערן פרל. הארוויץ און רעד. פרידנזאן אויף די גישטעלטע פראגן — ווערט די ערשטע זיצונג גישלאסן.

מאנטיק פרי האבן די דעלעגאטנס גימאכט **א** ריי אויספלוגן איבער די היסטארישע זעענסווירדיקייטן אין לעמבערג. דורך דער צייט האט רעד. פרידנזאן אפגי־האלטן א קאנפערענץ מיט די אגודה־פירער, ש. צוקער, ברוינער און ח. ד. מאדלינגער וועגן וויכטיקע אגודה־פרא־בלעמען. באזונדער וועגן פארשטארקן די **גייסטיקע** ארביט אין די אגודה־הכשרות. מאנטיק 12 **א** זייגער קומט פאר דער המשך פון דער בנות־קאנפערענץ אונטערן **פארזיץ** פון פרל. הארנשטיין (פשעמישל). ס׳ווערט **פ**ארטגיזעצט די דיסקוסיע אין וועלכע ס׳נעמען אנטייל: פרל. הירשפרונג (לעמבערג); סאראטשקין, הארוויטש, הארנשטיין, **ע**רנרייך און אייכנבוים. אין דער דעבאטע איז ארומגירעט גיווארן א סך סאציאלע פראגן, וועגן קעגנזייטיקע חברות־הילף, ארביט פארזארגונג און ס׳איז אויך גינומען גיווארן שטעלונג צו אנ׳א־פוילישן בנות־צוזאמענפאר.

וועגן דעם אר"י פראבלעם האלט אנ־אויספירלעכן רעפעראט פרל. סאראטשקין (לוצק). ארומרעדנדיק די אויפגאבן פון אגודת ישראל פאר אר"י אין דער היינ־טיקער צייט, שטעלט זיך די פרעלעגענטן אפ אויף דעם גרויסן חלק וואס „בנות" פארנעמט אין אלע אר"י אקציעס פון דער אגודה. זי פאדערט, אז די צענטראלע זאל האבן א עקסטרע חשבון פון דער בנות־ארביט אין אלע אקציעס, כדי ס׳זאל זיין אנזעצוודיקער און וואגיקער.

ארום דעם רעפעראט עגטוויקעלט זיך דאן א דיסקוסיע אין וועלכע ס׳באַ־טייליקן זיך: פרל. הירשפרונג, פרל. הארוויץ, הארנש׳ין און פרידפערטיג. צוו. אנד. איז באריר**ט** גיווארן די פראגע וועגן דעם הכשרה־קיבוץ אין קאלאמיי אויף וועלכע ס׳ענטפערט אפ ה׳ פרידענ־זאן מיט גינויע אויפקלערונגען און דערמיט ווערט די צווייטע זיצונג גישלאסן.

8 א זייגער איז איינגיארדנט גיוואָרן א גרויסע פרויען־אקאדעמיע אין וועלכער ס׳האבן זיך באטייליקט פיל הונדערטער פרויען און פריילינס.

מיט רעדעס זענען ארויסגיטרעטן: פרל. ק. הירשפרונג, פרנס ר׳ משה הירשפרונג: אין נאמען פון דער אגודה אין לעמבערג: פרל. הארנשטיין. דאן טרעט ארויס רעד. פרידענזאן מיט א גרויסע רעדע וועגן די אויפגאבן פון „בנות" אגו"י אין איצטיקן אחריות־פולן מאמענט.

שפעט ביינאכט שליסט די פארזיצערן די אקאדעמיע, וואס האט ארויסגירופן גרויס באגייסטערונג צווישן די אנוועזנדע.

גיטל זאנדפערל ע"ה

ק י ע ל ץ: יום ב׳ פ׳ תרומה ר"ח אדר־ראשון זענען מיר אלע טיף דערשיטערט גיווארן פון דער שרעקלעכער בשורה, אז דאנערשטיק כ"ז שבט האט נאך א לאנגע ערנצטע 12 וואכנדיקער קראנק־הייט א׳יסגיהויכט איר ריינע נשמה איינע פון די שטאלצסטע, איבערגיגע־בנסטע בית־יעקב שילערן פון 5 קורס ג י ט ל ז א נ ד פ ע ר ל ע"ה 15 יאר אלט. ס׳איז גיווען אנ׳אמתער גינוס מיט איר צוזאמין צו פארברענגען, מיט איר חכמה, מיט איר אונערשעפטלעכער ענער־גיע און לעבנס־לוסטיקייט, אין מדות־טובות איז זי גיווען ממש דער לעבנס־נערוו פון אונדזער בית־יעקב־שול. מיר זענען נישט אומשטאנד אויסצודריקן דעם גרויסן צער און ווייטיק, פון וועלכן מיר אלע זענען אזוי איבערגינומען פון דעם, דאס אזא בליענד ביימל איז אזוי יונג אפגישניטן גיווארן. נאך גרעסער איז אונדזער שמערץ דערמאנינדיק זיך, אז מיר האבן נישט גיהאט די מעגלעכקייט איר אפצוגעבן דעם לעצטן כבוד, ווייל זי איז גישטארבן אין ווארשעווער שפיטאל אויף טשיסטע. ווי הארץ־רייסינד איז דאס, ווען מיר דערמאנין זיך, אז אונדזער חברטע איז שוין מער צווישן אונדז נישטא. זאל זי אין זכות פון אירע גוטע מדות, פון אירע לײדן און יסורים, וואס זי האט דורכגימאכט בעת איר קראנקייט ווערט זיין פאר אונדז אויס־צובעטן א גאולה שלימה בקרוב. אין אונדזער ארביט פאר ב"י און בנות זאלן מיר פארבליבינע א טרייבט גיפונין.

לערערן צבי׳ מארטענפעלד
בנות־אגודת־ישראל
אלע בית־יעקב־קורסן

פארנאכלעסיקט נישט די רעגיסטראציע

מיר מאכן דערמיט אויפמערקזאם אלע בנות-ארגאניזאציעס, וואס צווישן זייערע חברות גיפונין זיך כלות אדער פרויען פון חתנים און מענער, וואס האבן גיענדיקט הכשרה און ווילן ביים קומינדיקן שעדיול עולה זיין קיין ארץ-ישראל, אז די אלע מוזן אריינשיקן א רע-גיסטראציע - בויגן אין אונדזער צענטראלע.

די אלע, וואס וועלן זיין רעגיס-טרירט וועלן מיר אנווענדן אלע השתדלותן אז זייער עלי׳ זאל ביים נאנטן שעדיול ווערן דערלעדיקט. די אלע, וואס האבן אונדז אפילו שוין גישריבן בריוו וועגן זייער ענין, מוזן אומבאדינגט אויספילן דעם ספעציעלן רעגיסטראציע-פארמולאר וועלכן מע דארף ארויספאדערן פון אונדזער צענ-טראלע.

מיר באמערקן אויך, אז אלע ווענ-דונגען וועגן די ענינים מוזן גישיקט ווערן דירעקט אין דער בנות-צענטראלע אין לאדזש, די ווענ-דונגען צו אונדזער פארטרעטער א"מ ראגאווי, ווערן לחלוטין נישט באענטפערט. נאר די ענינים, וואס בנות - צענטראלע שיקט איבער טוט ה׳ ראגאווי פאר זיי זיך משתדל זיין.

ארום דער פטירה פון פרוי שענירער ע"ה

דער טרויעריקער רושם – אפגירופן אלע פורים-פארשטעלונגען – פרוי שענירערס לעצטער רוף וועגן דער בית-יעקב-ליטעראטור – טרויער-זיצונג פון דער בנות-עקזעקוטיוו – שלשים-אוונטן – בנות-קבוץ אויפן נאמין פון פרוי שרה שענירער ע"ה – נומער 125 אנדענק-העפט פון בית-יעקב-זשורנאל – שענירער-ביבליאטעק – אנדענק-טאוולין פון די בית-יעקב-שולן – קרן-שענירער.

די מוראדיקע **בשורה** פון פרוי שרה שענירערס אוועקגיין פון דער וועלט, האט אויפגיטרייסלט די גאנצע יידישער וועלט. נישטא קיין לשון אויף צו קענין דערציילן, וואס ס-האט זיך אפגיטון אין די הונדערטער שטעט און שטעט־לעך בעת ס-האט צו זיי דערגרייכט די טרויעריקע ידיעה, בפרט אין די בית-יעקב און בנות-קרייזן, איז דער צער און טרויער אומגיהייער שרעקלעך. א ריי טעג האבן אין א סך ערטער לחלוטין נישט גיקענט פארקומין קיין לימודים אין די שולן. סיי די לערערנס סיי די תלמידות האבן זיך נישט גיקענט בא-הערשן פון וויינען. קיין חידוש נישט, וואו איז די נפטרת נישט גיווען, וואו האט מין זי נישט גיזען און וואו האט מין נישט זי פערזענלעך גיקענט?

במשך די שבעה - וואך האט אונדזער רעדאקציע באקומין אן גוזמא קרוב דריי טויזנט בריוו פון קינדער און בנות-חברות, אין וועלכע ס-קומט צום אויסדרוק דער מוראדיקער צער פון די קינדער און יוגנט צוליב דער טראגי-שער אבדה. אין אלע בריוו ווערט אבער ווי אין פייערלעכע שבועות דערקלערט די גרייטקייט פון די צענער-טויזנטער אן ע"ה תלמידות און פארערערנס פארטצוזעצן דאס גרויסע ווערק וואס איז מיט אזוי פיל מסירת-נפש גישאפן, גילעגט גיווארן פון פרוי שרה שעני-רער ע"ה.

מיר וועלן אי"ה אין די נאנטע נומערן כסדר ברענגין אויסצוגן פון די ארטיקלין און בריוו וואס זענין אונדז צוגישיקט גיווארן.

דער טרויער צוליב דער פטירה פון פרוי שענירער ע"ה האט אויך ארומגי-נומין אלע עקן וועלט און כסדר קומין אן ידיעות פון פארשידינע לענדער וועגן דעם טרויעריקן רושם אומיטום – אין קומינדיין נומער וועלן מיר ברענגין אלע ידיעות.

די בית-יעקב-צענטראלע אין קראקע האט אין א׳ דר"ח אדר ב׳ פונאנדער-גישיקט צו די לערערנס און ב"י פאר-וואלטונגען, ספעציעלן צ רקולאר, אין וועלכן ס-ווערט צוו. אנד. גיזאגט: גרויס, שרעקלעך גרויס איז אונדזער אומגליק. פ־וי שרה שענירער ע"ה, די גיטרייע גייסטיקע פירערן און מוטער, איז שוין מער נישטא. הצור תמים פעלו. השי"ת פירט די וועלט מיט גירעכטיקייט. „אלץ איז צום גוטן" — מיט די דא-זיקע ווערטער האט זי במשך דער גאנ-צער קראנקהייט יעדן גישטארקט. מיט די דאזיקע ווערטער דארפן אויך מיר איצט זיך מחזק זיין.

נישט צוזאמינפאלן, נישט פארלירן דעם מוט. נאר חיזוק, נאר פארטזעצן די הייליקע ארביט!

לאמיר דאנקבאר זיין השי"ת, וואס האט פאר אונדזער דור אראפגישיקט אזא איידילע נשמה אויף די עטלעכע צענד-לינג יארן, אויסצובאנין א וועג פאר די קומנדיקע דורות.

חשובע פארוואלטונגין און לערער-שאפט! מיר פילן איצט אייער צער. מיר פארשטייען, ווי שווער ס-איז איי-ער גימיט, בפרט בנוגע דער לערער-שאפט, וועלכע האט נויטיק זיך אראפ-צורעדן פון הארץ, זיך צונויפצוקומין און אויסשמועסן זיך איבער דעם גרויס, פארלוסט, וואס איז אונדז גישען. אבער אונדזער פליכט איז איצט א פיל גרע-סערע. די עקזיסטענץ פון אונדזערע שולן, דער איינציקער אידעאל פון דער גרויסער נפטרת — **שטייט איצט** פאר אלים. איר טארט איצט בשום אופן נישט מפסיק זיין אין דער ארביט, נישט איבעררייסן אפילו אויף א טאג.

די פטירה פון פרוי שענירער ע"ה מוז ברענגין דעם שטארקסטן חיזוק פאר אונדזערע שולן. דאס דארף ווערן דער גורם מעורר צו זיין אלע עסקנים, לע-רערנס און תלמידות צו נעמין זיך פאר דער הייליקער ארביט מיט פאר-פילפאכטע כוחות.

גלייכצייטיק מעלדן מיר, אז מיר האבן באשלאסן נישט איינצוארדנין היינטיקן פורים קיין פארשטעלונגין. אויף די טרויער-פארזאמלונגין זאל מין מאטי-ווירן די סיבה פון אפרופן די פאר-שטעלונגין און אויפפאד׳רן יעדן אנ-טיילנעמער ארויס צו ווייזן זיין אנער-קענונג און ווילן פאר דער הייליקער ארביט פון דער נפטרת ע"ה מיט א גיהעריקער תמיכה פאר דער שול.

מיר האלטן, אז די פטירה פון פרוי שרה שענירער ע"ה איז אנ-אנווייז פון הימל מעורר צו זיין די יידישע וועלט פאר דער נויטיקייט פון אויסברייטערן דעם ב"י-אידעאל. מ-טאר בשום אופן נישט אריינפאל, אין סתם יאמערלעכ-קייט, וואס איז זיכער נישט גיווען דער רצון פון דער אומדערמידלעכער עסקנית ע"ה

אונדזער לערערשאפט דארף אויך איצט מיט א טאפלטער קראפט ממלא זיין דעם לעצטן רצון ממש פון דער נפטרת ע"ה, וועלכע האט צוויי טעג פאר דער פטירה אריינגירופן די לערערן פרוי הייטנער שתחי׳ און איר פשוט מצווה

גיווען דורכאויס צו פארשפרייטן די קינדער-גארטנס אין דער שול. אזוי האט זי אויך יעדן, וואס האט זי באזוכט בעת דער קראנקהייט, גיזאגט: לייענט דעם קינדער-גארטן און ב"י-זשורנאל. דעריבער טראכט נאר פארשידינע פלאנין צו פארשפרייטן וואס מער דעם ב"י-זשורנאל.

אין דעם זכות פון מחזק זיין די שולן, פון פארפילפאכן די ארביט, וועלן מיר גיפינין בע"ה אונדזער טרייסט, מיר זאל מער פון קיין צער נישט וויסן, אמן.

בנחמת ציו וירושלים

די צענטראל-לייטונג פון בית יעקב, קראקא.

דאנערשטיק פ׳ פקודי אין אוונט איז פארגיקומין א ספעציעלע טרויער-זיצונג פון דער בנות-עקזעקוטיווע אונ-טערן פארזיץ פון פרוי חי׳ קאן. נאכ-דעם ווי עס איז אין קורצע ווערטער ארומגירעט גיווארן די פטירה פון פרוי שענירער ע"ה איז באשלאסן גיווארן

א) אלע בנות ארגאניזאציעס זאלן פון דעם שלשים טאג זונטיק פ׳ הזריע כ"ו אדר ב׳ איינארדנין אין יעדן ארט א ספעציעלער שלשים-אוונט מיט א ספע-ציעל פראגראם וואס וועט ווער צוגי-שיקט דורכן צ ס.

ב) באלד נאך פסח זאל ארויסגיין א ספעציעל אנדענק-העפט פון בית-יעקב-זשורנאל (נומער 125) לכבוד פרוי שע-נירער עלי׳ השלום.

ג) דער לאדזשער בנות-קיבוץ וועט אנגירופן ווערן אויפן נאמין פון פרוי שרה שענירער ע"ה צו דעם צוועק וועט אינים שלשים-טאג פארקומין אין דער הכשרה א ספעציעלער אוונט און ס-וועט איינגימויערט ווערן א מארמא-רינער אנדענק-שטיין מיט אן-אנט-שפרעכנדיקער אויפשריפט.

ד) אנהייבן ארויסגעבן די אלטע יידישע ספרים אונטערן נאמין „שענירער-ביבליאטעק".

ה) צוליב דער צוואה פון פרוי שעני-רער ע"ה נישט אויפצוהענגין אירס קיין בילד אין קיין שום שול און בנות-לאקאל, זאלן אין אלע שולן אין גאנץ פוילן אויפגיהאנגין ווערן שטיינערנע אנדענק-טאוולין מיט אן-איינהייטלעכן טעקסט, וואס וועט אויסגיארבייט ווערן דורך דער רעד. „בית יעקב" מיט דער פארשטענדיקונג פון דער בית-יעקב-צענטראלע אין קראקע.

ו) במשך דעם היינטיקן יאר זאלן דער-שיינין אלע איבערגיבליבינע שריפטן און בריוו פון פרוי שענירער ע"ה און גאנץ באזונדער זאל דורכן פארלאג „בית יעקב" ארויסגיגעבן ווערן סיי אין יידיש, סיי אין פויליש א מאנא-גראפיע פון דער גרויסער נפטרת.

ז) עס זאל גישאפן ווערן א פאנד „קרן שענירער" וועגן ציל און צוועק פון דעם פאנד זאל אויסגיארבייט ווערן א גינויער פלאן צוזאמין מיט דער בית יעקב צענטראלע אין קראקע.

מעולק הלב הננו מברכים בברכת מזל־טוב את ידידנו ועוזרנו הנכבד, חכם וסופר

הרב יצחק לוין נ״י

לנשואיו

ברכות שמים מעל... תבאנה לראשו ותורה וגדולה תתאחדנה על שלחנו

המערכת

הריני מביע בזה את ברכתי, ברכת מז״ט, הנובעת מעומק לבי, לראש גבר הוקם על, הה ידידי הרב הגאון וכו׳

מוה״ר אהרן לוין שליט״א

נשיא המועצה העולמית של אגודת־ישראל ואב״ד דק״ק רישא, לנשואי בנו היקר, הגדול והנכבד בעמיו ידידי הרב

מו״ה יצחק לוין נ״י

יזכהו ה׳ לראות ממנו דור ישרים מבורך בברכות מאליפות עד בלי די

אליעזר גרשון פרידנזון

את חברנו ועוזרנו הנעלה, המשורר

מ׳ אלתר שנור נ״י

לארושיו את העלמה הנכבדה

מ׳ זלטה בורנשטיין

אנו מברכים בברכת מזל־טוב מעמקי הלב. צלח ורכב על דבר אמת ובכל אשר תפנה תצל״ח!

המערכת

לארושי ידידנו הטוב והגעלה, המצוין בכשרונותיו

מר אלתר שנור נ״י

לארושיו את העלמה

מרת זלטה בורנשטיין

ברכותינו ואחולנו הכי־חמות וגלבבות

אליעזר גרשון פרידנזון
ורעיו

א־הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה, די גיטרייע בנות־פירערין

שרה רחל זאנדער (לאדזש)

צו איר התונה מיט ה׳

חיים מאיר העינא (גער)

זאל אייך השי״ת בענטשן מיט כל־טוב און שפע עד בלי די.

עקזעקוטיווע פון „בנות אגודת ישראל" אין פוילן

למורתנו ומדריכותנו הנכבדה

מ׳ שרה רחל זנדר

אנחנו מברכות בברכת מז״ט חמה לנשואי׳

תזכו להתגשמות שאיפותיכם בארצנו הבנוי׳ ברוח רעיוננו הנשגב.

קבוץ הכשרה של
מרכז „בנות אגודת ישראל"
ע״ש מרת שרה שענירער ע״ה
בלודז.

אלתר שנ־ר **זלטה בורנשטין**

מאורשים

לידידי היקר מר **אלתר שנור** לארושיו את העלמה מרת **זלטה בורנשטין** ברכת מזל־טוב ממקור הברכה.

נטע ירוחם ברלינר

לרעי המשורר הנכבד מר **אלתר שנור** לארושיו ע: ברכותי ואהולי הלבבים. יזכה לכונן בית־נכון בישראל ובש־־ת יה־ה ־־ ישוע ־ש־אל:

יהודה ליב הלוי איש־הורביץ

לידידי הנכבד, הסופר מר **אלתר שנור** לארושיו. ברכת מזל־טוב חמה וברכות עד בלי די מאת

י. ל. גרשט

אלתר שנור יקירי! קבל ממני את ברכותי ברכות מזל־טוב ממעמקי לב ונפש.

ישראל עמיאט

ברכת מז״ט לידידי ורעי הטוב הסופר מר **אלתר שנור** לארושיו את העלמה מ׳ **זלטה בירנשטין**. תזכה לגשם את שאיפותיך הנעלות בארצנו הקדושה, מתוך אשר ועושר.

י. מ. קניג

א הארציקן מזל־טוב און פיל גליק ווינטשן מיר אונדזער ליבער פירערין **חי׳ רחל הערשנבערג** צו איר תנאים מיט ה׳ **מארגנשטערן** (ראדזימין)

לאדזש **בנות־אגודת־ישראל**
גרופע „מרץ"

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך מיין גיטרייע פריינדן **גוטא לובינסקא** (לאדזש) מיט ה׳ **ארי׳ זאנדבערג** (קוטנע) — תזכו לבנות ביתכם על הרי ציון וירושלים!

סאכאטשעוו־לאדזש **חי׳ שרה גרינבערג**

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער גייסטיקער דערציערין פרל. **אסתר סאבאצקא** צו איר תנאים מיט ה׳ **מנחם מאיר רייז** (לאדזש). בויט אייער עתיד אויף די הרי יהודה.

סאסנאוועצ **ל. וועלגרין, ג. הערשקאפ,**
צ. בארנשטיין, ש. דיזענהאז,
ט. קייזער, פ. דינסקא.

די הארציקסטע מזל־טוב־ווינטשן גיבן מיר די חברות צו זייער תנאים: **חנה קירא** מיט **א. גראס** (זלאטשעוו), **חי׳ פעסא הארוויטש** מיט **אברהם מרדכי קאן** (שעראדז), **דבורה בעסער** מיט **שמואל דוד קאנאפניצקא** און **פרומיט באלקאווסקא** מיט ה׳ **פראצעל** (וויערשאוו) — זאל השי״ת אייך געבן גליק און צופרידנקייט־ ברוח התורה.

וויעלון **בנות־אגודת־ישראל**
לער. צעדער. וים, יוכבד ראזנשטראך
מלכה ריטנבערג, שרה געלבארט

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך די שטאלצע טרעגערן פונים בנות־אידעאל פרל. **טעמא אינגבער** (זאקליקאוו) צו איר תנאים מיט ה׳ **נתן ריבאק** (כאגלע). זאל ביי אייך תמיד זיין גליק און צופרידנקייט.

מאדליבאזשעץ **לערערן ר. הארן**

פון טיפן הארצן ווינטש איך מזל־טוב מיין הארצנס גיליבטע גיוו. לערערן **באגוכוואל** צו איר חתונה. גליק און עשירות זאל אייך תמיד באגלייטן.

ראדאם **אסתר פערל**

צו דער תנאים פון מיין ליבער גיוו. לערערן פרל. **רחל בלייוויס** ווינטש איך א הארציקן מזל־טוב.

וויסעגראד **שרה לאה וואגא**

די הארציקסטע ברכות פאר אונדזער ליבער חברה מיטגרינדערן און פירערן פון „בנות" און בתי׳ **סימא חוה קארעליץ** בת הרב שליט״א דפה צו איר חתונה מיט הרב **איסר הכהן זוואנקין** (אסטראווצע). איר זאלט זיין לתפארת ישראל!

לעכעוויטש **נשי ובנות־אגודת־ישראל**
בתיה־פארבאנד

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך דער פרל. **שפרה האפטקע** (קאזשעמינעק) צו אירע תנאים מיט ה׳ **שמואל ווארשאווסקי** (ביזינין). דאס אייביקע גליק זאל באגלייטן איר עתיד.

יענדזשעוו **חנה בערלינער**

צו דער תנאים פון אונדזער ליבער לערערן און פירערן פרל. **גוטא לובינסקא** מיט ה׳ **זאנדבערג** (קוטנע) ווי אויך די חברה **אסתר וויינבערג** צו איר חתונה מיט ה׳ **קירשנבוים** ווינטשן מיר א הארציקן מזל־טוב

קאזשעניץ **בנות־אגודת־ישאל**
בית־יעקב

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער איבער־גיגעבינער פרעזעסן **רחל שרה קארן** (קלעטשעוו) צו דער פארלאבונג מיט ה׳ **פישל מיכאווסקי** (קאנין). איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון וירושלים.

קלעטשעוו **בנות־אגודת־ישראל, בתיה־**
פארבאנד, בית־יעקב־שילערנס,
זיסל פינקלשטיין, שוועסטערן לאה
און בילא קארן

א הארציקן מזל־טוב און גליקלעכן עתיד ווינטשן מיר אונדזער פירערן **רייצא מושעל** צו איר תנאים מיט ה׳ **קרייטשטיין** — רייטע.

קשאנאוו **דיין גרופע**

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזערע ליבע חברות: **רייצא וואסערמאן** מיט ה׳ **זיידלער** לאדזש, **שרה געפען** מיט ה׳ **קויפמאן** צו זייער חתונה. בויט אייער עתיד אינים גייסט פון ישראל סבא.

ווארשע **בנות־אגודת־ישראל**

צו דער חתונה פון אונדזער חשובער מיטארבייטערן לערערן **ראטענבערג** מיט ה׳ **ערליך** און צו דער תנאים פון אונדזער איבערגיגעבינער פאר־וואלטונג־מיטגלידערן און פירערן **אסתר כמורא** מיט ה׳ **סאקאלאוו** ווינטשן מיר א הארציקן מזל־טוב.

ווארשע **בנות־אגודת־ישראל**
די פארוואלטונג

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער טיכטי־קער חברה **פעסא ווייצמאן** — לאדזש צו איר תנאים מיט ה׳ **ליב וואלמאן** — ניעזדארא. זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אינים היליקן לאנד.

אלקוש **בנות־אגודת־ישראל**

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך אונדזערע גיוו. לערערנס פרל. **אונגער** און פרל. **ערדינאסט** צו זייער חתונה. זאל אייער עתיד זיין באצירט מיט גליק און צופרידנקייט.

קאנין־דראבנין **פאמיליע וואלערשטיין**
לערערן ש. וואלערשטיין

א ברכה־פולן מזל־טוב ווינטש איך אונדזער ה׳ חברה **אסתר מארילעס** (לוטאוויסק) צו איר חתונה מיט ה׳ **ירחמיאל ראטהויז** — סטרי. דער גייסט פון ישראל סבא זאל תמיד לעבן אין אייער ניי גיבויט בית־ישראל.

לוטאהיסק **בנות־אגודת־ישראל**

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך די חברות פון דע־ לאדזשער הכשרה **שרה רחל קארן** קלעט־שעוו צו איר תנאים מיט ה׳ **כ־יראווסקי** קאנין, **פייגא רובינשטיין** בענדין מיט ה׳ **ברוך בוכשרייבער** טשעליידז, **הנה מאנדעלאמא** דעמבלין מיט ה׳ **שמאי בארנשטיין** זשעלעראוו. זייט אלע מצליח אויף אייער נייעם לעבנס־וועג.

שרה זאנדער

פון טיפן הארצן ווינטש איך מזל־טוב מיין גיצרטע פריינדן **מירל גאלשטיין** צו איר פארלאבונג מיט ה׳ **מאנטאג** גייערס־ראיאן. זאל דער אלמעכ־טיקער בענטשן אייער צוקונפט מיט פיל גליק און צופרידנקייט, אין גייסט פון די תורה־אירעאלן.

לאדזש **אסתר גאלדבערג**

א סך הארציקע ברכות ווינטשן מיר צו די תנאים פון אונדזער ל. טרייע פירערן פרל. **אסתר כמורא** מיט ה׳ **וויגער** סאקאלאוו. זאל דער שטערן פון גליק זיין אייער שטענדיקער באגלייטער אין צו־קונפטיקן לעבנס־וועג.

ווארשע **דיין גרופע בנות־אגודת־ישראל**

מזל־טוב און פיל גליק ווינטשן מיר די חשובע לערערנס פרל. **גוטא לובינסקא** צו תנאים מיט ה׳ ארי׳ **זאנדבערג** — קוטנע און פרל. **חנה גאלדא באגוכוואל** צו איר חתונה מיט ה׳ **דוד הארבוים** — קשאנאוו ווי אויך די בנות־מסקנות פרל. **יערזאלימסקא** — לאדזש צו איר חתונה א הארציקן מזל־טוב.

צענטראלע
בנות־אגודת־ישראל אין פוילן

מזל־טוב

ווינטשן מיר אונדזער חשובן און זייער אקטיוון פארוואלטער ה׳ **אלטער** צו דער פארלאבונג פון זיין טאכטער **ראצע**.

דיר אונדזער איבערגיגעבינער חברה ווינטשן מיר פיל גליק און אייביקע צופרידנהייט.

אלעקסאנדער **לער. שרה זאטארסקא**
און א גרופע בנות־אגודת־ישראל

א ברכהפולן מזל־טוב ווינטן מיר אונדזער ליבער גייסטיקער פירערן פרל. **שרה זאנדער** לאדזש צו איר חתונה מיט ה׳ **חיים מאיר הענא** גער. זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון וירושלים אינים גייסט פון אונדזערע אידעאלן.

קלימענטאוו **שפרה האכמאן,**
דבורה גרינבערג

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזערע ליבע חברות: **חנה גרינבערג** לאדזש מיט ה׳ **פרענקעל** לאדזש, **מירל גאלשטיין** לאדזש, מיט ה׳ **מאנטאג** לאדזש, **גיטל טשארנאלעווסקא** קאנסטאנטין מיט ה׳ **ש. ראזענבערג** אלקוש צו זייער פארלאבונג. זאל אייער צוזאמענבונד מיט הימליש גליק באגלייט ווערן און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אין גייסט פון תורה ומסורה אינים הייליקן לאנד.

לאדזש **אייערע חברות**
ראדא ציטרין, לאה ראק,
שרה קרעל, מאכטשע
ברעסלער, שרה אלבעק
און גאלדע פאנהיים

א הארציקן מזל־טוב ווינטש איך מיין פריינדן **גוטא לובינסקא** לאדזש צו איר פארלאבונג מיט ה׳ **זאנדבערג** קוטנע. גליק און אייביקע צופרי־דנהייט זאל אייער לעבן באגלייטן.

לאדזש־סקאלע **חוה גאלדבערג**

א ברכהפולן מזל־טוב און פיל גליק וואונטשן מיר אונדזער ל. גיוו. לערערן פרל. **באגוכוואל** קראקע צו איר חתונה מיט ה׳ **האכבוים** קשאנאוו.

ראדום **לערערן געלבלום**
בנות אגודת ישראל
גרופע „אסתר" אחדות און שושנה

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער ח׳ פרעזעסן און שטאלצע טרעגערן פון אונדזער אידעאל פרל **טעמע אינגבער** זאקליקאוו צו איר פארלאבונג מיט ה׳ **ריבאק** באגלע. איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון ציון אינים גייסט פון תורה און טראדיציע.

זאקליקאוו **לערערן ג. וואגנער**
בנות אגודת ישראל
באשע פעדער — בילגאריי

א ברכהפולן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער איבער־גיגעבינער אידעען־שוועסטער פרל. **טעמע אינג־בער** צו איר תנאים מיט ה׳ **ריבאק**. השי״ת זאל בענטשן אייער עתיד מיט פיל ברכות פון זיין אוצר.

זאקליקאוו **יוטע פעדער, חי׳ וואלערשטיין**
רחל פעדער, אסתר ווראנצבערג,
באשע פעדער, בילגאריי

אונדזער באליבטער לייטערן פון אונדזער שול **הרבנית לעווין** תחי׳ צו דער חתונה פון איר עלצטן זון הרב **יצחק לעווין** נ״י די הארציקסטע מזל־טוב וואונטשן. זי זאל זוכה זיין פון אים א סך גחת צו דערלעבן, אין לאנד פון אונדזערע אבות.

רישא **בית־יעקב־שול**
בנות־אגודת־ישראל
לערערן רחל שוועבעל

א הארציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער איבער גיגעבינער קאסירערן **הענטשע העכט** מיט ה׳ **קלוגער** צו זייער פארלאבונג. זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון ציון וירושלים.

טשארני־דונאיעץ **בנות־אגודת־ישראל**

אויך מיר ווינטשן א ברכהפולן מז״ט אונ זער ל. ברודער **בנימין** צו זיין תנאים מיט דער ליבער קוזינע **הענטשע העכט**. אייער נייער לעבנס־וועג זאל זיין באצירט מיט שטראלן פון אייביקן גליק און הארמאניע.

טשארני־דונאיעץ **שוועסטערן קלוגער**

מזל־טוב

אונדזער גיטרייע און איבערגיגעבינע בנות־חברות **דבורה לאה אייזנטאל** מיט ה׳ **ברויטבע־קער** וויערזבניק, **שרה ברײנדל בוימגארט** מיט ה׳ **לעווענבערג** פשעדבארזש, צו זייערע חתונות; **רחל מאשקאוויטש** מיטן יו״ר פון צא״י ה׳ **כשר** זשארנאוו, **גיטל כשר** מיט ה׳ **צעדער** ביאלאטשעוו, **יהודית שומשינאוויטש** מיט ה׳ **ליסאפשאווסקי** און **מאלע ראזענ־צווייג** מיט ה׳ **אפעל** זשארנאוו צו זייערע תנאימס ווינטשן מיר א הארציקן מזל־טוב. זייט גליקלעך און בויט אייער צוקונפט אינים גייסט פון אונדזערע אידעאלן.

זשארנאוו **בנות־אגודת־ישראל**

אונדזער גייסטיקער מאמע **שרה שענירער** ע״ה לעבט נישט מער. פאריתומטע באוויינען מיר איר פרישן קבר.

יארישוב **בית יעקב,**
בנות אגודת ישראל

נפלה עטרת ראשנו! גייסטיקע מאמע, מיר וועלן אין דיר נישט פארגעסן, א טרייסט וועלן מיר אין דיין אידיי גיפונין.

זשעלעכאוו **לערערן גאלינא**
בנות אגודת ישראל
בתי׳ בית יעקב

דעם שטארקסטן מיטגיפיל צו דער פטירה פון דער שעפערן פון ב״י פרוי **שרה שענירער** ע״ה צו איר פריצייטיקן טויט. זאל השי״ת אונדז טרייסטן פאר אונדזער פארלוסט.

סאכאטשעוו **בנות אגודת ישראל**
לערערן ה. ש. גריגבערג

מיט טיפן ווייטיק צוליב דער פטירה פון אונדזער ליבער מאמע **שרה שענירער** ע״ה טרייסטן מיר דעם ב״י־סעמינאר און די משפ־חה שענירער בתוך שאצו״י.

דאבזשין דר. **לערערן גוטמארגן**
בנות אגודת ישראל

טיף גירירט שטייען מיר ביים פרישן קבר פון אונדזער גייסטיקער מוטער פרוי **שרה שענירער** ע״ה. הוי! נפלה עטרת ראשנו!

פאלעניץ **ב״י, בנות און בתי׳ גרופן**
לערערן א. נייפעלד

מיר באוויינען שטארק די פטירה פון אונדזער גייסטיקער מאמע **שרה** ע״ה.

קאנסטאנטין **בנות אגודת ישראל**
בית יעקב
לערערן ר. רעדליך

דערשיטערטע באוויינען מיר די פריצייטיקע פטירה פון אונדזער גייסטיקע מאמע **שרה שענירער** ע״ה.

לבוב **בית יעקב**
פרויען־פארבאנד ביי ב״י

מביעות אנו את צערנו הגדול למות מנהיגתנו האשה הצדקנית, אם ונשמת תנועתנו מרת **שרה שנירר** ע״ה.

וילנה **בנות אגודת ישראל**

לכל המתאבלים על פטירת אמנו ומורתנו **שרה שנירר** ע״ה תנחומין.

ודוביץ **המורה הי׳ שטיל**
בנות אגודת ישראל
בתי׳ — בית יעקב

אוי ואבוי! נפלה עטרת ראשנו, אם תנועתנו מרת **שרה שענירער** ע״ה בהגשמת שאיפתה נמצא נחם

בלודובה **הנהלת ב״י**
המורה מוטשנוב ותלמידותי׳

צוזאמען מיטן גאנצן יידנטום באוויינען מיר די פטירה פון אונדזער פירערן פרוי **שרה שענירער** ע״ה.

פינטשעוו **לערערן שרה בוים**
בנות אגודת ישראל
ב״י שילערנס

אנו מביעות צערנו לפטירת מדריכתנו האהובה מרת **שרה שנירר** ע״ה ינחמנו ה׳ בנחמת ציון וירושלים!

שרפץ **המורה ב. שלמוביץ**
תלמידות בית יעקב
בנות אגודת ישראל

פאר־ווייטיקטע שטייען מיר ביים קבר פון אונדזער אומפארגעסלעכער מוטער פרוי **שרה שענירער** ע״ה און באוויינען איר. זכותה תגן עלינו אז דער כלל ישראל זאל שוין פון קיין צער נישט וויסן. כוס תנחומין שיקן מיר איר. ח׳ מוטער און די גאנצע פאמיליע ווי אויך די גאנצע ב״י באוועגונג.

סוכעדניקאוו **לערערן נחמה בורשטין**
בנות אגודת ישראל
מיטגלידערנס פון פרויען־
קאמיטעט דר. גרינער,
א. שפירא, פ. גוטערמאן
און ג. רייזמאן.

דעם אויפריכטיקן מיטגיפיל דריקן מיר אויס דער חשובער פאמיליע **זאנדפערל** צום טויט פון זייער גיליבט קינד **גיטעלע** ע״ה. זאל אייך דער באשעפער טרייסטן, ולא יהי׳ עוד שוד ושבר בגבולכם.

קיעלץ **לערערן צבי׳ מארטנפעלד**
בית־יעקב־שולע
ועד בית־יעקב

מיט טיפן צער באוויינען מיר דעם טויט פון אונדזער באליבטער ב״י שילערן, קעמפערן פאר אונדזער אידיי **גיטעלע זאנדפערל** ע״ה. מיר דריקן אויס דעם טיפסטן מיטגיפיל איר פאמיליע. זייט גיטרייסט ולא תוסיפו לדאבה עוד!

קיעלץ **לערערן צבי׳ מארטנפעלד**
נשי ובנות אגודת ישראל

מיט גיבויגינע קעפ שטייען מיר ביים פרישן קבר פון אונדזער הייס־גיליבטער חברה **גיטעלע** ע״ה. גיטרייע שוועסטער! גישעצטע בתי׳ פירערן! אייביק וועט זיין דיין אנדענק גיבענטשט ביי אונדז. און איר ליבע עלטערן זייט גיטרייסט און זאלט נישט מער וויסן פון קיין צער.

לערערן צבי׳ מארטנפעלד
דיינע מיטשילערנס:
5־טער קורס בית יעקב

דעם הארציקסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער גיוו. לערערן **שרה־ בוים** צוליבן פריצייטיקן טויט פון איר גיליבטן **פאטער** ע״ה המקום ינחמכן!

דאברין ביי טורעק **בנות אגודת ישראל**
בתי׳ גרופן, אלע קורסן
בית יעקב

אויך מיר דריקן אויס דער ח. לערערן **בוים** דעם אויפריכטיקסטן מיטגיפיל, זאל זי מער נישט וויסן פון קיין צער.

פאמיליע שאטאן

נעם צו ווערטער פון נחמה און מיטגיפיל ה׳ פרוי **קלאגסבאלד** אין דיין טרויער נאך דיין גיליבטע **מוטער** ע״ה. זיי גיטרייסט!

קראסנע **ר. האלבערשטאם**
ל. וויינפעלד

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס די עלטערן **טאכמייער** צוליבן טויט פון זייער ליב טעכטערל אונדזער ליבע חברה **רבקה**. זייט גיטרייסט!

בעלכאטאוו **שושנה־קרייז**
בנות אגודת ישראל
בתי׳
לערערן לאה בחיער

מיר באוויינען דעם פריצייטיקן טויט פון אונדזער חברה **פייגע סטריקאווסקא** ע״ה און מיר דריקן אויס דעם טיפסטן מיטגיפיל איר שוועסטער **גיטל**. אויך פרוי **ראטנבערג** צוליבן טויט פון איר **יעקצלע** ע״ה זאלן זיי זיין גיטרייסט און מער פון קיין צער נישט וויסן.

שעראדז **לערערן קיימאוויטש**
בנות אגודת ישראל

דעם טיפסטן מיטגיגיפיל אונדזער חברה **רחל בארנשטיין** צוליבן טויט פון איר ליבער **מוטער** ע״ה, דריקן אויס

ווישקאוו **בנות אגודת ישראל**
ל. גליקסבערג טרייע ח. **שוו. פאפאווסקא**

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

גראשן

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 13 marca 1935 r. | **zeszyt**

Adres Redakcji: BAJS JAKOW Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109-77. P. K. O. 67,795.

מיט טיפן צער שטייען מיר ביי דיין קבר
מאמע **שרה שעניר'ער** ע"ה.
מיר, שווערן צו גיין אין דיינע וועגן, צו
פארווירקליכן דיין אידעאל.
כבוד דיין אנדענק!

אפאל לוב. **בנות־אגודת־ישראל**
פרעזעס **שרה בעסערגליק**
תלמידות ב"י, בתי׳

דערדריקטע און דערשיטערטע דריקן מיר
אויס אונדזער טיפן טרויער, צו ד"ר
אבידה פון אונדזער ליבער מאמע **שרה
שענירער** ע"ה. תנצב"ה!

ציעשין **לערערין פ. לוקסנער**
בנות און בית־יעקב

מיט טיפן ווייטיק שטייען מיר ביים פרישן
קבר פון אונדזער מאמע **שרה שענירער**
בא"י לעכוויץ

מבכות אנחנו את האבדה שאין לה תמורה
בהלקה מאתנו אמנו **שרה שענירער** ע"ה
המקום ינחמנו!

ביליסטוק **המורה שלהם**
בנות־אגודת־ישראל

עטופי אבל מביעות אנחנו את צערנו
הגדול לפטירתה של אמנו ומגהיגתנו היקרה
שרה שענירער ע"ה. ד׳ הטוב ינחם
אותנו בתושאצו"י ובעבודה לטובת רעיוננו
הקדוש נמצא נוחם.

ביליץ **בנות־אגודת־ישראל**

דערשיטערטע באוויינין מיר מיטן גאנצן
כלל ישראל די פטירה פון אונדזער מאמע
שרה שענירער ע"ה.

פראשניץ **בנות־אגודת־ישראל**
לער. חנה איזראעליט

מיט גיבויגינע קעפ באקלאגן מיר די אבידה
פון אונדזער ליבער מאמע **שרה שעני-
רער** ע"ה. זאל השי"ת אונדז טרייסטן און
שטארקן, צו ארביטן פאר איר לעבנס
אידעאל.

זד. וואלע. **לערערין זיסקינד**
בנות־אגודת־ישראל
אלע ב"י שילערנס

גיהילט אין טרויער שטייען מיר ביים
פרישן קבר פון אונדזער מאמע **שרה
שענירער** ע"ה. דורך ארביטן פאר איר
אידעאל וועלן מיר זי גידענקין.

איניעווע **לער. מרים טויבע שטיין**
בנות־אגודת־ישראל

י.ו.ד עם היהדות החרדית מבכים אנו את
פטירתה של אמנו **שרה שענירער** ע"ה
בעבודתנו לשכלול רעיונה הנשגב ננוחם.

לובשוב **בנות־אגודת־ישר..ל**
בית־יעקב

צערפולע באוויינין מיר די פטירה פון
אונדזער גייסטיקער מאמע, די שעפערן
פון ב"י פרוי **שרה שענירער** ע"ה.
אייביק וועט ביי אונדז פארבלייבן איר
אנדענק!

קאליש **בנות־אגודת־ישראל**
פארז. פרוי פערלע
בערגמאן ווייץ

גרויס איז אונדזער צער פון דער אבידה
פארן פאלק ישראל און ב"י באוועגונג,
מיט דער פטירה פון דער מאמע **שרה
שענירער** ע"ה. אין דער ארביט פאר
איר חינוך־ווערק זאלן מיר א טרייסט
גיפינין.

די פארוואלטונג פון ב"י שול
אין לובלין
לערערן־פערסאנאל, שילערנס
פון אלע קורסן און אבסאלווענטן

מבכים אנחנו את השריפה אשר שרף ד׳,
בפטירתה של מיסדת הב"י מרת **שרה
שענירער** ע"ה. בעבודתנו להלאה בעד
רעיוננו נמצא נוחם.

ולברום **ועד בית־יעקב**
המורה אסתר פויארא
בנות־אגודת־ישראל

גיבויגן שטייען מיר ביים קבר פון אונ-
דזער מאמע **שרה שענירער** ע"ה. אירע
מדות און מעשים־טובים וועלן מיר קיינמאל
נישט פארגעסן.

קינצק **בנות־אגודת־ישראל**
יוגנט־קרייז

יתומים זענין מיר, דיינע קינדער טייערע
מאמע **ערה שענירער** ע"ה. דיין גייסט
לעבט צווישן אונדז!

שעראדז **בית־יעקב**
לערערן ר. קיימאוויטש
בנות־אגודת־ישראל
מראצלאווסקא־זינגער,
ערדינאזט־ברין

שטארק גירירט פון גרויסן אומגליק מיט
דער פטירה פון אונדזער מאמע **שרה
שענירער** ע"ה זענין מיר אין טיפן
טרויער

לובלין **בנות־אגודת־ישראל**
פרוי בלויזייד, שאטאן,
לערערן ר. נאשעלסקא

בלב קרוע ומו.תז מבכות אנו את
הסתלקותה של יוצרת ומחוללת תנועת ב"י
ובא"י, לוחמת מלחמת ה׳ כש"ת מרת
שרה שנירר זצ"ל. אוי לנו שאבדה
מנהיגתנו!

גרודק **ב.ות־אגודת־ישראל**
בית־יעקב

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן טרויער
צו דער אבידה פון אונדזער מוטער
שרה שענירער ע"ה. זאל השי"ת אונדז
טרייסטן!

סלאווקאוו **בנות־אגודת־ישראל**
בנות בתי׳

בעינים זולגות דמעות אנו מבכים את
פטירת אמנו **שרה שענירער** ע"ה
יהי זכרה ברוך.

דבורש **ועד בית־יעקב**
בנות־אגודת־ישראל
תלמידות ב"י

אונדזער טיפן צער דריקן מיר אויס צוליב
דער פטירה פון אונדזער גייסטיקער מאמע
פרוי **שרה שענירער** ע"ה. אין אירע
אידעאלן זאל דער כלל־ישראל א טרייסט
גיפונין.

בענדין **בנות־אגודת־ישראל**

טיף גירירט באוויינין מיר די פטירה פון
אונדזער מאמע **שרה שענירער** ע"ה
המקום ינחם אותנו ואת כל המתאבלים
עלי׳ בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

לענטשיץ **לער. חי׳ האלענדער**
בנות־אגודת־ישראל
ב"י שילערנס

מיט טיפן ווייטיק דריקן מיר אויס אונ-
דזער צער צו דער פטירה פון דער אומ-
פארגעסלעכער מאמע פון בית־יעקב פרוי
שרה שענירער ע"ה. זאל השי"ת אונדז
מנחם זיין!

קאברין **פארוואלטונג פון ב"י**
לערערנס און תלמידות פון ב"י

דערשיטערטע שטייען מיר ביים ארון פון
אונדזער מאמע **שרה שענירער** ע"ה.
אינים ווייטערדיקן פארטזעצן איר ארביט
זאלן מיר א טרייסט גיפונין.

וולאצלאוועק **לערערן א. פוקס**
בית־יעקב בתי׳

גיהילט אין צער שטייען מיר גיבויגן ביים
פרישן קבר פון דער מאמע **שרה שעני-
רער** ע"ה. זאל השי"ת אונדז טרייסטן!

וולאצלאוועק **לערערן א פוקס**
בנות־אגודת ישראל
יוגנט־גרופע

מיט גיבויגינע קעפ שטייען מיר ביים קבר
פון אונדזער הייס־גיליבטער מאמע **שרה
שענירער** ע"ה. מיט יוייטער פערפלאנצן
אירע גוטע מעשים זאלן מיר גיטרייסט
ווערן.

יענדזשעיו **לערערן חנה בערל נער**
בנות־אגודת־ישראל
בית־יעקב

אין טיפן צער באקלאגן מיר די גרויסע
אבידה, מיט דער פטירה פון אונדזער
ליבער **שרה שענירער** ע"ה.
המקום ינחמנו!

דאברא ביי טורעק **לער. זילבערינג**
בנות־אגודת־ישראל

חבל על דאבדין ולא משתכחין!
בדמעות שליש אנחנו מבכות את פטירתך
אמנו היקרה **שרה שענירער** ע"ה,
נפרדת בגופך אבל רוחך הקדוש חי אתנו
נצח. בזאת נמצא נוחם בעבודתנו אלאה
בעבודת ה׳.

אוטבוצק **המורה עפשטיין**
בנות־אגודת־ישראל
בית־יעקב, בתי׳

צערפולע און מיט טיפן ווייטיק באוויינין
מיר די פטירה פון אונדזער ליבער מאמע
שרה שענירער ע"ה. המקום ינחם אותנו
און אלע מיטפילנדיקע, בנחמת ציון
וירושלים מיט דער אמתער גאולה.

טשארטקאוו **לערערן ר. פאלקער**
בית־יעקב־שילערנס
בנות־אגודת־ישראל

ביגון ובשחוי־ראש יחד עם עם כל תנועת
בית־יעקב אנחנו מבכים את האבדה שאינה
חוזרת בהלקח מאתנו ראשנו ומנהיגתנו
מרת **שרה שענירער** ע"ה. יתן ה׳
שבעבודתנו המסורה על שדה החנוך
והמשכת פעולותי׳ הכבירים נמצא נחומים.

המתאבלים

גרודנה **ועד דבית־יעקב**
המנהל הרב קימוביץ
חבר־המורות: **חוה שלמוביץ, הדס**
בוטקובסקית, זלטה בירגר
תלמידות בית־יעקב
„נשים יהודית"
בנות־אגודת־ישראל, בתי׳

דערשיטערט פון דער ידיעה אונדזער מאמע
שרה שענירער לעבט נישט מער. איר
גייסט וועט ווייטער ביי אונדז לעבן.

אסטראוו־מאז. **בנות, בתי׳, בית־יעקב**
לערערן גאלדבערג

מיר באוויינין די פריצייטיקע פטירה פון
אונדזער מאמע **שרה ש׳ענירערער** ע"ה

ווערושאוו **ש. זשימאנאוואדא**
בנות־אגודת־ישראל בתי׳
פרויען־פארבאנד ב"י־שילערנס

לספור לשרה ולבכותה
מיר באקלאגן די פטירה פון אונדזער ל.
מאמע **שרה שענירער** ע"ת. המקום
ינחם אותנו!

בלאשקי **לערערן שרה מערזער**
בנות־אגודת־ישראל, חנה טרויבע

Red. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon   Nakł. Centr. B. A. J. (Agudas Israel) w Polsce   Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50